

1981/82:162

Onsdagen den 2 juni fm.

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 24 maj.

2 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1981/82:226 till lagutskottet
1981/82:227 till skatteutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkande 1981/82:72
Försvarsutskottets betänkande 1981/82:18
Socialutskottets betänkande 1981/82:45

4 § Anslag till vissa kulturändamål, m. m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1981/82:66 om skatt på vissa kassettband (prop. 1981/82:159) samt
kulturutskottets betänkande
1981/82:30 om anslag till vissa kulturändamål m. m. (prop. 1981/82:100), om
vissa filmfrågor m. m. (prop. 1981/82:111) och om vissa musikfrågor m. m.
(prop. 1981/82:128).

Anf. 1 TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkande 66 och kulturutskottets betänkande 30
debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betän-
kanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 2 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! I proposition 159 har regeringen föreslagit införande av en s. k. kassettskatt som skulle omfatta oinspelade ljudkassetband. Skatten skulle tas ut med 4 öre per spelminut. Kassettskatten skulle också omfatta oinspelade videokassetband. Skattesatsen i det senare fallet skulle bli 25 öre per spelminut.

Motiven för den föreslagna skatten angavs vara två. Dels skulle man på detta vis få medel som skulle kunna användas som ersättning till rättighetsinnehavare av ljudmässigt och bildmässigt återgivna verk för den kopiering, hemkopiering o. d., som kunde ske. Till detta ändamål skulle ungefär en tredjedel av de beräknade intäkterna gå. Dels ansåg man att även statsfinansiella skäl talade för denna kassettskatt. På detta område skulle således två tredjedelar av de föreslagna skatteintäkterna gå till rena finansieringsändamål.

I propositionen redovisades också vilka krav man borde ställa på punktskatter. Punktskatter borde, sade vederbörande departementschef, vara administrativt enkla. Det gäller naturligtvis kontrollen. Det gäller att man inte skall kunna kringgå den här skatten på ett enkelt sätt. Man menar också att det skulle finnas en skatt som i möjligaste mån var konkurrensneutral. Ett tredje krav, som egentligen finns inbyggt i detta förslag, är väl att en punktskatt rimligen borde ge vissa intäkter, om en sådan nu över huvud taget skall införas.

Det ursprungliga förslaget i propositionen har granskats i lagrådet. Jag vill anföra några citat från lagrådets yttrande som finns med i propositionen. Där framgår det klart och tydligt att generaltullstyrelsen och riksskatteverket, som i hög grad kommer att bli inblandade i administrationen av den föreslagna skatten, avstyrker förslaget om den aktuella skatten. Lagrådet säger: "Båda myndigheterna avstyrker att en skatt med den föreslagna utformningen införs." Lagrådet säger vidare: "Lagrådet har uttalat att om gränsdragningen mellan oinspelade och inspelade band inte låter sig göra på ett någorlunda effektivt sätt, blir det troligen så lätt att kringgå lagstiftningen att fråga uppkommer om den är meningsfull." Departementschefen säger själv att "om det framöver visar sig att de uttalade farhågorna om möjligheterna att kringgå beskattningen besannas, är jag dock beredd att överväga andra skattetekniska lösningar för att motverka sådan utveckling".

Efter den här – som jag uppfattar det – inbyggda kritiken mot förslaget blir hemställan från departementschefen, med hänvisning till vad han har anfört, att regeringen skall föreslå riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen. Det är egentligen rätt förvånande att man kan dra den slutsatsen av den kritik som framförts, inte minst från de två myndigheter som har att administrera skatten.

Även företrädarna för regeringspartierna tvingades emellertid i riksdagen inse att propositionens förslag var ogenomförbart. Det som är förvånansvärt är väl att ingen företrädare för regeringspartierna, åtminstone när det gäller den debatt som avser kassettskatten, är anmäld på talarlistan. Inte heller är

någon representant för regeringen närvarande här i kammaren för att svara på den enligt min mening ganska intressanta frågan: Hur kan man över huvud taget lägga fram ett så ogenomtänkt förslag som denna proposition? Det är tydligen en retorisk fråga, om inte Egon Jacobsson, som kommer efter mig på talarlistan, i detta sammanhang även vill svara på regeringens vägnar.

Förvånande nog ledde behandlingen i skatteutskottet fram till en uppgörelse mellan socialdemokraterna och regeringspartierna om en kassettskatt i en modifierad form. Det är förvånansvärt därför att socialdemokraterna, liksom vi moderater, ursprungligen yrkade avslag på förslaget om kassettskatt. Vi moderater gjorde det av flera skäl. Dels ansåg vi att man inte borde införa ytterligare punktskatter. Dels menade vi att frågan om ersättning till rättighetshavarna borde lösas genom avtal mellan dessa och kassettrbranschen, vilket man skulle ha kunnat klara på ett effektivare sätt utan inblandning av staten och införande av nya skatteformer. Socialdemokraternas motiv var i första hand att det förslag som hade lagts fram i princip var ogenomförbart – vilket det också visade sig vara.

Nåväl, det blev alltså en uppgörelse mellan socialdemokraterna och regeringspartierna i skatteutskottet. De modifierade på några punkter den föreslagna kassettskatten. De minskade skattesatsen för oinspelade ljudkassetter från 4 till 2 öre per spelminut och belade såväl oinspelade som inspelade videokassetter med samma skattesats, 25 öre per spelminut. Detta gjorde man för att undvika den kanske allra väsentligaste invändningen mot det ursprungliga förslaget, nämligen att man lätt skulle ha kunnat kringgå beskattning genom att förse oinspelade kassettbody med mycket billiga inspelningar, vilket hade medfört att de inte alls hade beskattats.

Det är intressant att ingen ny lagrådsgranskning har gjorts av detta förslag. Man har inte låtit förslaget gå på någon remiss, och man har klarat ut detta inom utskottet under ganska hård tidspress.

Herr talman! Det kvarstår mycken kritik även mot det förslag till kassettskatt som nu har lagts fram av skatteutskottets majoritet.

För det första: Det är, som jag tidigare anför, otillfredsställande att man inför en lagstiftning som är så dåligt beredd. Det gäller speciellt som den proposition som är grunden för det modifierade förslaget sönderkritiserades.

För det andra: Man bör inte införa en ny punktskatt med den ökning av byråkrati och krångel som automatiskt följer. I detta fall krävs det dessutom en stor kvantitet byråkrati och krångel för att man över huvud taget skall kunna kontrollera att lagstiftningen efterlevs.

För det tredje: Till följd av den konstruktion man nu har gett skatten på videokassetter – den skall ju gälla såväl inspelade som oinspelade kassetter – måste nya regler om avdrag från kassettskatt för erlagd sådan och kompensation för kassettskatt i vissa fall införas. Det måste man göra därför att inspelade kassetter i stor utsträckning omfattas av det s. k. filmavtalet, som i sin tur inte skulle gälla, om beskattning infördes på inspelade kassetter. Det blir alltså ett ökat krångel genom de nya redovisningar som måste till när det gäller avdragsrätt, kompensation och annat.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

För det fjärde: Vi får en stark prisökning på såväl ljudkassetter som videokassetter. För ljudkassetterna torde det röra sig om en prisökning på ungefär 25–30 %, för videokassetterna om en prisökning på åtminstone 60–70 %. Detta kan leda till minst tre problem, sannolikt fler.

Man missgynnar synskadade som använder ljudkassetter. De drabbas av en prisökning på de produkter som de måste använda.

Prisökningen innebär sannolikt att heminspelning på oinspelade videokassetter minskar och att det blir en högre andel förhyrning. När det gäller förhyrda inspelade videokassetter återgår ju kassettskatten genom avdrag eller genom kompensation. Detta leder fram till att kassettrörelsen drabbas. Det blir en minskad försäljning av oinspelade kassetter. Det finns i dag en svensk tillverkare av ljudkassetter, som har övervägt att på sikt börja tillverka videokassetter. Den inhemska tillverkningen drabbas alltså. Intäkterna för statsverket blir dessutom klart lägre än beräknat.

Vidare leder den konstruktion man har valt till bristande neutralitet. Det finns ett system för videokassetter, system 2000. Man spelar in material på båda sidorna av bandet, som är vändbart. En kassett med en speltid av 2 x 4 timmar, som är ganska vanligt förekommande, kostar i dag ungefär 220 kr. Skatten kommer att uppgå till 120 kr. Mervärdesskatten på skatten uppgår till 25 kr. Det innebär att priset kommer att stiga från 220 kr. till åtminstone 365 à 370 kr. Det betyder att man verkligen inte uppnår neutralitet, utan systemet med att kunna vända kassetten och spela in på bägge sidorna missgynnas. Det här har såvitt jag vet skatteutskottets majoritet inte alls övervägt. Därför vore det mycket intressant att få en redovisning av Egon Jacobsson om hur man skall klara konkurrensen mellan de olika systemen.

För det femte finns det problem med ikraftträdandet av lagen, som nu skall skjutas fram till den 1 september. Det möjliggör i större utsträckning en uppbyggnad av lager av kassetband, såväl ljudband som videokassetband, hos importörerna. Dessa importörer kan avstå från att registrera sig tills de har sålt ut kassetterna. Det innebär att ingen skatt behöver erläggas. Man kan också förutsätta att det blir en kraftig hamstring bland konsumenterna.

Detta argument leder i sin tur fram till att man missgynnar den svenske tillverkaren, som omedelbart registreras. Därmed faller också det argument som majoriteten i skatteutskottet litet krystat hänvisar till, nämligen att handelsbalansskäl kan åberopas till förmån för en punktbeskattning på detta område. Men det blir snarare tvärtom. Eftersom skatten kommer att missgynna den svenska tillverkningen och övergångsvis gynna den redan kraftiga importen till landet, uppstår det problem med avseende på handelsbalansen. Vidare kommer skatten även av det skälet att ge väsentligt mindre intäkter till statskassan budgetåret 1982/83.

Låt mig så fortsätta med huvudkritikpunkterna. Jag konstaterar för det sjätte att man visserligen i viss utsträckning har förebyggt kringgående av lagstiftningen. Men ganska betydande kontrollproblem kvarstår. Det är svårt att kontrollera den som påstår att ett parti kassetband är inspelade, fast

de i realiteten är oinspelade. Det gäller såväl inom landet som vid införseln till Sverige.

Man kan förutsätta att resandeförseln av kassetband till Sverige kommer att öka. Det finns ju möjlighet för alla som åker utomlands att upp till ett visst belopp importera varor till Sverige. Man har all anledning att anta att det, efter den ökning av priset på kassetband som kommer att äga rum i Sverige, blir stor försäljning i gränsstäder och i samband med resor till Sverige. Också det kommer naturligtvis att minska skatteintäkterna för statsverket.

För det sjunde gör utvecklingen på videoområdet att det kommer nya medier som komplicerar lagstiftningen. Ganska snart kommer en s. k. videoskiva till Sverige. Det innebär att kassettskatten av konkurrensskäl måste omarbetas. Nu skall ju kassettskatten omfatta även inspelade videokassetter. Videoskivan kan åtminstone inte ännu användas för inspelning, medan det däremot finns inspelade program på den. För att göra den konkurrensneutral måste man, såvitt jag förstår, införa beskattning även på videoskivan.

Vidare kan man numera, både på ljudkasset- och bildkassettområdet, variera spelhastigheten på banden. Skall man, Egon Jacobsson, ändra skatten efter hand som det blir möjligt att ändra hastigheten på de olika avspelnings- och inspelningsapparaterna? Eller skall man karakterisera den person som skattesmitare som i framtiden använder ljudkassetband och videokassetband med en lägre hastighet än den efter vilken skatt beräknas? Hur skall man hindra en tillverkare av kassetband att säga att det här med hänsyn till den högre hastigheten bara är 30-minutersband och inte, vilket det i realiteten är, 60-minutersband? Det vore intressant att få några kommentarer av Egon Jacobsson också till detta.

I sitt betänkande skriver skatteutskottets majoritet så här: "Av nu anförda skäl är det viktigt att den nya skatten, som måste betraktas som ett provisorium, redan från början noggrant följs upp. Så snart tillräcklig erfarenhet vunnits av skatten bör den enligt utskottets mening bli föremål för en allsidig utvärdering. Därvid bör bl. a. skatteutfallet och kostnaderna för uppbörd, administration och kontroll m. m. belysas och även alternativa skatteformer på detta område bedömas."

Jag frågar Egon Jacobsson, som i detta sammanhang företräder utskottsmajoriteten, om man inte borde ha gjort detta övervägande innan man föreslog ett införande av lagstiftningen. Sådana skatteexperiment, som utskottsmajoriteten nu föreslår, borde inte få förekomma i Sveriges riksdag.

Herr talman! Ersättningen till rättighetshavarna bör, som vi moderater anfört i vår motion, vilken sedermera kommer att utvecklas i debatten här, ske genom avtal mellan dessa och kassetbranschen – inte på det sätt som nu anvisas av majoriteten i skatteutskottets betänkande.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till den reservation som är fogad vid skatteutskottets betänkande nr 66.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 3 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Eftersom det inte händer alltför ofta, skall jag börja med att instämna med Bo Lundgren. Också jag finner det märkligt att ingen regeringsrepresentant eller företrädare för de båda regeringspartierna har anmält sig för att delta i den här debatten. Det handlar trots allt om en proposition som har varit föremål för en hel del diskussion både i massmedia och på annat sätt.

Låt mig inledningsvis konstatera att propositionen är ganska typisk för den borgerliga tvåpartiregeringen. Det är med andra ord en dålig proposition. Frågan är väl om den inte kan utses till den sämsta under innevarande riksmöte, och det vill inte säga litet. När skatteutskottet fick propositionen, hade den – som Bo Lundgren påpekade – avstyrkts av lagrådet, tullstyrelsen och riksskatteverket. Också företrädare för berörd bransch avvisade den. Detta föranledde oss socialdemokrater i utskottet att i motion 2478 hemställa om att riksdagen skulle avslå propositionen. I samma motion anvisade vi förslag till andra lösningar.

Vi socialdemokrater motsätter oss inte att en skatt på kassettband införs, men skatten måste vara så utformad att den kan fungera någorlunda smidigt och inbringa de intäkter till statskassan som förutsätts. För att uppnå dessa syften har utskottet vid behandlingen av propositionen gjort förändringar, vilket inneburit att vi nu kan acceptera att skatten införs som ett provisorium. I utskottsbetänkandet framhålls också vikten av att skatten blir föremål för noggrann uppföljning redan från början och att en allsidig utvärdering sker. Vid denna utvärdering skall förutom skatteutfallet kostnaderna för uppbörd, administration och kontroll belysas, och dessutom skall en prövning ske av alternativa skatteformer. Genom att skatten betraktas som ett provisorium och genom att vi skaffat oss garantier för utvärdering och prövning av alternativa former för skatten har vi gått med på att den införs från den 1 september i år.

Ett annat skäl till att vi accepterar skatten är den ihopkoppling som skett med filmavtalet. Ett nej till kassettskatten i dag skulle äventyra filmavtalet, och det har vi ansett som otillfredsställande. Det innebär nu inte att vi accepterar regeringens handlande. Att, som har skett i det här fallet, chefen för utbildningsdepartementet i propositionerna 128 och 111 redan in-tecknat en del av intäkterna från kassettskatten är inte bara anmärkningsvärt – det är djupt otillständigt. Genom att filmavtalet gjorts avhängigt av att det införs en kassettskatt har riksdagen ställts inför den situationen att om man inte godkänner kassettskatten, så äventyras filmavtalet. Vi protesterar mot att frågor handläggs på det här sättet och uttalar förhoppningen att centerpartister och folkpartister snart skall vara befriade från ansvaret att utarbeta regeringspropositioner.

Herr talman! Det är inte med någon större entusiasm som jag yrkar bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandet 66, men jag gör det därför att vi ansett att pengarna behövs och att vi inte vill äventyra det nyss upprättade filmavtalet.

Så några ord om den moderata reservationen.

Bo Lundgren har anfört en rad skäl för att moderaterna inte vill gå med på skatten. Jag tror att det främsta skälet är att de avvisar alla skatter, när de inte sitter i regeringen. Under den tid man satt i regeringsställning gick det bra att både höja skatter och införa nya skatter. Men så fort man står utanför regeringen hörs devisen: Det går att sänka skatten om bara viljan finns.

Det värsta är att moderaterna i vissa stycken tycks ha blivit trovärdiga och av en del människor uppfattas som konsekventa och rakryggade. Det är nästan så att man tvingas ge er erkännandet att ni är skickliga på att marknadsföra er politik.

Men i längden håller inte detta. Svenska folket måste mer och mer fråga sig: Varför vågar moderaterna inte sitta i regeringen när det blir valår? Både inför valet 1979 och inför valet 1982 har det funnits borgerlig majoritet i riksdagen, men så fort det drar ihop sig till valrörelse, hoppar ni ur och ställer er i opposition.

Det är trots allt ni som har det största ansvaret för att vi andra måste se till att vi får in mer pengar till statskassan, eftersom det är den moderata politiken som i stor utsträckning fått dominera och bär ansvaret för mycket av det elände som vårt land befinner sig i.

Bo Lundgren ställer ett antal frågor till mig och räknar naturligtvis med att få svar. Men det får han inte, helt enkelt därför att jag har redovisat våra skäl till att vi nu accepterar skatten – att vi betraktar den som ett provisorium, att det kommer att ske en utvärdering och att alternativa former för skatten skall prövas i samband med utvärderingen. För att något glädja Bo Lundgren skall jag sträcka mig så långt, att det är möjligt att det ligger en del i farhågorna. Det är därför vi har skrivit in i betänkandet att skatten får anses vara ett provisorium och att det skall ske en allsidig utvärdering av skatten.

Anf. 4 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Sällan har väl i denna kammare ett förslag till ny lagstiftning – i det här fallet en ny skattelag – omfattats av så litet entusiasm av den som ensam får företräda både sitt eget parti och regeringen i debatten. Det är t.o.m. så att Egon Jacobsson faktiskt erkänner att det säkert ligger en hel del i den kritik som jag framförde mot införandet av kassettskatten, åtminstone av en kassettskatt i den utformning som nu föreslås.

Jag kan då inte begripa hur Egon Jacobsson kan ha tillräckligt rymligt samvete för att ställa sig bakom ett sådant här förslag. Om man nu har sådana farhågor för vad som kommer att inträffa, räcker det väl inte med att säga att den lagstiftning som införs bara är ett provisorium och att vi får se vad som händer?

Egon Jacobsson är ju från en valkrets som har en viss geografisk anknytning till den svenske tillverkaren av ljudkassetband. Man kan ställa frågan till Egon Jacobsson: Är det rimligt att genom ett provisorium, som kanske tas bort efter ett eller ett par år, äventyra framtiden för den svenske tillverkaren och för de människor som är sysselsatta i företaget, äventyra den utveckling som kan leda fram till en förbättrad produktion och en utveckling till att också omfatta videokassetter?

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Jag skulle också återigen vilja fråga Egon Jacobsson om de här rätt viktiga detaljerna: Är det rimligt att man ur konkurrenssynpunkt missgynnar ett av de befintliga videosystemen, Video 2000, så mycket som jag här visade? Är det rimligt att man inför en skatt som bygger på hastigheter på avspelnings- och inspelningsapparaturlatur som kan varieras och där skattesatsen fastställs på ett sätt som kan vara helt felaktigt om ett halvår eller ett år? Är detta verkligen rimligt?

Så förde Egon Jacobsson ett allmänt skattepolitiskt resonemang. Han trodde, sade han, att det främsta skälet för oss moderater att avvisa kassettskatten var att vi avvisar alla nya skatter och skatlehöjningar. Ja, herr talman, det ligger väldigt mycket i detta, faktiskt. Vi är inte ett parti som strävar efter ökat skattetryck, till skillnad från Egon Jacobssons parti. Vi kan konstatera att under riksmötet 1981/82 har socialdemokraterna lagt fram förslag till skatlehöjningar på ungefär 15 miljarder kronor utöver vad vi moderater kan tänka oss.

Under perioden 1970–1976 ökade skattetrycket i Sverige, mätt i procent av bruttonationalprodukten, från 40 till ungefär 50 %. Sedermera har det legat stilla på ungefär 50 %. Det alltså en väsentlig skillnad. Jag håller sålunda med Egon Jacobsson.

Det som fått socialdemokraterna att acceptera denna enligt Egon Jacobsson själv dåliga skatt måste vara att man till varje pris vill få in några miljarder – om det nu över huvud taget blir någonting.

Anf. 5 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Jag försökte markera i mitt första inlägg – och det trodde jag att Bo Lundgren uppmärksammade – att jag talade på socialdemokraternas vägnar, icke på regeringspartiernas vägnar. Jag var överens med Bo Lundgren om att det var litet märkligt att ingen företrädare för regeringspartierna var anmäld till debatten.

Sedan sade jag, Bo Lundgren, att det kan ligga en del i de farhågor som Bo Lundgren hyste. I repliken blev det "en hel del", när Bo Lundgren skulle använda mina ord. Det är möjligt att det gör det, och det är därför som vi vill att skatten skall vara ett provisorium och att en utvärdering skall ske väldigt snabbt.

Jag redovisade skälen: Pengarna behövs, och filmavtalet finns – vi vill inte äventyra detta.

Sedan är det naturligtvis riktigt att den tekniska utvecklingen går väldigt snabbt. Här kommer det hela tiden nya prylar. Det är också ett skäl för att man bör utvärdera en sådan här skatt och se efter om alternativa former kan prövas, när man haft skatten i funktion ett tag.

Så ett par ord om skattetrycket och mitt påpekande att moderaterna så fort de står utanför regeringen avvisar alla nya skatter. Men ett faktum är väl ändå, Bo Lundgren, att ni under era år i regeringen varit med om att höja skatter och att införa nya skatter till ett antal av runt 50. Det är väl ett faktum som man inte kan komma bort ifrån. Nu skall jag inte ta kammarens tid i anspråk med att räkna upp alla dessa skatter, men det är väl ändå med

sanningen överensstämmande, Bo Lundgren, att så fort vi närmar oss ett val hoppar ni av regeringen och ställer er i opposition. Ni tar då mer eller mindre ett stryppgrepp på de arma centerpartisterna och folkpartisterna. Och så försöker ni profilera er, och då avvisar ni alla förslag om nya skatter. Men när ni sitter i regeringsställning kan ni både höja skatter och införa nya skatter.

Anf. 6 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag har naturligtvis förståelse för att Egon Jacobsson här i debatten kanske inte direkt kan företräda regeringen. Det är i och för sig en förhoppning att Jan-Erik Wikström sedermera kan motivera vad som sagts i propositionen om kassettskatt. Det förtjänar, såvitt jag förstår, en del förklaringar även från regeringsidan.

Egon Jacobsson sade nu återigen att det är möjligt att det finns en hel del brister i förslaget till kassettskatt och att man därför snart bör utvärdera skatten. Men hade man då inte kunnat vänta – utvärdera först och genomföra sedan? Man borde ha försökt belysa möjligheterna att få in pengar.

Det är alldeles riktigt som Egon Jacobsson säger att motivet för socialdemokraterna är att få in pengar. Man har en allmän känsla för att höja skatter. Där skiljer vi oss avsevärt åt, som jag tidigare sade. Under den period som vi deltagit i regeringsarbetet, dvs. under större delen av perioden 1976–1981, har de facto det statliga skattetrycket sänkts. Vi har genomfört marginalskatteförändringar, och vi har genomfört sänkningar av arbetsgi-varavgiften och annat.

Socialdemokraterna vill tydligen till varje pris höja skatter för att få in ytterligare pengar till statskassan. Det kan i sig själv diskuteras, i synnerhet i detta fall. Det är nämligen mycket tveksamt, som jag sade tidigare, om man över huvud taget får in några pengar. Jag har redovisat flera skäl till att man – genom hamstring, uppbyggnad av lager och annat – sannolikt inte kommer att tillföra statskassan speciellt mycket pengar.

Herr talman! Jag tycker att det är beklagligt att man här i debatten i kammaren hela tiden framfört betänkligheter mot den nya skatten, men att kammaren ändå med största sannolikhet kommer att besluta att införa skatten. Det är inte bra med hänsyn till riksdagens anseende.

Anf. 7 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Helt kort: Jag skall upprepa vad jag sade i mitt första inlägg, så att Bo Lundgren får klart för sig vad jag egentligen sade. Jag sade följande: Det är möjligt att det ligger en del i hans farhågor. Det är därför som vi har skrivit in i betänkandet att skatten får ses som ett provisorium och att det skall ske en utvärdering av densamma. Förvanska inte detta ytterligare en gång! Det var vad jag de facto sade.

Så till skattehöjningarna. Visst har ni också sänkt en del skatter. Det skall inte förnekas. Och visst har ni ambitioner. Men det är klart att har man ett ansvar när det gäller samhällsekonomin – och det har vi från socialdemo-

kratins sida – gäller det att få den att se bättre ut än vad den gör i dag. Hur mycket har ni lånat under de här åren, Bo Lundgren?

Anf. 8 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det finns i varje tid fog för påståendet att vårt samhälle måste ha ett vitalt kulturliv. Men det är en sanning som det finns särskild anledning att understryka just nu.

Vårt land har under detta århundrade genomgått en mycket genomgripande teknisk och materiell utveckling. Vi har i dag en avsevärt högre standard än världens befolkning i stort. Detta högindustriella samhälle utsätter oss också för speciella påfrestningar. Många frågar t. ex. vart den tillfredsställelse har tagit vägen som vi trodde att välfärden automatiskt skulle medföra. Samtidigt har vi fått klart för oss att varken våra egna eller jordens resurser är outtömliga eller oförstörbara.

I de materiella och tekniska landvinningarnas spår växer nya problem upp. Talet om livskvalitet sammanfaller i tiden med dessa upplevelser av den materiella välfärdens avigsidor. Och begreppet livskvalitet innefattar just det vi kallar kultur. Ett liv utan andliga dimensioner blir tråkigt, fattigt, tomt och till sist outhärdligt. Vi kan inte leva utan mening, mål och perspektiv. Vi kan inte känna oss tillfreds utan de impulser som kommer oss till mötes i kulturens olika uttrycksformer. Vi behöver inspiration, tröst och glädje. Det ger oss kulturen.

Nu befinner vi oss sedan några år i den situationen att vi både som enskilda individer och gemensamt i stat, landsting och kommuner måste spara. Det kan förefalla orättvist att vissa verksamheter och områden berörs mera av detta spartvång än andra. Övertygelsen om kulturupplevelsernas ojämförliga betydelse har bestämt våra ställningstaganden i det stycket. Regeringens gemensamma bedömning har varit att kulturen i denna ekonomiskt bekymmersamma tid är så betydelsefull att den i allt väsentligt har ställts vid sidan av de sparprogram som presenterats och genomförts. Det har visserligen i den offentliga debatten hävdats att kulturen håller på att vittra bort, att regeringens agerande kännetecknas av kulturell nedrustning. Det är lätt att påvisa att det inte är sant.

Inom utbildningsdepartementets ansvarsområde har hittills sparats ca 2 miljarder. En proportionell fördelning av denna besparing skulle ha inneburit att kultursektorn fått avstå från ca 80 miljoner. Någon sådan besparing har inte skett. Inte heller har värdet av anslagen på kultursektorn urholkats genom uteblivna förstärkningar. Förslagen i budgetpropositionen innebär att kultursektorn budgetåret 1982/83 tillförs nya resurser av samma storleksordning som under de gynnsammaste åren i slutet av 1970-talet. Och det är mer än den socialdemokratiska regeringen orkade med i en ekonomisk situation som var betydligt mindre problematisk än den nuvarande.

En väsentlig del av den kulturpolitiska satsning som regeringen i år föreslår möjliggörs av den nya skatten på kassetband och det kompensationsmoment som finns inbyggt i denna. Kulturområdet – och i synnerhet musik- och filmlivet – kan härigenom ges en nödvändig stimulans.

Musikområdet tillförs sammanlagt 20 miljoner. Insatser föreslås på tre olika huvudområden. För det första anvisas medel för att ge rättighetshavare på musikområdet en direkt ekonomisk ersättning för det utnyttjande av deras verk som sker genom privatkopieringen. För det andra förstärks statens bidrag kraftigt till produktion av konstnärligt högtstående och kulturpolitiskt angelägna fonogram, dvs. skivor och kassetter. För det tredje vidtas åtgärder som leder till ett ökat antal arbetstillfällen för musiker och vissa andra grupper av kulturarbetare eller till förbättrat stöd i andra former.

Gemensamt för de olika insatser som föreslås är att man genom dem direkt eller indirekt kan kompensera för privatkopieringens negativa verkningar, samtidigt som man uppnår kulturpolitiskt önskvärda effekter.

Det nya film- och videoavtalet innebär att resurserna för filmen ökar med ca 33 milj. kr. Huvuddelen kommer från den frivilliga avgift som videoutbyrarna har förbundit sig att erlagga till Filminstitutet. Men 8,5 milj. kr. kommer från skatten på oinspelade kassetter.

Genom denna resursökning får Filminstitutet möjlighet att realisera det filmpolitiska ansvar som jag hoppas att riksdagen skall fastställa. Detta innebär att svensk filmproduktion av tillräcklig omfattning säkerställs, och att vi slår vakt om kvalitetsfilmen. Det måste finnas utrymme för konstnärligt sökande och experiment och för filmgenrer som inte tillhör de kommersiellt lönsamma. Det är vidare angeläget att skapa ökade möjligheter att visa kvalitetsfilm utanför storstadsområdena. Genom filmpolitiken skapas också förutsättningar att bevara och levandegöra kulturarvet på filmens område och att ha beredskap inför tekniska förändringar.

Utöver dessa korta kommentarer till regeringsförslagets bakgrund och innebörd vill jag också summera vad som har gjorts på kulturområdet under de gångna sex åren. Jag gör det därför att det också i riksdagen från socialdemokratiskt håll stundom görs gällande att dessa år inom kulturpolitiken har präglats av minskade bidrag och reducerat statligt stöd. Jag vill visa att dessa påståenden saknar grund.

Under min tid som ansvarig i regeringen för kulturfrågorna har den rena kulturbudgeten mer än fördubblats, från 657 milj. kr. budgetåret 1975/76 till 1 380 milj. kr. i årets budget.

Kulturpolitiken innebär långsiktigt utvecklingsarbete. Under goda år kan man lägga byggsten till byggsten i form av vidgade ramar och ökade resurser. Ibland finns det utrymme för större och mer genomgripande reformer. Ibland blir uppgiften i första hand att se till att förutsättningarna inte försämras så att mycket av det som byggs upp raseras.

Vi har varit med om alla dessa olika faser av kulturpolitiskt arbete.

Under de tre första budgetåren kunde vi skjuta till 130 milj. kr. i rena reformmedel inom kulturområdet – utöver vad som krävdes för att hålla jämna steg med kostnadsökningarna.

Att kultursektorn i stort sett sluppit undan större direkta besparingar har, som jag redan nämnt, sin särskilda motivering. Det är dessutom så att finansieringen av verksamheten inom kulturområdet bygger på många små

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

och genom åren noga prövade bidrag.

Redan uteblivna ökningar är svåra att bära. Det är också fråga om verksamheter där kreativa mänskliga insatser spelar en avgörande roll och inte kan rationaliseras bort. Det är också av dessa skäl särskilt angeläget att vara försiktig med besparingar inom denna sektor.

En genomgång av vad som har skett under de senaste sex åren ger bilden av en successiv förbättring av villkoren för olika konstarter och verksamhetsområden.

De regionala museerna har fått ett nytt stödsystem, som också byggts ut. Flera av de statliga museerna har rustats upp och fått nya eller helt ombyggda lokaler. Vi lyckades avsätta 13,4 milj. kr. till byggnadsminnesvård i förra årets kärva budgetproposition, och ytterligare 5 miljoner i årets.

Arkivväsendet har successivt fått förstärkningar. 1979 inrättades Arkivet för ljud och bild, samtidigt som den nya pliktleveranslagen antogs av riksdagen. Därmed fick arkivväsendet äntligen möjlighet att hinna ifatt vår tids medier, vilkas produkter annars hotats att skingras och förstöras.

Filmstödet har under de här åren ökat från 8 till 25 milj. kr. i direkta statliga insatser. Det byggs ut ytterligare i samband med det filmavtal som riksdagen nu har att ta ställning till. Det är också viktigt att god film når människor i olika delar av landet. Därför omfattar de åtgärder vi föreslagit både produktion och distribution.

Boken intar en särställning i kulturlivet. Vi har därför fäst stort avseende vid insatser som syftar till att främja både produktion och distribution av god litteratur. Efter en proposition 1977/78 utvidgades och ökades det statliga litteraturstödet. Även i årets kärva budgetläge har utgivningsstödet kunnat öka. Detta var nödvändigt om det skulle kunna fungera så som det var tänkt. Till detta kommer bidraget till Litteraturfrämjandet för produktion och distribution av de billiga kvalitetsserierna En bok för allä och En bok för alla barn. Det betyder att litteraturstödet mer än fördubblats mellan 1977 och 1982 – från 12,4 till 29,5 milj. kr.

De böcker som produceras måste också nå ut till läsare runt om i landet. Sedan 1977 kan bokhandeln få ett statligt kreditstöd, och från 1981 utgår också ett stöd till distribution av böcker i form av en subventionerad rabatt till bokhandeln. En utredning under ledning av överdirektören Gunnar Petri har just påbörjat arbetet med att granska bokdistributionens villkor och föreslå åtgärder för att säkra denna viktiga del av vårt kulturliv.

En särskilt viktig roll spelar folkbiblioteken. En utredning arbetar med att se över denna sektor. Folkbiblioteken är visserligen främst en kommunal angelägenhet, men vi har funnit det naturligt att också från statligt håll främja denna verksamhet. Det lokala biblioteksstödet innebär en stimulans för den kommunala biblioteksverksamheten. Vi har också kraftigt stött länsbibliotekens regionala verksamhet och ökat stödet till länecentralerna i Malmö, Stockholm och Umeå, som numera fått depåfunktioner. Stödet till folkbiblioteken har därmed ökat från 14,6 milj. kr. 1976/77 till 25,5 milj. kr. 1982/83.

Vi har under mina år i regeringen försökt att värna om den rika variationen i vårt teaterliv. De stora institutionsteatrarna dras med stora fasta kostnader, som är svåra att minska genom rationaliseringar. Det behövs medel inte bara till att täcka dessa kostnader utan också till att vidmakthålla en rikhaltig repertoar. Så har t. ex. Operan och Dramaten under dessa år fått ökade anslag med tillsammans 103 milj. kr. och Riksteatern med 44,8 milj. kr.

Ett väsentligt inslag i vår politik har varit att sprida möjligheten att se teater över hela landet. Många regionala ensembler har tillkommit under denna tid. Anslagen har också växt: från 82,8 till 173,6 milj. kr.

De fria grupperna är ett vitaliserande inslag i vårt kulturliv. Det statliga bidraget till dem har mer än tredubblats, från 5,1 milj. kr. i den senaste socialdemokratiska budgeten till 18,9 milj. kr. i årets budget. I förslaget till fördelning av de medel som kommer in genom kassettskatten förutskickas ytterligare 3,5 milj. kr. till de fria grupperna.

Bidragen för inköp av bildkonst har i stort sett ökat i takt med inflationen, medan konstnärerna har fått vänta på de stora reformerna när det gäller ersättning för utfört arbete. I årets budgetproposition fastslogs emellertid – sedan samförstånd nåtts med KRO – principen att en visningsersättning skall utgå och samlas i en särskild fond under konstnärsnämnden. Dessutom har nya medel tillkommit: med kassettskattemedlen blir det ytterligare ca 6,5 milj. kr. som kommer bild- och formkonstnärerna till del, eller totalt 22,5 milj. kr. I årets budgetproposition finns också förslag om ett särskilt stöd för konsthantverkskooperativ.

Jag vill också erinra om att vi för den statliga sektorn har ett fungerande system för utställningsersättning åt bildkonstnärerna.

I några särpropositioner har vi slutligen sökt värna om vissa grupper, som kan behöva speciella stödåtgärder inom kulturområdet.

Förslag från regeringen 1977/78 om särskilda insatser för samerna ledde till beslut om ett nytt, permanent stöd till samisk kultur.

Samma år kom propositionen om stöd till de handikappades kulturella verksamhet med förslag om att 18,9 milj. kr. skulle utgå för att på olika sätt förbättra de handikappades möjligheter att delta i kulturlivet. Vi har därefter förbättrat olika handikappgruppers villkor på kulturområdet. När talboks- och punktskriftsbiblioteket den 1 januari 1981 övergick till att bli en statlig myndighet, fick det ökade resurser både för produktion och utlåning av tal- och punktskriftsböcker. Därtill kommer ett nytt permanent anslag för framställning av videogram på teckenspråk för döva.

1979/80 lade vi en omfattande proposition om barnkultur, där 8,5 milj. kr. fördelades på olika poster. Vår utgångspunkt var att barn bör ha tillgång till all kultur, inte bara en särskild barnkultur, och att insatserna i största möjliga utsträckning skall göras i de miljöer där barnen redan vistas, t. ex. i skolan eller förskolan. Det som gjorts är som så mycket annat bara en början, men en mycket viktig början. Kulturinsatser för barnen bör vara ett led i alla kulturinstitutioners normala verksamhet.

De nya medierna – både elektroniska och eterburna – är ett område som vi ägnat stor uppmärksamhet och bl. a. låtit flera utredningar bearbeta. Jag

Onsdagen den
2 juni 1982

Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.

nämner detta i det här sammanhanget, därför att medierna har så stor genomslagskraft i samhället att de aldrig kan tänkas bort ur den kulturpolitiska bilden. En stor del av den kultur vi får del av förmedlas till oss genom dessa medier. En av våra största kulturförmedlare är Sveriges Radio, och när koncernen omorganiserades 1979 fick den bl. a. 112 milj. kr., fördelade på två år, som en reell förstärkning till programverksamheten.

Nya medier innebär inte bara, som många tycks tro, nya risker och hot mot traditionell kultur. De innebär också att vi får tillgång till nya kulturbärare, som det gäller att lära sig använda på bästa sätt.

Behovet av en samlad mediepolitik gör sig allt starkare gällande. Jag kommer därför inom kort att tillsätta en mediekommission. Dess uppgift blir att på grundval av det omfattande utredningsmaterial som nu är tillgängligt presentera underlag för beslut om en sådan samlad mediepolitik. Därvid skall de nya mediernas plats och uppgifter i mediesamhället särskilt uppmärksammas.

Herr talman! Jag har velat göra den här översikten av vad som gjorts på kultursektorn därför att det inte finns anledning att låta den nidsbild som stundom tecknas stå oemotsagd. Den bild en saklig redovisning bidrar till är en annan. Den visar att regeringen slår vakt om kulturlivet och därmed om en av de viktigaste faktorerna i strävan att främja ett gott samhälle.

Anf. 9 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera att den redovisning av siffror som Jan-Erik Wikström här gjorde säger mera om den kraftiga inflationen under de sex gångna åren än om förstärkningar inom kultursektorn. Jag skall längre fram återkomma till en del av det han sade.

Kulturpolitik är ett medel för att stärka den sociala gemenskapen, vidga yttrandefriheten och garantera den skapande konstens frihet och utveckling.

Konstnärliga uttrycksformer som litteratur, teater, film, bildkonst och musik skänker oss omistliga upplevelser. De förmedlar erfarenheter och kunskaper. Ett levande kulturliv ger kraft och framtidstro.

Särskilt i vår tid behövs mycket mänsklig kraft. Vi måste återskapa framtidstron.

Människan behöver inspiration för att kunna skapa. Ett vitalt kulturliv är mänsklighetens viktigaste inspirationskälla. Det finns således ett direkt samband mellan vitaliteten i vårt kulturliv och våra möjligheter att skapa en bättre framtid.

I dag målas många hotbilder upp. Arbetslösheten skapar missmod och passivitet. Den s. k. ekonomiska krisen föder resignation och hopplöshet. Den kommersiella masskulturen kväver människors självkänsla. Den nya individualismen, predikad av många i vår tid, hindrar människor att få uppleva en livgivande gemenskap.

Vi måste naturligtvis sätta in all kraft på att häva den ekonomiska krisen. Men jag är angelägen att betona att ekonomisk balans inte i sig löser alla av dagens problem.

Skall vi kunna tillgodose människors stora behov av gemenskap och personlig utveckling måste kulturpolitiken få en framskjuten och alltmer aktiv roll. Och den måste utformas så, att den utvecklar ett kulturliv med bred folklig förankring.

Socialdemokratin vill utveckla en kulturpolitik som tillgodoser människors behov av kultur i sin vardagsmiljö. Därför lägger vi stor vikt vid folkrörelsernas och föreningslivets arbetsvillkor. Vi tycker det är angeläget att fullfölja regionaliseringen av kulturinstitutionernas uppbyggnad. Det gäller bl. a. teater, musik och museiverksamheten. Vi anser att insatserna för barn skall prioriteras. Det är särskilt viktigt att hos barn och ungdom skapa framtidstro och skaparlust.

Catarina Rönning kommer att utveckla de socialdemokratiska förslagen i fråga om barnkultur. Tyra Johansson skall i sitt inlägg ta upp bl. a. regionmusiken och vissa insatser för de handikappade.

Jag skall i mitt anförande utveckla några synpunkter i fråga om ersättningar till de konstnärligt yrkesverksamma, om litteraturen och om filmen.

Först tvingas jag rikta några anmärkningar mot regeringens sätt att presentera sina förslag. Kulturutskottet uttalar nämligen stark kritik mot det tillvägagångssätt som regeringen har tillämpat.

Den budgetproposition som presenterades i januari innehöll i formell mening ett fullständigt förslag till medelsanvisningar. Vi riksdagsledamöter och oppositionspartier hade detta att utgå ifrån när vi presenterade våra alternativ.

I mars lade sedan regeringen fram ett förslag, proposition 128, som i flera avseenden upphävde budgetpropositionens förslag. Dessa nya förslag gjordes dock beroende av intäkter från en skatt på oinspelade kassetter. Men förslag om denna skatt redovisades inte förrän motionstiden på proposition 128 hade gått ut. För att ytterligare krångla till riksdagsbehandlingen gjordes det film- och videoavtal som redovisas i proposition 1981/82:111 beroende av att skatten på oinspelade kassetter genomfördes. Detta har i någon mån belysts tidigare i debatten om kassettagiften.

Detta sätt att framlägga förslag till riksdagen är klandervärt. Det är oförsvarligt. Det har allvarligt försenat arbetet i riksdagens utskott, och därmed också skapat betydande svårigheter för de många myndigheter och organisationer som är beroende av riksdagsbeslut för att genomföra sin budgetplanering.

Kulturutskottets folkpartister och centerpartister försöker pliktskyldigast urskulda regeringen. Men ursakten kan inte godtas. Regeringen borde, om den ville göra ökade insatser på kulturområdet beroende av inkomster från en kassettskatt, först ha förelagt riksdagen förslag om denna kassettskatt. Efter beslut om en kassettskatt kunde så förslaget om resurser till kulturområdet ha presenterats. Nu gjorde man tvärtom. Man kan skylla på tidsnöd, men regeringen har haft god tid på sig. Redan 1979 redovisade statens kulturråd förslaget om kassettagift. I mars 1981 uttalade kulturutskottet att regeringen snarast borde ta upp detta kulturrådets förslag till

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

slutlig prövning. Mot denna bakgrund är det i högsta grad anmärkningsvärt att regeringen redovisat sina förslag så sent. Och trots detta långa dröjsmål var förslaget om kassettskatt, som redan har belysts, så illa genomarbetat att skatteutskottet fått göra om det helt och hållet.

Regeringen har gjort förslaget om ytterligare 40 milj. kr. till kulturområdet beroende av att den kassettskatt som beräknas inbringa 120 milj. kr. införes. Detta beroendeförhållande blir visserligen inte resultatet i formell mening – men i realiteten.

När det i utskottsarbetet framkom att riksdagsmajoriteten troligen inte skulle komma att godkänna regeringens förslag om kassettskatt, förklarade sig regeringspartierna, till min stora förvåning, beredda att rösta emot sin egen proposition om ökade insatser för kulturen. Så svagt var engagemanget för kulturen. Nu berömmar sig Jan-Erik Wikström av de här förstärkningarna – det var i och för sig väntat. Det är emellertid en skatt, en avgift, inom kulturområdet som är tre gånger större än det som betalas ut, och som skall finansiera vissa andra insatser inom kulturområdet. Det är inte så ärorikt ur politisk synpunkt.

Vi socialdemokrater förklarade oss beredda att rösta för vår föreslagna förstärkning av kultursektorn med 50 milj. kr., oavsett om en kassettskatt skulle kunna beslutas av riksdagen redan under våren. Vi anser att kulturen inte skall bli lidande därför att regeringen har totat ihop ett dåligt skatteförslag.

Vi tycker också att de ökade kulturanslagen måste ges i form av säkra pengar. Regeringen har i propositionen gjort storleken av kulturanslagen beroende av hur mycket kassettskattepengar som flyter in. Skulle skatteintäkterna minska, minskar också stödet till kulturen, enligt regeringens förslag. Det är en icke acceptabel ordning. Det skulle innebära att t. ex. författare och bildkonstnärer kan bli återbetalningsskyldiga, om svenska folket minskar sina inköp av videokassetter.

På den här punkten korrigerar kulturutskottet regeringens förslag. Utskottet tillstyrker de principer som vi föreslår i den socialdemokratiska motionen. De beslutade anslagen måste ligga fast. De får inte på det sätt som regeringen har föreslagit göras villkorliga.

Ersättningen till konstnärliga och litterära yrkesutövare för utnyttjande av deras verk som bilder och böcker måste höjas i rimlig anpassning till den allmänna löneutvecklingen. Vi föreslår därför en höjning av bibliotekersättningen från 32 öre till 36 öre för hemlån. Vi ansluter oss naturligtvis till förslaget om visningsersättning till bildkonstnärer och konsthantverkare, och vi hälsar med tillfredsställelse att utrymme skapats för en höjning av denna ersättning med 5 milj. kr. att utgå enligt de principer som anges i den socialdemokratiska motionen.

När det gäller den höjda ersättningen till författare tycker vi det är bra att folkpartiets och centerns representanter i utskottet gått ifrån regeringens förslag till konstruktion. Vad utbildningsministern där föreslår är en återgång till gamla tiders bidragstänkande i stället för principen om ersättning för utfört arbete. Jag fattar inte att Jan-Erik Wikström har fallit

Ondsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

offer för sådana tankar. Varningar från författarna har inte saknats, så förslaget kan nu inte ha tillkommit av en slump.

Beträffande litteraturen anser vi socialdemokrater att en tydlig prioritering måste göras. Boken är det viktigaste mediet i kulturarbetet. Därför skall biblioteken, enligt vår mening, tillhandahålla boklån utan avgift. Anslagen till biblioteken måste vara av sådan storlek att de årligen kan förses med de viktigaste delarna av bokutgivningen.

Jan-Erik Wikström beskriver problemen på litteraturområdet som en distributionskris. Trots detta flyttar han över pengar från distribution till produktion. Stödet till folkbiblioteken beskärs med 4 milj. kr. till förmån för stöd till förlagen, trots att det finns ett bokberg motsvarande tre års utgivning. Hur kan Jan-Erik Wikström försvara en sådan åtgärd? Vi motsätter oss inte förstärkningar av litteraturstödet men anser inte att de skall betalas med pengar från folkbiblioteken.

Jag lade märke till att Jan-Erik Wikström också berömde sig av att stödet till den lokala biblioteksverksamheten har ökat. Men vad det egentligen handlar om är en kraftig minskning i regeringens förslag. Dessutom aviserar Jan-Erik Wikström att statsbidraget till folkbiblioteksverksamheten helt skall tas bort.

Efter många turer och stor vända inom regeringspartierna har vi lyckligtvis fått med dem på att öka statsbidraget till folkbiblioteken med 1,5 milj. kr. utöver regeringens förslag. Tyvärr innebär också detta en viss urholkning av anslaget till folkbiblioteken, men vi noterar naturligtvis uppräknningen med tillfredsställelse. Vi har nått enighet i utskottet om att bokdistributionsutredningen bör ges ett ökat parlamentariskt inslag, som vi föreslagit i vår motion.

Tyvärr har vi inte vunnit gehör för vårt förslag om att införa ett system med rabatterade inköp av böcker till folkbiblioteken. Vi menar att det i ett läge då många kommuner har svårt att ikläda sig ett vidgat ansvar för bokdistributionen är det för det första angeläget att staten inte minskar sitt åtagande. För det andra bör det statliga litteraturstödet också förknippas med garantier för att böcker hålls tillgängliga i bibliotek.

I avvaktan på att bokdistributionsutredningen kan presentera ett samlat förslag måste vissa omedelbara åtgärder vidtas. Vi har därför föreslagit ett temporärt system med en särskild stödrabatt för folkbibliotekens inköp av den litteratur som producerats med hjälp av litteraturstöd. Detta system skulle underlätta för framför allt de fattiga kommunerna att hålla sig med välsorterade bibliotek. Det skulle bidra till att utjämna biblioteksstandarden i landet, vilket är mycket angeläget. För detta ändamål anvisar vi 10 milj. kr.

Utskottsmajoriteten avvisar förslaget med några få ord om att folkbiblioteksutredningen pågår. Jag frågar: Har inte majoriteten uppmärksammat att folkbiblioteksutredningen har order om att hålla sig inom nuvarande ekonomiska ramar? Den har i dag inga möjligheter att lägga ett förslag om nytt stödsystem av denna modell. F. ö. vill ju utbildningsministern ytterligare

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

utarma folkbiblioteksutredningens mandat genom att helt avskaffa statsbidraget till folkbiblioteken.

Så några ord om filmen. Också här har regeringen först tagit lång tid på sig med arbetet för att i slutskedet utföra ett hastverk. Jag vill erinra om att vi tidigt föreslog tillsättande av en filmutredning. Det motsatte sig de borgerliga. I stället valde regeringen att arbeta med en beredning knuten till departementet.

Ända fram till årsskiftet 1981-1982 hände väldigt litet i denna beredning. Men för att regeringen skulle hinna redovisa en filmproposition under vårriksdagen drevs ett film- och videoavtal fram under några få månader.

Jag noterar att propositionen inte innehåller någon hemställan om riksdagens godkännande av det nya filmavtalet som sådant. Det är f. ö. utomordentligt svårt att avgöra vad som ligger i regeringens förslag att riksdagen skall godkänna inriktningen av åtgärderna på film- och videoområdet. Kulturutskottet har här tvingats göra en egen tolkning och avgränsning. Propositionen påminner i detta hänseende om regeringens förslag 1979 till riktlinjer för barnkultur som kulturutskottet ansåg sig tvunget att underkänna.

Hade regeringen valt att bearbeta filmfrågan i en utredning, vars förslag fått gå ut på remiss, hade den i alla avseenden haft ett bättre genomarbetat och förankrat förslag. I det uppkomna läget kan det icke uteslutas att vissa justeringar kan behöva göras under avtalsperioden.

På ett par punkter vill vi redan nu göra erinringar. Den avgift som uthyrare av video skall erlägga till Filminstitutet bör enligt vår mening justeras minst vart tredje år. Eftersom avgiften redan inledningsvis har satts relativt lågt och dessutom inte indexreglerats, kan värdet av denna avgift inom kort ha allvarligt urholkats av inflationen.

Vi anser också att mandatperioderna för Filminstitutets styrelse bör anpassas till perioderna för allmänna val. Det kan inte vara en rimlig ordning att den nuvarande regeringen tillsätter en styrelse för tre års mandatperiod.

I propositionen föreslås en särskild försöksverksamhet med lokalt arbete med video. För ändamålet anvisas 2 milj. kr. Försöken skall handhas av Filminstitutet.

Vi anser att det är fel att splittra försöken på detta område. F. n. arbetar utbildningsradion med liknande verksamhet, bl. a. med ett speciellt försök i Södertälje. Vi menar att det vore en klar fördel om de extra medel som nu föreslås ställdes till utbildningsradions förfogande för att där förstärka och bygga ut insatserna.

Den ekonomiska åtstramningen har skapat stor oro i kulturkretsar. Såväl institutioner som fria kulturarbetare känner mycket påtagligt av ökade svårigheter. Protesterna och demonstrationerna har varit många under året.

Den samlade borgerliga kulturpolitik som erbjuds är mycket oklar. Centerpartiet intar en tämligen passiv hållning till kulturpolitiken. Moderaterna företräder en kulturpolitik där de fria kommersiella marknadskrafter-

na ges allt större spelrum. Glömda är de kulturpolitiska målen. Samhällets insatser begränsas. Moderaterna föreslår nu hårda nedskärningar av kulturbudgeten.

Vid den utfrågning av representanter för partierna som ägde rum på Sergels torg förra veckan lade jag märke till att moderaternas företrädare Elisabeth Fleetwood framträdde med mycket välvilliga attityder. Men när vi nu snart går till omröstning, visar det sig att moderaterna intar en kall och avvisande hållning till insatser på kulturområdet.

Folkpartiet har försökt framstå som aktivt och generöst. Men även Jan-Erik Wikströms personliga engagemang har svalnat. Också i folkpartiets kulturpolitik har man tonat ner de kulturpolitiska målen.

Nu gjorde Jan-Erik Wikström ett försök att summera sex års fögderi inom kultursektorn – jag vet inte om det skall betraktas som ett testamente inför en säker avgång.

Jag lade märke till att han rubricerade insatserna som en fördubbling av anslagen, men som jag sade inledningsvis är det mera en beskrivning av inflationen.

Successiv förbättring talade han om och räknade upp en del reformer. Många av de reformerna består av att pengar har flyttats från det ena kulturområdet till det andra. Jag tycker att Jan-Erik Wikström befinner sig ganska långt från verkligheten om han vill ge intryck av att kultursektorn lever i högönskelig välmåga. Den lever fastmer i ett ganska kärvt och i flera avseenden prekärt läge. Jan-Erik Wikström kan inte vara obekant med de många problem som både institutioner och fria kulturarbetare har anmält till departementet.

Den borgerliga kampen mot den gemensamma sektorn slår också väldigt hårt mot kulturen. Kulturinstitutioner är ju viktiga delar av den gemensamma sektorn, och när vi socialdemokrater slår vakt om den gemensamma sektorn sker det också av omsorg om kulturinstitutionerna. Så visar det sig också att de socialdemokratiskt styrda kommunerna i genomsnitt satsar ca 20 % mer på kultur än de borgerliga. Detta är särskilt viktigt att komma ihåg, eftersom kommunerna ju svarar för den större andelen av samhällets ansvar på kulturområdet.

Men också staten måste ta sitt ansvar. Vi föreslår därför en förstärkning av insatserna för barnkulturen med ca 20 miljoner, en ökning av biblioteksersättning och ett särskilt stöd om 10 miljoner till inköp av litteratur till folkbiblioteken.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid kulturutskottets betänkande.

Anf. 10 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jo, Georg Andersson, jag vet väl vilket läge kulturen och kulturarbetarna befinner sig i. Det är därför vi har kämpat för att trots ekonomiska svårigheter få fram ökade resurser till kultursektorn.

Men var finns i Georg Anderssons inlägg värmen, engagemanget, lidelsen för kulturen, generositeten, erkännandet av vad som har gjorts? Han talar

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

som en sur gammal byråkrat om formalia: Man borde först ha lagt fram förslaget om kassettskatten, och sedan kunde man ett annat år ha fördelat pengarna, för se, det blev ju besvärligt för utskottet.

Är det inte fantastiskt? Kulturarbetarna ropar på pengar. Genom den här skatten får vi 40 miljoner, som vi under detta svåra år kan tillföra kultursektorn. Kulturarbetarna är naturligtvis glada och säger: Vi önskar att vi hade fått ännu mer. Så kommer Georg Andersson: Nej, det här var inte bra ur byråkratisk synpunkt! Man skulle ha lagt fram det på ett annat sätt. Anslagen skulle ha samlats ihop. Jag skall läsa upp Georg Anderssons synpunkter när jag träffar kulturarbetarna nästa gång.

När de socialdemokratiska kulturarbetarna samlades på Brunnsvik hade jag svårt att förstå varför debatten i så stor utsträckning kom att handla om Georg Andersson. I dag har jag fått en viss belysning av det.

Anf. 11 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Nu har riksdagens rekord i fråga om demagogi slagits. Detta var bara ett demagogiskt inlägg. Jan-Erik Wikström säger att jag talar som en sur byråkrat. Jag representerar kulturutskottet och har skyldighet att redovisa vilka svårigheter som har uppstått genom den handläggning av den här frågan regeringen har valt.

Men viktigare är: Jag har icke föreslagit att man skall vänta ytterligare ett år. Jag sade att ni borde ha kommit med kassettskatten tidigare. 1979 hade ni förslaget. 1981 krävde vi att ni skulle skynda på arbetet. Hade ni kommit då, så hade ni haft pengarna mycket tidigare.

Kom också ihåg, Jan-Erik Wikström, att när vi satt i utskottet och arbetade med det här sade man från centern och folkpartiet: Får vi inte igenom den här skatten på 120 miljoner, då blir det inga extra pengar till kulturen. Vi sade då: Ni kan väl inte låta kulturen vänta på den nödvändiga förstärkningen! Vi är beredda att göra vår insats med 50 miljoner nu, alldeles oavsett om kassettskatten kan införas från den 1 juli.

Så förhåller det sig. Ni var beredda att offra kultursektorn för det byråkratiska och budgettekniska kravet att få igenom en skatt på 120 milj. kr. Det är sanningen. Det är obehagligt att Jan-Erik Wikström på det här sättet tillgriper demagogiska slängar. Beskriv verkligheten! Den ser ut som jag har beskrivit den.

Kulturen ropar efter pengar. Ja, men ge den då pengar! Ni kräver alltså att skatt skall tas in, men presentera då förslaget i tid.

Så var det med värmen, engagemanget och lidelsen när regeringen hanterade kulturfrågorna. Efter många turer har vi ändå lyckats komma fram till en lösning. Men om lidelsen, värmen och engagemanget kvarstår, rekommendera då de borgerliga ledamöterna att rösta för en förstärkning av biblioteksersättningen, som vi föreslår, och att rösta för en förstärkning när det gäller inköpen av litteratur. Det rör sig ändå om det område som Jan-Erik Wikström påstår sig prioritera, nämligen litteraturen och biblioteken.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 12 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Man kan hantera svårigheter i riksdagsarbetet på olika sätt. Jag vill gärna ge skatteutskottets ordförande och ledamöter, som arbetat med den här mycket komplicerade frågan, en eloge. Jag förstår att det skattetekniskt och även ur andra synpunkter är svårt att komma fram till en lösning. Man gjorde ett gott arbete. Man klagade inte över att det blev extra mycket besvär, att man fick ha extra sammanträden. Man ansåg att saken var viktig. Det tycker också jag att den är. Och när en sak är viktig får medarbetarna på departementet jobba på övertid. Det gör de gärna, därför att det kommer kulturen till godo.

Jag skulle önska att det också i inläggen från kulturutskottets ordförande fanns litet grand av känslan att visst kan det vara mödosamt ibland, men vad vi har åstadkommit är ju detta tillskott till kulturen. Det är ändå det som är det väsentliga, inte att det ibland blir mödosamt i riksdagsarbetet. Det blir det förvisso ganska ofta, men glädjen bland de berörda måste ju ändå bli stor när vi – det vill jag gärna framhålla – med gemensamma ansträngningar har klarat ut det här.

Anf. 13 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Från skatteutskottets sida har man klagat över att regeringen inte varit representerad när det gällde att försvara skatteförslaget. Nu uppträder Jan-Erik Wikström i debatten som om han vore budgetminister och försvarar skatteförslaget. Jag trodde att vi diskuterade kulturfrågor.

I kulturutskottet har vi inte behandlat skatteförslaget. Vi har behandlat frågan om förstärkningar till kultursektorn. Tidigt i april var vi socialdemokrater beredda – jag gick också ut med ett offentligt uttalande – att tillstyrka förslaget, vid behandlingen i kulturutskottet, om ökade insatser med 50 milj. kr. till kultursektorn. Vi hade kunnat fatta beslut i april månad, men de borgerliga ledamöterna – centerns och folkpartiets representanter – sade: Nej, vi kan inte anta detta förslag, förrän vi har fått försäkringar från skatteutskottet om att vi har 120 milj. kr. att ta av. Först då kan vi ge kultursektorn 40 milj. kr.

Om det hos Jan-Erik Wikström hade funnits lidelse, värme och engagemang för kulturen, kunde han ha sagt till sina kolleger i kulturutskottet: Gå nu med på det socialdemokratiska förslaget, så vi får fram pengarna och i så god tid att kulturinstitutioner och organisationer runt om i landet får litet tid för sitt budgetarbete!

Jag klagar inte över arbetet i riksdagen. Jag redovisade bara de problem som drabbat alla som berörs av riksdagsbeslutet.

Anf. 14 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är huvudsakligen Georg Andersson som har uppehållit sig vid riksdagsarbetets komplikationer, och det är väldigt intressant. Men litet grand av glädje över det resultat som vi har uppnått beträffande kulturen skulle väl ändå kunna få skina igenom. Det är ju det vi till sist är kallade att syssla med.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 15 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande 1981/82:30 upptar inte endast stora delar av kulturavsnittet i proposition 100. Det behandlar även proposition 111 om vissa filmfrågor och proposition 128 om vissa musikfrågor m. m. Med mera är i det här sammanhanget en hel del skilda ting.

I praktiken innebär betänkandet även kulturutskottets ställningstagande till proposition 159, med förslag till lag om skatt på vissa kassettband. Visserligen behandlas denna proposition av skatteutskottet, men eftersom många förslag i propositionerna 111 och 128 förutsätter en kassettskatt, har även kulturutskottets ledamöter i realiteten fått ta ställning till den frågan.

Med anknytande motioner blir det således en mycket komplicerad materia att hantera. Detta accentueras av regeringens sätt att rent tidsmässigt presentera propositionerna.

Särpropositionerna berör ett stort antal anslag i budgetpropositionen men kom så sent att den nödvändiga samlade prövningen i utskottet kraftigt fördröjdes. Vidare löpte motionstiden på propositionerna 111 och 128 ut innan proposition 159 hade förelagts riksdagen.

Ställningstaganden i sak i motionsform måste därför göras innan finansieringen var känd. Detta är självfallet helt oacceptabelt. I förslag till tillkännagivanden riktar utskottet kritik såväl mot den bristande samordningen av proposition 100 och propositionerna 111 och 128 som mot den tidsmässiga förskjutningen mellan de senare och proposition 159.

Mittenpartiernas försök att i reservation 1 skylta över regeringens bristfälliga hantering gör ett dåligt intryck. En enig markering från riksdagens sida hade varit på sin plats. Det är visserligen tråkigt att vissa personer kallas för sura byråkrater, men det är inte bättre med dåliga byråkrater. Och det är sådana som har hanterat denna sak.

Från moderat sida avvisar vi, som framgått av den tidigare debatten, en kassettskatt. Den typen av delvis specialdestinerade punktskatter har på goda grunder undvikits i vårt skattesystem. De snedvrider marknaden, är svåradministrerade och binder staten i samband med den sedvanliga budgetbehandlingen.

Denna skatt på kulturlivet, väl att märka även på dess högst seriösa delar, skall i första hand förstärka statskassan med 80–90 milj. kr. Vidare tillförs kultursektorn 40 milj. kr.

Skatt på kultur och skatt på ny teknik är olämpliga instrument för kulturpolitiken. Den ekonomiska nettoeffekten blir i det konkreta fallet negativ, och till detta kommer den risk för styrning som är särskilt farlig inom kulturområdet.

Mot denna bakgrund har moderata samlingspartiet i motion 2319, yrkande 1 föreslagit att proposition 128 om vissa musikfrågor, vilken uttryckligen förutsätter en kassettskatt, skall avslås. Formen för detta yrkande är dels en motivtext i form av reservation 2, dels följdreservationerna 6, 8, 9, 10, 14, 16, 17, 18, 20, 21 och 23. Jag yrkar bifall till dessa reservationer.

Av samma skäl yrkas avslag när det gäller de medel som enligt proposition 111 skall tillföras filminstitutet och vilka härrör från kassettskatten. Jag yrkar därför bifall till reservation 29.

Mängden av följreservationer avslöjar den teknik regeringen använt. Intäkter från den i stor utsträckning upphovsrättsligt motiverade kassettskatten har spritts ut över ett stort antal ändamål. Tanken har dessutom varit att detta skulle bli en årligen återkommande metod. En rad kulturändamål skulle dels finansieras via ordinarie anslag, dels – och då i varierande omfattning på grund av fluktuationer på intäktssidan – finansieras via kassettskatten. Detta orimliga förfarande har helt avvisats av utskottet. På den punkten ansåg sig inte ens mittenpartierna kunna stödja regeringen.

Jag vill framhålla att vi från moderat sida inte undandrar kulturen något stöd. Vårt alternativ, en upphovsrättslig avgift, tillför kultursektorn minst lika mycket som en skatt, men utan de negativa effekter som skatten har. Jag beklagar att det inte gått att vinna förståelse för denna modell.

En positiv syn på kulturen och dess uppgifter, även och inte minst i ekonomiskt kärva tider, får inte innebära att man avstår från att kritiskt granska framlagda förslag och föreslå de besparingar som är motiverade.

En låt-gå-politik i enskildheter stärker inte kulturens sak vid den övergripande ekonomiska prövningen samhällssektorerna emellan.

Vi moderater har efter granskning av proposition 100 begränsat oss till två sådana besparingsförslag. Det ena gäller Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Dessa medel är till viss del ospecificerade och tas i anspråk fortlöpande under budgetåret. Enligt vad som redovisats i utskottet är i varje fall 1,6 milj. kr. på detta sätt obundna. Utskottet föreslår en besparing på en milj. kr. i enlighet med den moderata motionen 1777.

Beträffande motiveringen har socialdemokraterna känt behov av att tala om, att man egentligen inte alls sparar dessa pengar utan genast förbrukar dem på annat. Resultatet av detta har blivit att den moderata motivtexten återfinns i reservation 5, till vilken yrkas bifall.

Den andra besparingspunkten gäller 30 nya grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner. I en tid när redan gjorda åtaganden måste omprövas, är det oklokt att alltför lättvindigt binda sig för nya. De 8 grundbelopp som avser musiklivet har inte ens kulturrådet påyrkat. De 10 till en ny teaterinstitution i Gävle kommer att dra med sig fler följande år och är därför, även långsiktigt, ingripande i reformutrymmet. Gävle och Gävleborgs län är dessutom inte något eftersatt område i fråga om teater.

Med hänvisning till det anförda tillstyrks reservationerna 13 och 15.

Proposition 111 om filmfrågor innebär att filminstitutet arbetar vidare men med delvis breddad inriktning och ett utökat antal intressenter.

Ansvarsområdet skall även omfatta främjande av spridning och visning av värdefull film. Videobranchen har knutits till avtalet. I sina väsentliga delar kan förslagen tillstyrkas.

Ett par skönhetsfläckar bör dock påtalas. Den första gäller garantinämnden för kortfilm. Där föreslås i punkt 18, bilaga 3 till film- och videoavtalet,

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

att: "Närmare bestämmelser om produktionsgarantier till svenska kortfilmer samt om sammansättning av och uppgifter för *garantinämnden för kortfilm* fastställs av styrelsen" – för filminstitutet – "i samråd med Svenska teaterförbundet samt efter yttrande av Föreningen Sveriges Filmproducenter och videobranchen."

Majoriteteten i utskottet anför att berörda grupper skall tillförsäkras i stort sett samma inflytande på utformningen av kortfilmsstödet som de f. n. har i konstnärsnämnden. Jag delar den uppfattningen. Men bestämmelser om konstnärsnämndens sammansättning och uppgifter beslutas ingalunda i samråd med berörda grupper.

Den föreslagna formuleringen i *samråd*, som i praktiken ger Svenska teaterförbundet en vetorätt, bör ersättas med uttrycket *efter samråd*. Annars kan för verksamheten skadliga låsningar lätt uppkomma.

Den andra punkten gäller visningsfrämjande åtgärder. Där föreslås i propositionen en mycket märklig ordning för bidrag till organisationer. Staten skall årligen först slå fast vilka organisationer som skall vara tillförsäkrade statsbidrag av viss bestämd omfattning. Därefter skall filminstitutet fastställa bidrag till organisationerna.

Detta innebär ju ett rent dubbelarbete. I bägge leden skall organisationernas verksamhet och bidragsbehov prövas. Antingen litar man på filminstitutets förmåga att fördela stödet, och då behövs inga förhandsdirektiv, eller också litar man inte på institutet, och då bör bidragsgivningen ej föras över dit. Från moderat sida förordar vi den förra lösningen.

Med det sagda yrkas bifall till reservation 26.

Statens biografbyrå bedriver försöksverksamhet med fraktstöd för film. I proposition 111 anføres att försöksverksamheten ännu inte har gett något entydigt resultat. Den föreslås dock utvidgad från att som nu omfatta en fjärdedel av landet till att gälla halva landet. Detta förefaller inte särskilt rationellt. Vill man fullfölja försöken, räcker den nuvarande omfattningen. Vill man ta definitiv ställning, skall reglerna gälla hela landet. I reservation 27 förordas fortsatt försöksverksamhet på nuvarande nivå, vilket innebär en besparing på 240 000 kr.

Gunnel Liljegren kommer senare i debatten att ta upp vissa frågor som rör fonogramproduktionen.

Sammanfattningsvis ger regeringens presentation av insatserna på kulturområdet intryck av ryckighet och improvisation samt av dålig samordning mellan utbildnings- och budgetdepartementen. Det är skada att en så viktig sektor får röna denna behandling.

Kassettskatteidén är huvudorsak till den förvirring som uppstått. Ju snabbare vi drar ett streck över den episoden i svensk kulturpolitik, dess bättre. De moderata yrkandena ger möjlighet till omprövning redan nu.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga moderata reservationer i föreliggande betänkande och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 16 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Kultur betyder odling. Men vad är det vi vill odla och vilket odlingsklimat vill vi skapa? I dag befrämjas i första hand det snabbväxande ogräset.

S. k. masskultur är ju ingenting nytt. Redan under romarriket ordnades, som vi alla känner till, glättig underhållning för massorna. Slavarnas uppror krossades på cirkusarenorna framför folket – slavarna sönderlets av djur. Det var romarimperiets "motorsågsmassakrer".

I grunden har de härskandes traditioner levt vidare, om än i mindre brutala former. De arbetande kastas inte längre framför djuren, men deras sinnen söker man ockupera via den kommersiella masskulturen. Som främsta målgrupp finns självfallet barnen och ungdomen. Men också de vuxna drabbas av den massiva exploatering av kunskapsbehov och upplevelser som denna s. k. kultur representerar, en kultur som hämmar de arbetandes möjligheter att uttrycka egna erfarenheter och känslor och som försvårar deras möjligheter att som en gång slavarna göra uppror.

Förtryckta har alltsedan sin uppkomst fört kulturkamp. Ja, kulturen har alltid varit ett av de viktigaste sätten att föra en kämpande tradition vidare, en tradition som byggt på människans grundläggande behov av att utvecklas och på de arbetandes behov av att förändra maktförhållandena och skapa ett rättvisare samhälle. Denna kultur har tagit sig och tar sig fortfarande olika uttryck. Sången och musiken har alltid varit framträdande, men senare också bilden genom affischkonsten, genom brigadmålningar, genom film och genom nyare medier. Också videon har använts i detta syfte.

Kulturarbetarna har alltid deltagit i denna kamp. De har ofta ställt sig på de förtrycktas sida och har därför varit fruktade av makthavarna. Ett exempel på detta utgör också Sverige, och låt mig i det sammanhanget citera ur Jan Gehlins tal på Sergels torg den 25 mars 1981, då kulturaktionen startade:

"Svenskarna kan berömma sig av att vara först i världen med en särskild lagstiftning om kulturarbetare.

I Äldre Västgöotalagen infördes nämligen för ganska precis sjuhundra år sedan en bestämmelse om hur man skulle behandla kulturarbetare – på den tiden kallade lekare – när de vi tinget sökte hävda sina rättigheter:

'Blir en kulturarbetare slagen – det skall alltid vara ogillt (dvs. han kunde inte få skadestånd och våldsverkaren gick fri från straff). Blir en kulturarbetare sårad, en som går med giga eller fiol eller trumma, då skall man ta en otam kviga och föra upp på bäringen (tingskullen). Sedan skall man raka allt håret av hennes svans och sedan smörja den. Så skall man skaffa kulturarbetaren nysmorda skor. Sedan skall han fatta kvigan om svansen. Någon skall slå henne med en skarp piska. Lyckas han hålla henne, då får han behålla det goda djuret och njuta det som en hund njuter gräs. Kan han inte hålla henne, får han ta och tåla det han fått, skam och skada, och kan aldrig begära mer rätt än en hudstruken trälinna.'

Det skall väl inte förnekas att världen har gått framåt sedan 1200-talet. Rätten sitter inte längre i spjutstångs ände och inte heller i en korumpas tofs.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Om en kulturarbetare blir misshandlad kan han numera räkna med samhällets skydd. Men så bra som trälinnorna har han inte fått det – det är fortfarande i många hänscenden både legitimt och legalt att gratis utnyttja hans arbete.”

Jan-Erik Wikström framhöll att kulturen fått så mycket mer pengar. Han talade om fördubblingar, ja, t. o. m. tredubblingar. Han talade om ökningar och förbättringar. Man kunde få intrycket att kulturlivet verkligen blomstrar och att kulturarbetarna fått det de krävt. Men vad Jan-Erik Wikström glömmer att nämna är dels, som också Georg Andersson framhöll, inflationen, dels den borgerliga regeringens nedskärningar på den offentliga sektorn, som drabbar kulturliv och kulturarbetare.

Låt mig fortsätta med vad Jan Gehlin sade:

”Det är sant och riktigt, att många anslag på kulturområdet flerdubblats under de två senaste årtiondena. Men det säger ju ingenting, om man inte samtidigt talar om vad det är som har flerdubblats, om man inte fastställer utgångsläget. En hundralapp är förvisso tio gånger så mycket som en tia, men det är inte särskilt mycket pengar. När uppgången började stod vi inte på bäringen, vi stod inte ens på släta marken, vi stod långt nere i en grop.”

Herr talman! Jag har ingen överdriven tilltro till vad den statliga kulturpolitiken kan åstadkomma, men det är ett faktum att en aktiv kulturpolitik där man i reell mening söker utveckla de mål som fastställdes 1975 ändock kan innebära ett försök att något bromsa de kommersiella krafternas framväxt. Därför anser vi att kulturanslaget är alltför njuggt tilltaget, och därför kräver vi att hela kassettskatten skall gå till kulturområdet, såsom ursprungligen var avsett. Det skulle åtminstone för delar av kulturlivet innebära att de drogs ur gropen upp på släta marken, om än inte till bäringen.

I Frankrike har kulturanslaget fördubblats efter den nya regeringens tillträde. Det har sagts att utgångsläget var ett annat – att nivån dessförinnan var för låg – men det visar ändock på ambitionen hos Mitterrands parti att satsa på vad som av de stora folkgrupperna upplevs som oerhört viktigt.

Jag skulle önska att socialdemokraterna i Sverige redovisade samma ambition. Men när jag lyssnade på Georg Andersson tyckte jag inte så var fallet. Går man igenom utskottsbetänkandet kan man konstatera att vpk:s förslag om kraftigt ökade anslag till de fria grupperna, till jazzmusiken, till folkbiblioteken, till filmen och till konsthantverkarna – för att nu bara nämna några exempel – avvisas med några få undantag av samtliga övriga partier. På några områden tillämpar socialdemokraterna i utskottet samma princip som varit vägledande för utbildningsministern och regeringen, nämligen att ställa utsatta kulturområden mot varandra, som skett beträffande folkbiblioteken och litteraturstödet.

Rädda boken, rädda biblioteken har varit ett av mottoerna för kulturaktionen som nu pågått sedan snart ett år.

Att aktionen är berättigad och nödvändig visar en genomgång av vad som sker i kommunerna runtom i landet. Från vpk-gruppens sida har vi under det gångna året haft en grundlig genomgång kommun efter kommun. Det har då

visat sig att bokinköpen minskat – det gäller inte minst barn- och invandrarlitteratur – , att öppethållandetiderna beskurits, att sommarstängningen ökat, att anslagen till barnbibliotekarier skurits ned, osv. För att vi skall kunna åstadkomma en förbättring härvidlag krävs inte bara förbättrade anslag utan också en bibliotekslag. Vi har, herr talman, väldigt svårt att förstå de borgerliga partiernas och socialdemokraternas hårdnackade motstånd mot att ens låta den sittande biblioteksutredningen undersöka hur en sådan lagstiftning skulle verka för Sveriges vidkommande. Nu framhåller visserligen utskottet att utredningen skall undersöka förhållandena i Danmark, där man har en sådan lagstiftning. Men detta är ändå något annat än att förutsättningslöst få prova möjligheterna att få stifta en sådan lag i Sverige. En sådan lag skulle t. ex. kunna föreskriva en bibliotekarie för 2 500 invånare. Vidare skulle lagen kunna föreskriva att varje bibliotek skall ha allra minst två heltidsbibliotekarier, varav en skall avse barnverksamhet. Inte minst viktigt är att understödja biblioteksverksamhet på arbetsplatser, vårdinstitutioner och liknande – men då självfallet utan att det sker på bekostnad av annan biblioteksverksamhet.

För att rädda boken och rädda biblioteken krävs också dels ett höjt litteraturstöd, dels införandet av ett rabattsystem, som skulle förbilliga folkbibliotekens bokinköp. Sveriges författarförbund har här lagt fram ett förslag som det är väl värt att pröva. Men det kräver pengar.

Herr talman! Människan behöver inte bara det skrivna ordet.

Språk omfattar också ord, bild, toner och gestaltning. Också på dessa områden har vi fört fram skilda förslag.

Jag skall här bara ta upp några av dessa. Hans Petersson i Hallstahammar kommer senare i debatten att särskilt ta upp filmens och videons områden, då dessa nu är särskilt väsentliga i denna medieexplosionens tidsepok. Låt mig bara beträffande filmen och videon kort framhålla följande. Av alla uttrycksmedel inom barn- och ungdomskulturen är nog film det som är lättast att komma åt. Utan att de egentligen söker sig till det presenteras barn och ungdomar så gott som dagligen hisnande, förfärande eller långtråkiga berättelser på film, på TV, på video eller på någon barnfilmvisning på dagis, fritis eller fritidsgårdar.

Här har särskilt videon nämnts, och det är ju ett faktum att det nya mediet fått en särskild genomslagskraft. Genom detta kan ungdomarna få tillgång till filmer som aldrig skulle passera den svenska biografcensuren, filmer som envetet predikar samma destruktiva livsfilosofi för ungarna: Lita aldrig på någon, vuxna som du tror på visar sig ofta vara neurotiska lustmördare, och din bästa kompis kommer att sätta en kniv mellan dina skulderblad så fort du vänder ryggen till eller droga dig till medvetlöshet. Du måste alltså lära dig att slå, du måste lära dig att klara dig ensam. För det är ett faktum att det är grundinnehållet i många av de filmer som barn mellan tio och sexton år – alltså storkonsumenterna av video – själva uppger som sina favoriter. Det är viktigt att komma ihåg att allt som är tillgängligt för vuxna också är tillgängligt för barn. Men detta får vi återkomma till i samband med att riksdagen skall anta det vilande lagförslaget om videoväldet.

Om barn och ungdom, liksom vuxna, har tillgång till video är däremot teater sällsynt för de flesta barn. De grupper som spelar mest barnteater hotas i dag av utsvältning, nämligen de fria grupperna. Skånska Teatern har stängt, men situationen för Skånska Teatern är på intet sätt unik. De flesta som arbetar inom de fria grupperna, vilka står för en stor del av teaterutbudet – inte minst av barn- och ungdomsteater – men som får en mindre del av det totala anslaget, lever på löner som inte skulle accepteras någon annanstans än just inom kulturområdet.

Också andra grupper har under det gångna året trots Jan-Erik Wikströms ökade anslag tvingats gå i konkurs. "Narren", en av de äldsta grupperna, är ett exempel. Det beror naturligtvis på att kommunerna å sin sida har höjt hyror, elavgifter och liknande.

Kulturrådet lade för några år sedan fram ett förslag som skulle innebära om inte en total lösning så en avsevärd förbättring. Genomförandet av förslaget skulle inte heller bli så dyrt. Vänsterpartiet kommunisterna stöder det förslaget och kräver därför ytterligare 9 milj. kr. till de fria grupperna och, inte minst väsentligt, ytterligare medel till centrumbildningarna.

Låt mig, herr talman, till sist helt kort beröra musiken. På sikt kan inte ett fritt och varierat musikliv utvecklas utan att de multinationella koncernerna berövas sin makt över musikproduktion och distribution. Redan nu kan man emellertid stärka inte minst möjligheterna för musikerna att utöva också levande musik och få arbete, nämligen genom att satsa på de fria grupperna inom musiklivet men också på dem som förmedlar arbetstillfällen, t. ex. arrangerande musikföreningar.

Vänsterpartiet kommunisterna har också krävt ökade anslag till bildkonstnärerna, jazzmusiken, kulturtidskrifter – inte minst viktigt – invandrarkultur m. m.

I detta betänkande behandlas 13 motioner som vpk har väckt. Vi har gjort det mot den bakgrunden att vi anser att den statliga kulturpolitiken måste rustas upp. Kulturen är omistlig. En nation utan en kultur är ingen nation. Och inte minst viktigt är detta i kristider och i tider när regeringen i sitt besparingsnit och på annat sätt skär ned på den offentliga sektorn och dess utvecklingsmöjligheter. I annat fall överlåter man kulturområdet helt till de nya gladiatorerna, de multinationella bolagen med sin kommersiella masskultur.

Därmed vill jag yrka bifall till motionerna 573, 574, 575, 973, 974, 975, 1104, 1337, 2287, 2375, 569, 970 och 1767.

Anf. 17 ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Kulturutskottet har ett antal hårt arbetsbelastade veckor bakom sig. Totalt berörs fyra propositioner i de ärenden som vi nu skall avgöra. Det har varit ett stort antal motioner att behandla.

Jag vill påstå att det är ett gott resultat som har åstadkommit. Jag vill också hävda att de många reservationer som är fogade till kulturutskottets betänkande nr 30, totalt 29, inte förtar intrycket av att de förslag som vi nu har framför oss är resultatet av gemensamma ansträngningar och en vilja att

med konstruktiva insatser göra det möjligt att nå resultat till gagn såväl för kulturlivet som sådant som för kulturpolitiken.

På väsentliga punkter har utskottets arbete inneburit förbättringar. Regeringen har förvisso inte gjort det lätt för sig eller för riksdagen genom uppdelningen på flera propositioner, tidsmässigt utsträckta över större delen av vårsessionen.

Herr talman! Jag vill uttryckligen säga att det, efter de svårigheter som förelegat i beredningsarbetet i regeringskansliet, är att hälsa med tillfredsställelse att regeringen inte gett avkall på ambitionen att lägga fram konkreta förslag till riksdagen om förstärkta insatser på kulturområdet och om införande av skatt på kassetband. Detta har också påyrkats både i motioner från olika partier under årens lopp och i enhälliga uttalanden i riksdagsutskott.

Herr talman, jag anser det vara på sin plats att här rikta ett tack till kulturutskottets kansli för det förtjänstfulla arbete som ligger bakom de förslag som nu har lagts fram från utskottets sida. Särskilt finns det skäl att rikta ett tack till kanslichefen Christoffer Gottlieb som nu lämnar riksdagens kulturutskott och går i pension. Hans engagemang, skicklighet och noggrannhet har i hög grad medverkat till de resultat vi nu har framför oss.

Jag vill också, herr talman, uttrycka uppskattning för det sätt på vilket vi från de olika partierna har kunnat arbeta tillsammans i kulturutskottet i det här ärendet. Trots Georg Anderssons framträdande, som enligt min mening var väl barskt här nyss, finns det anledning att ge utskottets ordförande en eloge för att vi har kommit fram till det resultat som nu redovisas. För, herr talman, det har ingalunda varit någon lätt uppgift med alla de yrkanden som har förelegat. Bara för att nämna ett exempel, har det i sådana ting som teknik och metodik i fråga om anslagskonstruktion förelegat uppfattningar som pekat vitt isär. Men vi har ändå i dag ett hanterbart förslag, som har lagts fram till kammaren för avgörande.

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att bara säga några ord om kulturpolitiken i allmänhet och om i vilken mån kulturpolitik är en verksamhet som man har skäl att ge stor uppmärksamhet i ekonomiskt trängda tider.

För oss i centern är kulturpolitiken en viktig integrerad del av samhällsutvecklingen. Kulturpolitiken gäller i hög grad frågor om vilken väg vi skall välja för framtiden, vilka resurser som skall mobiliseras och vilka värden som skall sättas i förgrunden. Kulturpolitikens uppgift sträcker sig långt utöver den direkta omsorgen om kulturlivets villkor. Kulturpolitiken har en grundläggande betydelse för både individ och samhälle. Den är ett viktigt medel då det gäller att förändra samhällsutvecklingen från ett på ensidig materiell tillväxt inriktat samhälle till ett samhälle grundat på gemenskap, jämlikhet och en rättvisare fördelning av jordens resurser. I många avseenden är det vardagslivets villkor i arbete, boende och fritid som formar människors möjlighet till kulturell verksamhet. Det lokala kulturlivet har en naturlig utgångspunkt i en vardagslivets gemenskap och i att kulturtraditioner

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

kan bevaras och utvecklas som ett resultat av människors gemensamma upplevelser och intressen. Det är därför som decentraliseringsinsatser på kulturområdet är synnerligen angelägna. Mot den här bakgrunden vill jag bara understryka vikten av att fortsatta insatser görs på kulturområdet och att sådana insatser inte eftersätts i ekonomiskt trängda tider, eftersom kulturpolitiken och kulturverksamheten tillför vårt samhälle så många värden.

Jag vill sedan, herr talman, bara göra några korta kommentarer i anslutning till de förslag som förs fram i kulturutskottets betänkande. Jag vill för min del hälsa med tillfredsställelse att det nu kommer att ske välbehövliga förstärkningar på kulturområdet, inte minst på musik-, bild- och filmområdet. Här inkluderas en rad åtgärder av betydelse ur decentraliseringssynpunkt: insatser för att sprida värdefull litteratur, film osv., insatser för att stötta upp och utveckla regionala och lokala kulturinstitutioner av olika slag, liksom en satsning på att över huvud taget engagera fler människor i kulturell verksamhet. Jag anser också att det finns anledning att peka på den förstärkning som kulturutskottet har gjort i förhållande till propositionen i fråga om folkbibliotekens resurser och det statliga stödet till folkbiblioteken. Jag vill också fästa uppmärksamhet på den markering utskottet gör i betänkandet vad avser regionmusiken och betydelsen av dess förankring i olika delar av vårt land.

Herr talman! Jag fäster också särskilt avseende vid att de insatser som nu föreslås har betydelse för många av våra konstnärligt aktiva kulturarbetare. Bildkonstnärerna kan här tillgodoräkna sig en reform i form av visningersättning. Författarna får en förbättring med det förslag som kulturutskottet lägger fram genom den uppräkningsåtgärden som sker av bibliotekersättningen. En majoritet i utskottet är ense om att detta är nödvändigt, men beträffande omfattningen av förstärkningen skiljer vi oss något åt. Det är också betydelsefullt att de insatser som föreslås när det gäller t. ex. musik, film och konsthantverk får direkt genomslag för de aktiva och professionella kulturarbetarnas möjligheter att bedriva sin verksamhet inom dessa områden.

Jag anser det även tillfredsställande att den besvärliga frågan om införande av kassettskatt efter åtskilliga turer nu, som jag hoppas, kan föras fram till ett positivt avgörande.

När det gäller folkbiblioteken vill jag bara helt kort påminna om – och därvid vänder jag mig särskilt till Georg Andersson, som tog upp denna fråga tidigare – att kulturutskottets förslag på denna punkt i hög grad präglas av den centermotion som väcktes under allmänna motionstiden, där vi uttryckligen sade att det statliga stödet, om än begränsat till sin omfattning, har stor betydelse för den lokala biblioteksverksamheten. Det är ett stöd som verkar standardutjämnande och har betydelse inte minst ute i glesbygdskommunerna. Det är bra att det gått att få uppslutning för detta i utskottet.

Herr talman! Lars Ahlmark har för moderaternas räkning försökt göra gällande att moderaterna i lika hög grad som andra partier vill ställa upp för satsningar på musikområdet. Jag tvingas dock konstatera att moderaterna

föreslår avslag på propositionen om insatser på musikområdet. Moderaterna har inget alternativt förslag som ger effekt i form av förstärkta insatser på musikområdet under det närmast kommande budgetåret.

Jag vill också beklaga att moderaterna sett sig tvungna att motsätta sig en utveckling av de regionala och lokala kulturinstitutionerna – något som även Lars Ahlmark berörde i sitt tidigare inlägg.

Utskottets ordförande Georg Andersson har försökt göra ett nummer av att centerns och folkpartiets representanter i kulturutskottet vid en viss tidpunkt skulle ha varit beredda att säga nej till förstärkta kulturinsatser. Sanningen, herr talman, är att centern och folkpartiet inte vid något tillfälle i utskottet svävat på målet – dels att vi skall ha förstärkta kulturinsatser av det slag som nu föreslås, dels att vi skall få en kassettskatt. Att det av förklarliga skäl tagit tid i skatteutskottet att behandla den proposition som hänvisats till detta utskott rubbar inte på något sätt det förhållande som jag nyss nämnde – att centern och folkpartiet hela tiden har företrätt denna linje. Kanske är det snarare så att intrycket på sina håll har varit att det framstått som litet genant för socialdemokraterna, under den tid det har tagit att behandla frågorna, att dels i den utåtiktade argumentationen tillskriva sig en pådrivande roll i kassettskattefrågan, dels förklara att det har förefallit att socialdemokraterna i slutändan skulle göra gemensam sak med moderaterna och avstyrka förslaget om att införa kassettskatt. Men vi kan nu konstatera att det gått att nå samstämmighet om en framkomlig väg. Jag ser närmast Georg Anderssons inlägg här i dag som en förklaring till den socialdemokratiska positionen och argumentationen under den här tiden.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis få yrka bifall till reservationerna 1, 4, 7 och 28, som är fogade till kulturutskottets betänkande av centerns och folkpartiets representanter, samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 18 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste komma tillbaka till detta med kassettskatt och ökade insatser på kulturområdet.

Vi vet vilka förslag som förelåg. Men, Anna Eliasson, det var ju så att vi från socialdemokratiskt håll sade, vid sammanträde efter sammanträde: Vi föreslår 50 milj. kr. till kulturområdet. Vi är beredda att skriva ett betänkande om det och gå till kammaren med det. Men centern och folkpartiet sade: Nej, det blir inga pengar om inte skatteutskottet tillverkar ett förslag om kassettskatt. Så var läget. Varför försöka ge ett annat intryck här? Man får väl stå för vad man har gjort och sagt.

Vi gjorde våra uttalanden också offentligt – det behöver inte råda något tvivel om dem.

Nu lyckades man nå en uppgörelse i skatteutskottet om ett annat skatteförslag. Men det är, som här har sagts, ett provisorium.

Anna Eliasson sade vidare någonting som förvånade mig. Hon talade om svårigheter i regeringskansliet när det gällde att få fram förslaget. Nu har ministern gått. Det skulle ha varit intressant att få belyst vad det är för svårigheter som har förelegat och som har behövt leda till att propositioner

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

har presenterats i omvänd tidsordning, i så sent skede och med så bristfälligt innehåll. Jag väntar med nyfikenhet på en förklaring om vad svårigheterna har bestått i.

Anna Eliasson berörde inte med ett ord vårt förslag om 10 miljoner till ett rabattsystem för att förse biblioteken med litteratur, när det nu sker en åtstramning ute i kommunerna. Det kan ju inte vara så, som majoriteten säger, att man skall invänta folkbiblioteksutredningen – den håller ju på att förlora sitt mandat. Om kulturministern får som han vill tar han av dem alla pengarna.

Den förstärkning av folkbiblioteksanslaget som nu görs, görs med hjälp av de pengar som vi har anvisat. Tyvärr fick vi inte igenom allt, men vi tackar för det lilla som Anna Eliasson kunde bidra med från centerns och folkpartiets sida.

Anf. 19 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Anna Eliasson tog upp frågan om det moderata alternativet till en kassettskatt. Vi har föreslagit en upphovsrättslig avgift. En väsentlig skillnad mellan en sådan och en kassettskatt – det gäller både förslaget i propositionen och det förslag som nu ligger på riksdagens bord – är att de medel som inflyter via den upphovsrättsliga avgiften helt och hållet kommer rättighetsinnehavarna till del, medan det enligt skatteförslaget sker ett överuttag på 80 à 90 milj. kr. som direkt skall förstärka statskassan.

Jag har utomordentligt svårt att förstå hur Anna Eliasson kan hävda att det är bättre för kulturlivet att få 40 milj. kr. tillbaka sedan det avtappats på 120–130 milj. kr. än att få en återföring via en avgift där medlen helt och hållet kommer rättighetsinnehavarna till del, vilket det moderata förslaget innebär.

Anf. 20 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig först också från vpk:s sida rikta ett tack till kulturutskottets kansli för det förnämliga arbete som utförts – vi är ju inte representerade i utskottet – och ett särskilt tack till Christoffer Gottlieb.

Anna Eliasson säger att det är viktigt att kulturen inte eftersätts i trängda lägen och upprepar vad utbildningsministern tidigare framförde om stora ökningar, fördubblingar, osv. Vad är de små ökningarna värda, mot bakgrund dels av kostnadshöjningarna till följd av den ekonomiska politiken, dels av de miljarder som man berövat kommunerna? Anna Eliasson kan inte vara omedveten om att det är främst inom kommunerna som kulturlivet skall leva. Det gäller inte minst folkbibliotekens område.

Vi har – jag sade det tidigare – exempel på exempel på hur folkbibliotekens resurser nu skärs ned. Det är ett faktum. Jag är själv ofta på biblioteken, och jag tvingas konstatera att där det tidigare var lördagsöppet är det nu lördagsstängt. När skall då t. ex. förvärvsarbetande barnfamiljer som vill gå på biblioteket över huvud taget ha möjlighet till det.

I Tensta-Rinkeby, i min egen kommun, har man mer eller mindre halverat inköpen av böcker på invandrarspråk – detta i ett område där över 60 % är

invandrare och däribland många barn. I t. ex. Nacka lägger man ned bibliotek efter bibliotek. Samma sak sker runt om i landet.

Jan-Erik Wikström och regeringen tog tidigare 3 milj. kr. från folkbiblioteken. De har i viss mån återställts, men det är ändå helt otillräckligt. Vi har därför föreslagit en rabattering av folkbibliotekens inköp av litteraturstödda böcker, en höjning av anslaget till biblioteken samt en lagstiftning på folkbiblioteksområdet. Jag skulle gärna vilja höra Anna Eliassons kommentar till att biblioteksutredningen inte ens fått se på den kanske viktigaste frågan i sammanhanget. Det är unikt att en särskilt tillsatt utredning inte får den möjligheten.

Jag skall ta ett exempel från ett annat område. Anna Eliasson nämnde konstantverkarna som nu har fått ett eget anslag. Det är naturligtvis bra. Men t. ex. där jag bor har en glasblåsare, Stockholms enda, fått en tredubbling av hyran under de senaste åren – och detta klarar hon inte.

Anf. 21 ANNA ELIASSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller behandlingen och den tid det har tagit att komma fram till ett avgörande i skatteutskottet och kulturutskottet, torde de som hittills varit närvarande under debatten vid det här laget vara väl bekanta med i vilken tidsordning propositionerna har lagts fram. Det framgår klart och tydligt av de propositioner som lagts fram gällande film- och musikområdet att de förstärkta insatserna möjliggörs genom införande av skatt på kassetter. Förslaget om införande av skatt på kassetter har vi fått sist, vilket har gjort att det har tagit tid för oss i kulturutskottet att komma med vårt betänkande. Det är inte möjligt att i en kort replik gå in i detalj på varför så blivit fallet, men låt mig i korthet peka på några saker.

Först och främst vill jag peka på att det finns ett uppenbart samband mellan å ena sidan förslaget i propositionen om införande av kassettskatt och skatteutskottets behandling av propositionen och å andra sidan 1982 års filmavtal som återfinns i filmpropositionen på kulturutskottets bord. Varje förändring av grunderna för filmavtalet skulle kunna påverka möjligheterna att fullfölja filmpolitiska insatser inom avtalets ram. Låt mig vidare peka på sambandet mellan de föreslagna insatserna på kulturområdet och de resursförstärkningar som man avser få genom införandet av en kassettskatt. Det har funnits olika bud från bl. a. olika motionärers sida om det över huvud taget skall vara ett samband eller inte. Det vore orimligt om kulturutskottet skulle behandla frågan helt avskilt från den behandling som med nödvändighet måste ske i skatteutskottet. Nu har vi haft en samtidig behandling, och jag tror det är till fördel för kammarens behandling av ärendet.

En detalj som också kan illustrera sambandet är frågan om kompensations till de handikappade vid införande av skatt på kassetter. Det är kanske inte en stor fråga på kulturpolitikens område i stort, men för den här gruppen är det en viktig fråga. Det har sammanfattningsvis funnits en rad skäl för kulturutskottet att försöka åstadkomma en samtidig behandling av ärendet, åtminstone när det gäller det slutliga avgörandet som skall ske i kammaren.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 22 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Diskussionen blir ganska meningslös, om man av sin motdebattör inte alls får svar på de frågor som man har ställt. Jag vill dock göra det konstaterandet att det av Anna Eliassons senaste inlägg är bekräftat vad vi alla kanske redan visste – men det är bra att det blev sagt. Om skatteutskottet inte hade lyckats få fram ett kassettskatteförslag, hade centern och folkpartiet röstat emot alla förstärkningar på kulturområdet. Det var egentligen vad Anna Eliasson sade. Det är ändå viktigt att få det förtydligat på detta sätt.

Anna Eliasson sade emellertid ingenting om rabattsystemet för folkbiblioteken. När man nu får en skatt genomförd som beräknas inbringa 120 milj. kr., hade det då inte varit möjligt att införa systemet med rabatterade inköp för 10 milj. kr.? Nog hade det väl funnits utrymme härför, Anna Eliasson?

Decentralisering talade Anna Eliasson om. Låt mig upprepa vad jag sade i mitt inledningsanförande. Det är ute i kommunerna som den största delen av kulturinsatserna görs. Jag noterade också att de borgerliga kommunerna satsar ca 20 % mindre än de socialdemokratiska. Jag noterade även att de kommuner som satsar minst nästan alla är centerstyrda kommuner. Det blir således ganska litet av talet om decentralisering, när man ute i centerstyrda och borgerliga kommuner skall förverkliga de stolta parollerna.

Slutligen vill jag upprepa min fråga. Eftersom Anna Eliasson i sitt inledningsanförande talade om att det förekom speciella svårigheter i regeringskansliet när det gällde att få fram dessa propositioner, vill jag fråga: Vari bestod dessa speciella svårigheter, som behövde föranleda sådana stora konstigheter i riksdagsbehandlingen?

Anf. 23 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Vi från vpk har inte tidigare närmare tagit upp kassettskatten. Vi accepterade det ursprungliga förslaget, och vi accepterar också det förslag som nu har kommit på riksdagens bord, även om vi betraktar det såsom ett provisorium som vi tror går att förbättra. Men det är bättre med detta förslag än med ingenting alls. Under de gångna veckorna har vi med missmod betraktat det bedrövliga skådespel som kassettskatten har utlöst i skatteutskottet.

Nåväl, det stora sveket är att inte alla pengar går till kulturen, som ju en gång var avsikten med införandet av en sådan här skatt. Det tycker jag att man bör ta fasta på och inte i första hand själva konstruktionen. Nu går bara en mindre del av kassettskatten till kulturen. Resten tar statskassan hand om.

Även jag tvingas konstatera att Anna Eliasson inte tog upp själva sakfrågorna, främst då folkbiblioteksfrågan. Hon känner väl till att anslaget per invånare när det gäller kommunerna i dag varierar med mer än 1 000 %. För att nå en utjämning och inte minst för att åstadkomma en förbättring i de kommuner som Anna Eliasson påstår sig värna om, nämligen glesbygdskommunerna, krävs ökade resurser från statens sida och en lag för att ge barn,

ungdom och vuxna men även pensionärer – biblioteket är ofta en social träffpunkt i dessa kommuner – möjlighet att vistas där. Det räcker inte med den halvtimme eller timme om dagen eller i veckan som bokbussen kommer glidande. Enligt vår uppfattning är det helt orimligt att det i dag skall fungera på detta sätt.

Anf. 24 ANNA ELIASSON (c) replik:

Herr talman! För det första vill jag klart säga ifrån att Georg Anderssons tolkning av centerns och folkpartiets uppfattning i kulturutskottet är helt uppåt väggarna. Som jag har försökt illustrera under de minuter jag haft till mitt förfogande, har alla praktiska skäl talat för att riksdagen vid *en* tidpunkt, så som nu sker i dag, skulle få möjlighet att träffa avgörande i de här frågorna.

För det andra vill jag – när man nu talar om decentralisering, vilket jag hälsar med tillfredsställelse att man från övriga partier gör alltmer – ta upp vad som påstås vara fallet, att det i centerstyrda kommuner skulle satsas litet på kulturområdet. Detta illustrerar i så fall närmast att behovet av ekonomiska resurser är någonting uppenbart för de politiker som har att fatta beslut om insatser på olika områden ute i kommunerna.

Därför är det också viktigt att statsmakterna genom sin allmänna politik och genom att satsa på det kulturpolitiska området kan underlätta insatser ute i glesbygd, kan decentralisera, kan medverka till att fler människor blir delaktiga i ett aktivt kulturliv.

Sedan, herr talman, när det gäller frågan om folkbiblioteksutredningen och en eventuell lagstiftning på det området, konstaterar utskottet i sitt betänkande att utredningen har kommit i kontakt med det danska systemet. Jag anser för min del – jag är också ledamot i folkbiblioteksutredningen – att det finns goda skäl att hoppas på att utredningens arbete skall illustrera de här frågorna och också i vad mån den danska bibliotekslagstiftningen och de beslut som nu är aktuella i Danmark kan ge ytterligare belysning av frågorna.

Den propå som förts fram om att införa ett helt nytt rabattsystem på biblioteksområdet är ett ganska omfattande förslag. 10 milj. kr. har framförts som ett krav av socialdemokraterna och vpk.

Vi har från vårt håll, med den inriktning som det statliga stödet till den lokala biblioteksverksamheten har i dag och med den kunskap som kulturrådet besitter på området, inte sett någon anledning att förbigå möjligheten att också fortsättningsvis kanalisera stödinsatser på detta sätt via kulturrådet.

Det är värdefullt att kulturrådet nu ges friare möjligheter att hantera bidragen, och jag konstaterar att det stöd som skall utgå till den lokala biblioteksverksamheten i utskottets betänkande föreslås bli 3 milj. kr. högre är det ursprungliga förslaget i budgetpropositionen.

Talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 25 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! "Socialt sett är det en fattig värld som Vålfärds-Sverige ger sina barn. Det hygieniska och välstädade livet med sina fasta rutiner --- är ensidigt och torftigt i allt som gäller mänskliga relationer och stimulans för fantasi och skapande. --- Bara vuxna som inte har barn omkring sig kan planera och bygga ett så barnfientligt och därmed människofientligt samhälle som det moderna betongramplandskapet, med sina enorma bedövande köplador, sina underjordiska kommunikationsarmar, sin främmandegörande anonymitet."

Så skriver Ingrid Sjöstrand i *Barn och Kultur* 1980. Det är en svidande vidräkning med alla samhällsplanerare, som inte räknat in barnen när de byggt upp den moderna samhällsstrukturen.

Barn och ungdom protesterar med vandalisering - som man inte får uppfatta som enbart förstörelselusta utan som ett desperat rop på hjälp: Se oss, upptäck oss, låt oss få bli delaktiga och få vara till nytta!

Barns fritid ägnas alltmer åt passiviserande konsumtion, åt ett färdigproducerat, färdigtuggat gods. Nio av tio barn läser serietidningar. Endast fyra av tjugo pojkar i en söderförort läste någonsin en bok. Barn i nio- till fjortonårsåldern ägnar ca fyra timmar per dag åt olika tekniska bild- och ljudmedier: TV, video, kassetter, grammofon och radio. Vart femte skolbarn ser på TV sex timmar eller mer på lördagar.

Genomsnittstittandet för alla nio- till fjortonåringar ligger på 2 timmar 15 minuter en vanlig dag. Denna åldersgrupp låter sig praktiskt taget bara attrahera av vuxenutbudet. 85 % av tittandet går till att se vuxenprogram. Hulken, Baretta och James Bond, för att bara ta några exempel, är barns idoler och läromästare. Vilka värderingar förmedlar dessa vuxenprogram? Jo, våld som nöje och underhållning. Man måste ställa frågan: Är det lämpligt att i en slapp låt-gå-liberal anda tillåta människor att för sitt snöda vinningsintresses skull indoktrinera barn och ungdom i våld?

Man är lyckad och man lyckas, om man är stark, rik, ung, vit. Den starke har rätt. Rent fascistoida fördomar om människors olika värde finns inbyggda i våldsunderhålningen.

Allt som förmedlas av massmedierna är inte undermåligt, men vi skall ha klart för oss att skräpkulturen har mutat in en mycket bred sektor av våra barns tid och - det är det allvarliga - en mycket stor del av våra barns känslomässiga uppfostran.

Fritidsaktiviteterna skiljer sig avsevärt när det gäller socialgruppsstillhörighet. Barn från socialgrupp 1 ägnar sig i mycket större utsträckning åt idrott, föreningsliv och kultur.

En utredning gjord på uppdrag av Stockholms kommun har kartlagt de mest utsatta ungdomsmiljöerna. Klart olämpliga är givetvis sådana där brottslighet, missbruk av droger och prostitution förekommer, typ flipperhallar, eller miljöer som är extremt kommersialiserade. Centralen, Gallerian och flera inomhuscentra i förorterna är sådana. En stor grupp ungdomar som vistas där har redan svåra sociala problem. De går inte i skolan, de arbetar

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

inte. Däremot är de storkonsumenterna av ett kommersialiserat fritidsutbud.

Unga Örnar genomförde nyligen ett seminarium på temat Vilsna barn i välfärden. Även på detta anfördes att det är barnen till de sämst lottade inom arbetarklassen som drabbas av kontaktlöshet, historielöshet och kulturlöshet. Eva Nordland, forskare från Oslo, pekade på att den materiella välfärden inte ensam är tillräcklig. Vi har försummat mänskliga behov, sade hon, som har med omsorgsarbetet att göra, vi har försummat de sociala relationerna och det kulturella arvet.

Den kompensation som samhället trots allt kunnat erbjuda via den gemensamma sektorn i form av utbildning, jobb och alternativ till den kommersiella skräpkulturen dras nu ner av den borgerliga regeringens speciellt i detta avseende meningslösa och orättfärdiga sparpolitik.

Herr talman! Socialdemokraterna har i år liksom förra året i en partimotion föreslagit riksdagen att anta ett samlat åtgärdsprogram för att förbättra barns och ungdomars livsvillkor. Vi pekar på att arbetslösheten bland ungdomar ligger kvar på en besvärande hög nivå och att undervisningen försämrats genom resursnedskärningar. Vi konstaterar att den sociala utslagningen bland ungdomar och den tomma kommersiella fritiden är kvarstående allvarliga problem som de borgerliga regeringarna visat alltför låg ambition att komma till rätta med. I vårt budgetalternativ, som är starkare än regeringens, har vi avsatt medel. Jag vill därför yrka bifall till reservation 3, där vi pekar på att resurserna till barnkultur är otillräckliga.

Jag hade tänkt ställa en direkt fråga till utbildningsministern, men han väljer att lämna kammaren under behandlingen av kulturutskottets viktigaste ärende, där han själv är ansvarig för regeringens fögderi. Det är minst sagt att visa nonchalans för arbetet i denna kammare. Han påstod i sitt inledningsanförande att kulturen är så betydelsefull att den har ställts vid sidan av sparandet – det gäller i vilket fall som helst inte barnkulturen. Tvärtom är vi rädda för att den borgerliga regeringens satsning 1979 på barnkultur bara skall bli en engångssatsning. Även i årets budgetproposition har barnkulturen försumrats, trots att behovet av förstärkningar inom detta område särskilt har framhållits av organisationer och institutioner i deras anslagsframställningar.

Vi vill anvisa ett nytt anslag på 18 milj. kr. till statens kulturråd under rubriken Barnverksamhet. Vi vill stödja de positiva och aktiverande kulturalternativen och ge dem möjligheter att utvecklas. Organisationernas verksamhet, barn- och ungdomsorganisationernas kulturella verksamhet, Folkets park, Folkets hus och centrumbildningarna, folkbiblioteken, Riksutställningar, Konstfrämjandet, Riksteatern, de fria teater-, dans- och musikgrupperna samt kommunernas barnkulturinsatser, som vi vill ge ytterligare medel, är alla viktiga instrument för att få barn att upptäcka och lära känna god kultur.

Ondsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 26 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! I samband med proposition 128 om vissa musikfrågor m. m. har kulturutskottet också behandlat två moderata motioner, en kommittémotion och en enskild motion av Sten Svensson. De väcktes under allmänna motionstiden. Ett gemensamt krav är att Rikskonserters fonogrambolag Caprice bör få konkurrera på lika villkor med andra fonogramproducenter.

Det är styrkt – med avskräckande siffror – att Rikskonserters fonogramverksamhet är utomordentligt dyr räknat per inspelning och räknat i förhållandet kostnader-intäkter, om man jämför med de inspelningar som görs av andra, icke skattesubventionerade, producenter. Det skall gärna erkännas att Rikskonserters skivor är högklassiga, men generellt är de knappast överlägsna vare sig de stora jättarnas eller de små idella bolagens inspelningar. Det skall också erkännas att Caprice kompletterar den "säljande" repertoaren i enlighet med sin målsättning, men det gör på alldeles eget initiativ också andra fonogramföretag.

Enligt vår mening finns det inte fog för den stora subvention som sedan 1973 kommit Rikskonsert till del för försöksverksamhet. Om man vill stödja "svensk musik som är ofullständigt representerad eller svenska artister vilkas konstnärskap är otillräckligt dokumenterat" – för att citera Caprices målsättning – skulle detta kunna göras också via företag som står fria gentemot staten.

Det är bl. a. med den utgångspunkten som Sten Svensson i motion 572 föreslår att Caprice bryts ut ur Rikskonserters verksamhetsområde och får fungera som fristående bolag. Motionen är i denna del knappast kommenterad av utskottet – och förvisso saknar den inte aktualitet, som utskottet skriver. Vad beträffar en ökning av exporten av svenska fonogram – ett annat av motionskraven – anser utskottet en sådan önskvärd men tar inte heller här ställning till förslagen i motionen eller till eventuella andra åtgärder.

I vissa delar har utskottet alltså behandlat motion 572 summariskt, men andra delar av betänkandet är musik för moderata öron, och vi har anledning att känna tillfredsställelse med den absoluta kursändring som statsrådet Wikström gör i fråga om fonogramstödet i proposition 128 jämfört med årets budgetproposition. I budgetpropositionen skrev statsrådet att smärre stödbelopp till enskilda fonogramproducenter borde kunna delas ut av Rikskonsert under budgetåret 1982/83. De smärre stödbelopp som det tidigare varit fråga om har varit allmosor, och vi efterlyste i vår kommittémotion en annan fördelning och är glada över att ha fått gehör för våra förslag.

Visserligen föreslår kulturrådet i sin rapport över försöksverksamheten med fonogram vid Rikskonsert att den skall byggas ut och inte längre vara endast repertoarkompletterande. Inspirerade av remissyttrandena till kulturrådets rapport föreslår däremot statsrådet och utskottet att Rikskonsert inte längre som hittills skall vara ensam mottagare av statligt stöd till fonogramproduktion utan skall söka produktionsstöd på i princip samma sätt som andra fonogramproducenter, dvs. hos kulturrådet.

Därmed har vi moderater fått vårt huvudförslag i motion 1771 tillgodosett, låt vara ett år senare än vi avsett. Den nya ordningen skall tillämpas från 1983/84, och Caprices verksamhet kommer därmed att permanentas. Det vilar ett stort ansvar på kulturrådet för att medelsfördelningen görs med all objektivitet, så att konkurrensen inte stannar på papperet. Särskilt stora förhoppningar vill jag också fästa vid det rationaliseringskrav som ställs på Caprices verksamhet. Dessa vinster borde enligt min mening kunna användas till konsolidering av den basorganisation som varje fonogrambolag måste ha. Vi kan nämligen inte godta att Rikskonserter erhåller ett så rundligt tilltaget stöd till sin basorganisation som propositionen och utskottet föreslår, dvs. 3,9 milj. kr. i 1981 års priser. En sådan ordning snedvrider fortfarande konkurrensförhållandena. Den mest rättvisa stödformen – för tonsättare, musiker och andra artister och för producenter – hade utan tvivel varit en upphovsrättslig avgift i den utformning som föreslagits i den moderata partimotionen och som Lars Ahlmark för en stund sedan utförligt redovisade.

Genom den ökade och ökande hemkopieringen brottas den seriösa fonogrambranschen med stora lönsamhetsproblem. Inte ens de stora företagen kan längre ta igen på gungorna vad de förlorar på karusellen, och många små kvalitetsföretag har så att säga bara en karusell.

De ändrade riktlinjerna för bidraget till Rikskonserterns fonogramverksamhet är ett steg i rätt riktning, men det är inte tillräckligt. I vår reservation 11 yrkar vi på en översyn av Caprices uppgifter och finansiering och i anknytning härtill en prövning av hur exporten av fonogram och distribution av de små fonogrambolagens inspelningar skall kunna underlättas. Detta anser vi att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna.

Under punkt 19, stöd till fonogramverksamhet, upptas bl. a. 500 000 kr. som stöd till utgivning av en musikhistorisk fonogramantologi. Det rör sig här om ett projekt som under tre års tid har utretts av en arbetsgrupp i anslutning till Musikaliska akademien och som nu äntligen skall kunna påbörjas. Antologin är efterlängtd, och vi tillstyrker såväl anslaget som den uppläggning som utredningen, statsrådet och utskottet är ense om. I övrigt vill jag yrka avslag på punkt 19, enligt vår reservation 18, med de motiveringar som tidigare har redovisats av de moderata företrädarna för skatteutskottet resp. kulturutskottet, Bo Lundgren och Lars Ahlmark.

Jag yrkar alltså bifall till de moderata reservationerna rörande stöd till fonogramproduktion, nr 11 och nr 18, och avslag på utskottets hemställan i motsvarande delar.

Anf. 27 BERTIL HANSSON (fp):

Herr talman! Den som har lyssnat på den nu sedan två och en halv timme pågående kulturdebatten kan få två missuppfattningar om kulturpolitiken i dagens samhälle förstärkta.

Den ena missuppfattningen är den att, som någon sade här ute på torget för några dagar sedan, kulturlivet i dag lever på svältgränsen eller, för att citera kulturutskottets ordförande, att vi är mitt inne i en kulturell nedrustning där

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

man ifrån regeringspartiernas sida försöker tona ner de kulturpolitiska målen eller, såsom Catarina Rönning nyss sade, att barnkulturen är försummad – alltså sammanfattningsvis den missuppfattningen att det är bedrövligt ställt på kulturpolitikens område.

Den andra missuppfattning som möjligen kan komma fram som en sammanfattning av det som sagts och av det som skrivits i kulturutskottets betänkande är den att de politiska partierna befinner sig på kollisionskurs och att det är splittring och oenighet som karakteriserar vår hantering av kulturfrågorna.

Den sistnämnda missuppfattningen kan få ett visst stöd om man bara helt okritiskt räknar samman hur många reservationer som kulturutskottets betänkande innehåller. Det är rekordartat många, inte mindre än 29 stycken, och för 19 av dem står moderaterna. Visserligen är 11 av dessa moderatreservationer beroende av om deras reservation nr 2 vinner stöd eller inte – den reservation där moderaterna tar avstånd från hela den inkomstförstärkning på kulturområdet som den föreslagna kassettskatten ger.

Jag beklagar att moderaterna på detta sätt placerar sig liksom på åskådarplats när det gäller det kulturpolitiska skende som nu kan äga rum under det kommande budgetåret, inte bara genom att de går emot den inkomstförstärkning som kassettagiften ger utan också genom att de begär en nedskärning av ett så viktigt och känsligt anslag som stödet till de regionala teater-, dans- och musikinstitutionerna.

Båda missuppfattningarna, som kan grundas på ett mera ytligt studium av betänkandet och ett dåligt lyssnande på debatten här, förtjänar att tillbakavisas.

De klagovisor som rests ifrån både moderat och socialdemokratiskt håll beträffande procedurordningen för hanteringen av frågorna i kulturutskottet och skatteutskottet förtjänar inte mer uppmärksamhet än vad vi från regeringspartiernas sida kort och gott har redovisat i kulturutskottets betänkande som reservation nr 1. Det hade varit önskvärt med en tidsmässig samordning av de båda propositionerna, men vi menar att glädjen över att kulturen nu återigen – liksom fallet har varit under de föregående åren, medan Jan-Erik Wikström haft ansvaret på regeringsnivå för kulturpolitiken – får friska pengar, som behövs för att ge kulturen den plats som den har rätt att ha i vårt samhälle.

När Georg Andersson säger att den ökning i siffror som utbildningsministern i sitt anförande kunde redovisa och som var och en kan läsa sig till i de tidigare och nuvarande budgetpropositionerna är resultatet mera av inflationen än av reella satsningar, måste det från denna talarstol med kraft sägas att konsumentprisindex under de senaste sex åren har ökat med ungefär 50 %, medan den totala kulturbudgeten, som Jan-Erik Wikström nyss nämnde, under samma tid har mer än fördubblats. Det är två siffror som ställda vid sidan av varandra totalt vederlägger Georg Anderssons uppfattning om att det är inflationen som har åstadkommit den totala ökningen av kulturbudgeten.

Det finns inom kulturbudgeten en rad anslag som har inte bara fördubblats

utan både tre- och fyrdubblats. Hit hör de ansträngningar som totalt gäller bokens plats i kulturlivet.

Herr talman! Vi har i folkpartiet nyligen lagt sista handen vid ett kulturpolitiskt handlingsprogram, som sveper över hela det kulturella fältet. Där väljer vi emellertid ut någonting som vi utan tvekan betraktar som det viktigaste inslaget i samhällets kulturpolitik, nämligen värnet om och förstärkandet av bokens ställning som kulturförmedlare. Boken har en särställning som kulturförmedlare. Det är vårt mest demokratiska kulturmedium, med unika egenskaper – ett arv att vårda och förvalta. Boken är den viktigaste grundförutsättningen för att vi skall kunna ta del av det arv som vi har gemensamt, nämligen på det sättet att den är en oundviklig förutsättning för att barn får tillgång till ett språk. Detta är det viktigaste kulturpolitiska problemet och den viktigaste kulturpolitiska frågan, och därför har vi satt en ära i att under de gångna året värna om boken som kulturförmedlare. Och jag kan försäkra Georg Andersson att det också blir folkpartiets ambition under den tid som ligger framför oss.

Bokens ställning i det svenska kulturlivet handlar om mer än anslagen till folkbiblioteken. Totalt är det fråga om samtliga bilbioteksanslag, författarsättningen, litteraturstödet och hur samhället kan hjälpa till med bokdistributionen.

Sammanfattningsvis har det för bokens del under de gångna sex åren blivit en tredubbling av det samhälleliga stödet i pengar räknat. Under den tid – jag upprepar det – då den allmänna kostnadsfördyringen har varit 50 % och då kulturbudgeten mer än fördubblats har alltså det samhälleliga stödet till boken, till biblioteken och allt annat som hör boken till, tredubblats. Det vederlägger en del av de hotbilder och svartmålningar som Georg Andersson i år liksom förra året har späckat sitt anförande med.

Herr talman! För folkpartiet är frihet, mångfald och kvalitet de tre ledorden för samhällets kulturpolitik. Friheten – det är varje enskild människas rätt att välja sin kulturaktivitet. För det krävs det samhälleliga insatser – det är vi klart medvetna om. Mångfalden är en konsekvens av friheten. Kulturlivet måste ge rum för både det professionella och det amatörmässiga, för både det inåtvända och det samhällskritiska, för både det vackra och det omskakande. Kulturen svarar för den dimension i välfärden som gör det möjligt för människor att möta växande problem.

Med den ambitionen levande har vi från regeringspartiernas sida – jag talar nu i första hand för folkpartiet – varit med om att arbeta fram det kulturbetänkande som är resultatet av gemensamma ansträngningar i kulturutskottet. Det är ansträngningar som – det vill jag betona – trots det som skiljer är resultatet av många samfälliga strävanden. Jag vill där för min del gärna ge en eloge åt utskottets ordförande för det sätt varpå han har lett det ofta invecklade arbetet, liksom jag vill ge en kraftig eloge åt kansliet och dess ledare, kanslichefen Gottlieb, för det slutresultat som nu ligger på kammarens bord.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 28 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag beskyls för att ha målat i svart, att ha målat hotbilder. Jag har i huvudsak försökt återge vad jag har erfarit vid mina kontakter med kulturrådets olika sektorer. Jag var för någon tid sedan på Teatrarnas riksförbunds årsmöte och hörde där vilka bekymmer man har. Jag träffade företrädare för de fria grupperna, för centrumbildningarna, för KLYS. De är bekymrade över situationen.

Utbildningsministern, Bertil Hansson och i viss mån också Anna Eliasson försöker måla upp en bild av näst intill kulturell välmåga, och de rabblar siffror. Jag har inte sagt att det inte har skett förstärkningar på kultursektorn under de sex år som har gått sedan Jan-Erik Wikström kom in i utbildningsdepartementet. Men jag har sagt att i huvudsak är dessa ökningar inflationspengar. Jan-Erik Wikström talade om en fördubbling av anslagen, en ökning med ca 700 milj. kr. Men samtidigt sade han att den reella ökningen ligger på 130–135 milj. kr. Det visar ju klart att huvudparten av ökningen är inflationspengar.

För biblioteken innebär budgetpropositionen otvetydigt en kraftig minskning av anslaget. Det reparerar vi litet grand i kulturutskottet tack vare insatser, vill jag hävda, från socialdemokratiskt håll och delvis med stöd av centern – sedan har folkpartiet anslutit sig. Vi vill dessutom satsa ytterligare 10 milj. kr. på ett särskilt rabattsystem för att hålla upp nivån i biblioteksverksamheten. Det finns ekonomiskt utrymme för detta genom den kassettskatt som troligen kommer att beslutas. Då är frågan: Varför avfärdar man det här förslaget utan kommentarer?

På barnkulturen gjordes en blygsam satsning 1979, men sedan blev det ingenting mer. Vi har under de senaste åren föreslagit rejäla insatser, vilket Catarina Rönnung har redogjort för. Också det yrkar ni nu avslag på, trots att ni har gått med på den provisoriska lösning av frågan om kassettskatten som ger samhället väsentligt ökade intäkter.

Anf. 29 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att det skiljer 18 milj. kr. mellan regeringens och socialdemokraternas ambitionsnivå vad gäller barnkulturen. Arbetarrörelsen tänker inte svika barnen och ungdomen. Vi anklagar de borgerliga regeringarna för att vara alltför njugga på tre väsentliga punkter: arbete, utbildning och kultur för barn och ungdom. Det är en snålhet som vi redan har sett förödande konsekvenser av i form av social utslagning och förlorade chanser till ett meningsfullt liv.

God barn- och ungdomskultur är viktig. Kommer man inte i kontakt med kultur i tidig ålder riskerar man att mista den för hela livet. På så sätt blir tillvaron gråare, fattigare och torftigare.

Till sist vill jag konstatera – och här är jag djupt allvarlig – att ett samhälle som inte anser sig ha råd att satsa på barn och ungdom kommer det att gå mycket galet för.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 30 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Bertil Hansson talade om missuppfattningar, men han försökte själv ge spridning åt en sådan. Han sade att vi från moderat håll skulle vara mindre positiva till kultursektorn än regeringen. I själva verket är det så att den upphovsrättsliga avgift som vi föreslår som ett alternativ till kassettskatten är ett bättre stöd för kulturlivet än vad skatten kan vara. Skatten är i praktiken negativ till sin karaktär. Med den upphovsrättsliga avgiften tillförs kultursektorn de medel som man via avgiften tar in: Skatten däremot innebär ett överuttag som går direkt till statskassan. 80–90 milj. kr. lyfts bort från kulturområdet och tillförs statskassan. Endast 40 milj. kr. går tillbaka till kultursektorn. Bertil Hanssons skildring av situationen är alltså helt felaktig.

Anf. 31 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Bertil Hansson tillhörde dem som häromdagen på Sergels torg utfrågades av kulturarbetarna. Där uttalade han samma vackra ord som vi fick höra upprepas här i dag. Men de orden är de facto en dimridå för de faktiska förhållandena, och det kunde också konstateras av kulturarbetarna, som in på bara skinnet känner av nedskärningarna ute i kommunerna.

Jag måste ställa den direkta frågan: När var Bertil Hansson senast på ett bibliotek och talade med personalen och hörde vad den hade att säga? Det måste ha varit länge sedan, annars skulle han inte kunna säga det han sade nyss. Det finns statistik hos kulturrådet som i svart på vitt visar att skillnaderna är stora och att det sker en nedrustning på många håll.

Detsamma gäller en rad andra områden som Bertil Hansson försökte skönmåla. Jag kan som exempel ta teaterområdet, som jag nämnde i mitt inledningsanförande. Teater är oerhört viktig, inte minst för barnen eftersom de är oerhört dramatiska i sitt vardagsliv – de går in i roller och blir i fantasin någon annan, deras lekar handlar om drömmar och stora upplevelser som de har haft. Detta kan teatern hjälpa till att bearbeta. Det är ett faktum att vi har en bra barnteater i landet, inte minst tack vare de fria grupperna. De spelar 50 % av all barnteater. De får 3 % av de statliga teateranslagen.

Och nu hotas de fria grupperna. De tvingas slå igen därför att de statliga anslagen inte räcker till för att man skall kunna klara de målsättningar som fastslogs i barnkulturpropositionen, enligt vilken alla barn skulle få se två teaterföreställningar per år. I år är den siffran 0,6 per barn och år, och då är det främst barn till högutbildade föräldrar i städerna som kommer i fråga och inte arbetarklassens barn ute i landet.

Nu hotas de fria grupperna allvarligt av att de statliga anslagen inte räknas upp och av att kommunerna får allt mindre pengar att satsa på barnkultur. Ingen av de borgerliga regeringsföreträdarna har tagit upp det faktum att man har skurit ned med miljard efter miljard till kommunerna och att detta främst har gått ut över de sociala och kulturella verksamheterna, vilket har drabbat de eftersatta grupperna.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 32 BERTIL HANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är en grovt missvisande beskrivning att säga att det skiljer 18 milj. kr. mellan regeringspartiernas och socialdemokraternas ambitionsnivå för barnkultur. Det är missvisande på det sättet att man då helt bortser från den prioritering som såväl statliga institutioner som kommunal kulturverksamhet i det nuvarande läget självfallet måste göra. Att tro att man genom att örönmärka pengar kan åstadkomma någon omvälvande förändring på detta område är också indirekt ett underbetyg åt dem som har ansvaret för medelsfördelning ute på institutioner av både statligt och kommunalt slag.

Eva Hjelmström frågade när jag senast var på biblioteket. Ja, för någon månad sedan besökte jag stadsbiblioteket i Göteborg. Jag kan i detta sammanhang konstatera att de statliga insatserna på just folkbiblioteksområdet alltid har varit, och fortfarande är, ganska marginella i förhållande till de kommunala insatserna. Om folkbiblioteken skall kunna leva vidare beror framför allt på den kommunala opinionen. Staten har viktiga uppgifter att fylla när det gäller stimulansen. Vi söker andra vägar än de gamla, något "fyrkantiga", genom direkta bidrag till folkbiblioteken. Där har folkbiblioteksutredningen en stor uppgift att fylla.

Återigen vill jag fästa uppmärksamheten på att det beträffande boken gäller mer än statliga anslag till folkbiblioteken.

Herr talman! I hastigheten glömde jag att i slutet av mitt tidigare anförande framställa ett yrkande. Därför yrkar jag nu bifall till folktopireservationerna 1, 4, 7 och 28 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 33 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag skall redogöra för Bertil Hansson vad reservation 3 handlar om. Vi föreslår där att det anvisas ett nytt anslag, på 18 milj. kr., under rubriken Statens kulturråd: Barnverksamhet. Varför vill vi nu det? Svaret finns i reservationen: "Även i årets budgetproposition har barnkulturen försumrats trots att behovet av förstärkningar inom detta område särskilt framhållits av flera institutioner och organisationer i deras anslagsframställningar." Dessa har alltså velat prioritera barnkulturen mer än vad deras befintliga resurser medgett, och därför föreslår vi ett extra anslag på 18 milj. kr. På det sättet skulle barnkulturen få det viktiga bidrag som den egentligen behöver, och därmed skulle inte 1979 års barnkultursatsning bli en engångsföreteelse. Det är andra året som vi återkommer med krav på en ökning av anslagen för barnkulturverksamheten.

Anf. 34 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Bertil Hansson säger att det vore att ge underbetyg åt institutionerna om man påstod att de inte prioriterar kulturområdet. Jag tycker att det snarare är ett underbetyg åt regeringen, beträffande såväl dess ekonomiska politik som dess kulturpolitik. Institutionerna får ju allt mindre pengar att röra sig med. Det är grunden till att man tvingas skära ned också på kultursidan.

Vidare säger Bertil Hansson att de statliga insatserna på folkbiblioteksområdet är marginella och att det ankommer på kommunerna att göra någonting. Men det är just därför att kommunerna, inte minst de borgerligt styrda kommunerna – av tidigare redovisad statistik framgår ju att det framför allt är centerkommuner som ligger absolut lägst i vad gäller anslag per invånare och år till böcker – inte lever upp till de kulturpolitiska mål som vi borde kunna vara överens om: att det krävs mer pengar från statligt håll och en bibliotekslagstiftning.

Bertil Hansson säger också att boken betyder mer än statliga anslag till folkbiblioteken. Ja visst, vi har också krävt bl. a. en ökning av litteraturstödet, ett rabattsystem som skulle möjliggöra för folkbiblioteken att köpa in fler böcker och en höjning av författarpengen. På det området borde Bertil Hansson faktiskt kunna instämma i våra krav. Men det gör han inte, just därför att man från borgerligt håll inte anser att kulturen är något väsentligt. Hade man tyckt det, hade man anslutit sig till förslaget om att hela kassettskatten skulle gå till kulturlivet. Det är nödvändigt om vi skall kunna återställa en någorlunda rimlig kulturnivå i landet.

Anf. 35 BERTIL HANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag kan varken gå med på socialdemokraternas överbud på 50 miljoner eller det kommunistiska på 100 miljoner i en situation där jag är med och delar ansvaret för samhällsekonomin i dess helhet.

Låt mig citera vad talmanskonferensens utskottskommitté nyligen sade om budgetuppföljningen. Det gällde visserligen i första hand socialdemokraterna, men lägger man på dubbelt så mycket, kan det också gälla vpk.

”Det kan i detta sammanhang nämnas att socialdemokraterna i sin uppföljning av vad som sker i utskotten för en slags avräkningsnota över de anslag som deras ledamöter i de olika utskotten föreslår. På detta sätt försöker man att fortlöpande kontrollera att man håller sig inom sina ramar och vet därigenom också vilka inkomstförstärkningar de föreslagna utgifterna kräver. Någon gång efter mars månad är det svårt att hålla exakt kontroll på avräkningen och man kan efter denna tid inte tala om någon verklig ’skuggbudget’.”

Den socialistiska miljardrullningen, som här i kammaren redovisats i betänkanden från bl. a. finansutskottet, har också en liten rännil som gäller kulturen. Nu är det tydligen ”någon gång efter mars månad”, där det är svårt att hålla exakt kontroll på avräkningen.

Anf. 36 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Filmpolitiken, som jag skall ägna mitt tiominutersanförande åt, har livligt diskuterats under många år. Filminstitutet och dess besvärliga ekonomi, möjligheterna att producera god svensk film och distribution och visning av kvalitetsfilm har varit, och är fortfarande, heta debattämnen.

Från min utsiktspunkt i landsorten – jag bor i en liten Bergslagskommun – har jag fått ett bestående intryck av att diverse chefer, f. d. chefer och kulturtyckare i huvudsak har sysslat med att förklara varandra för

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

inkompetenta. Senare har jag förstått att det har varit ett uttryck för talesättet att när krubban är tom, så bits hästarna. Det har varit tomt med pengar, men också med idéer om hur filmen skulle kunna utvecklas och hur en statlig filmpolitik skulle kunna utformas för att svara mot de av riksdagen fastlagda kulturpolitiska målen.

Vanligt folk, filmkonsumenterna, har, vid sidan av detta debatterande, som vanligt kunnat slå upp tidningarnas biosidor och konstatera att utbudet är otroligt skralt. Det finns få goda svenska filmer, och det är mest multinationellt skräp som bjuds ute i bygderna. Jag kommer själv från en liten ort med en godtemplardriven biograf. Jag kan på så vis av egen erfarenhet slå fast att det är dåligt ställt med filmkvaliteten.

Bio 16 förekommer visserligen på ungdomsgårdar och i viss omfattning i skolor, men i t. ex. min hemkommun har man nu diskuterat om man i fortsättningen över huvud taget skall vara med i Bio 16. Prishöjningar och annat har nämligen ställt den kommunala ekonomin under press. Trots allt har kommunen, tack och lov, bestämt sig för att fortsätta under en tid, men med en liten reservation för att det kan bli för dyrt.

Filmstudion, som under något år drevs med ett sextiotal medlemmar, fick inga kommunala bidrag och måste läggas ner.

Kvar är då biografen med det dåliga utbudet och två affärer som slagit sig på uthyrning av videofilmer. Deras affärer är de enda som just nu är lysande. Och eftersom moderaterna förra året inte kunde gå med på inskränkningar i den s. k. yttrandefriheten, har ännu ett år gått då extrem våldsfilm har visats på video. Nu har det utlovats en kovändning från moderaterna, så det kanske blir en liten bättring i det avseendet.

Herr talman! Med andra ord kan en liten verklighetsbild från landsbygds-perspektivet se ut på följande sätt: Intensiv debatt, slagsmål i spalterna mellan proffstyckarna och i stort sett samma dåliga filmer som vanligt för folket. Det finns bra film, men de filmerna är inte många, och det dröjer mycket länge innan de når ut till oss som bor långt borta från storstäderna.

Den sittande regeringens finanspolitik – den hör ju hit – har dessutom urholkat kommunernas möjligheter att satsa ekonomiskt på olika områden. Och vi vet att det tyvärr ofta är just kulturen som drabbas när det är ekonomiskt hårda tider för kommunerna.

När det så var dags för en översyn av filmpolitiken ställdes vpk utanför arbetet, trots att partiet under en rad år varit en ivrig kritiker av filmpolitiken och dessutom motionerat med förslag om ändringar. De fyra utskottspartierna ingick i beredningen, såvitt man nu kan se utan något vidare perspektiv, utan någon reell vilja att förändra och utan att finna några som helst nya vägar.

Den proposition som ligger till grund för dagens betänkande och givetvis också själva betänkandet går i samma fotspår som tidigare.

I propositionen kan man ana välvilja och en allmän förståelse för problemen med att bekämpa skräpfilm och kommersialism, men på åtgärdsidan är det oerhört tomt. De vackra orden ges inte några materiella

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

förutsättningar för förverkligande.

I betänkandet fortsätter man – för att ta ett exempel från filmens värld – ungefär som den berömda grevinnans betjänt. Man gör som förr om åren och avfärdar vpk-förslagen utan att diskutera innehållet i dem eller ens försöka värdera förslagen. Man har ju sagt nej förut, så varför inte säga nej nu också? The same procedure as last year!

När vi från vpk bl. ä. föreslår att man bör slå fast att de av riksdagen antagna kulturpolitiska målen skall gälla för den statliga filmpolitiken, så värjer sig utskottet med att säga att det inte kan råda något tvivel om att de kulturpolitiska målen är utgångspunkt för de statliga insatserna på området. Men detta blir bara fagert tal så länge man inte skriver in dessa målsättningar i t. ex. avtalet om Filminstitutets verksamhet. Vi vet ju att det i verkligheten inte blir så att de kulturpolitiska målen uppfylls. Det är litet svårt att förstå hur utskottet kan avstyrka ett yrkande som man i sak i och för sig instämmer i.

Sanningen är väl den att det, om man skulle bifalla vårt yrkande om att de kulturpolitiska målen skulle gälla för statens insatser inom filmen, fick lov att bli en annan filmpolitik. Det är väl där skon klämmer.

Av samma skäl som man inte ville ha med vpk i beredningen av filmpolitiken, vill man inte heller nu bifalla våra yrkanden eller diskutera våra förslag, vilka skulle kunna hjälpa filmen loss ur det förlamande kommersiella grepp där den nu befinner sig. Borde inte filmen få bli föremål för kulturpolitik i stället för att bli utsatt för något som närmast kan liknas vid näringspolitik?

Vissa förändringar – det skall sägas – blir det när det gäller filmproduktionen. Det har från olika håll uttalats positiva tankar kring detta i det nya avtalet. Men i allt väsentligt kommer stödet att bli så som det har varit de senaste åren. I propositionen säger man just ingenting utöver de välvilliga orden, utan skjuter över frågan om utformning av regler för produktionsstöd till den nya styrelsen. Det sägs också klart ut att man skall besluta i samråd med filmbolagen.

Det här ger en situation där man är direkt beroende av om det finns driftiga, idérika och klassmedvetna personer i styrelsen och en situation där man också i fortsättningen blir ganska beroende av de kommersiella krafterna. Produktionsstödet kommer också i fortsättningen, ungefär som nu, att i huvudsak inriktas mot långfilmer, medan andra filmarter blir kvar i en mer missgynnad situation.

Nytt i avtalet – och det är ju positivt – är att Filminstitutet också skall främja visning och spridning av värdefull film. Men redan i inledningen till avtalet slås fast att man inom film- och videobranscherna på kommersiellt rimliga villkor skall medverka till spridning av sådan film. Det är återigen en god tanke men utan anvisningar om hur det skall gå till. Det är just därför att man vill ha så goda kommersiella villkor som möjligt från filmbolagen – och videoföretagen – som det ser ut som det gör när det gäller utbudet. Det är just därför att dessa branschföreträdare inte ansett det kommersiellt rimligt att sprida kvalitetsfilm som detta inte sker. Det borde stå klart för alla. Det vore

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

intressant att få veta hur den nya spridningen av kvalitetsfilm på kommersiellt rimliga villkor skall se ut.

I propositionen, som är allmänt resonerande, hoppas man också på idealitet hos lokala filmförevisare och intresserade, och man hoppas att föräldrarna skall ta ansvar för barnens och ungdomarnas filmval. Det är – återigen – goda tankar och idealism utan materiell grund. Filmintresserade i kommunerna eller inom t. ex. folkrörelserna – jag vet att detta kommer att tas upp av Thure Jadedstig i ett senare anförande – är också beroende av ekonomiskt stöd för sin verksamhet. Utan stöd kommer också de att hamna allt fastare i kommersialismens grepp. Eller också – om det blir alltför pinsamt att visa porr på Folkets hus-biografen eller vråsupande amerikanska detektiver på Godtemplarbiografen – väljer man kanske att lägga ner filmförevisningarna, så att det inte blir någon film alls – och i vissa fall kan man fråga sig vilket som är bäst.

Bertil Hanssons tal om frihet, mångfald och kvalitet var ju vackert. Men vad representerar det i verkligheten, när det inte ges någon materiell grund för att man skall kunna få denna frihet, mångfald och kvalitet? Jo, det blir luftslott av alltihop.

Jag nämner dessa skrivningar ur propositionen därför att utskottspartierna, såvitt jag har kunnat se, i allt väsentligt följer utbildningsministerns förslag. Det parti i utskottet som möjligen kunde ha haft en avvikande mening, dvs. socialdemokraterna, har – trots att Georg Andersson på ett förtjänstfullt sätt nyss kritiserade de allmänna ordalagen i propositionen, att man inte riktigt vet vad som ingår i förslaget osv., vilket jag instämmer i – inte presenterat något eget alternativ till denna folkpartipolitik, en oklar låt-gå-så-får-vi-se-politik. Var står socialdemokraterna i filmfrågorna? Det framgår inte klart av dagens betänkande. Är man helt enig med de andra partierna? Det råder enighet mellan utskottspartierna åtminstone när det gäller yrkandena om avslag på vpk-motionerna. Men efter vad jag har erfarit är socialdemokraterna inte eniga i frågan om hur filmpolitiken borde ha utformats. Har det inte förts en hård debatt inom socialdemokratin om att man i stället för ett nytt filmavtal borde satsa mera direkt på en statlig filmpolitik i linje med vad som skisserats av vpk? Jag begär inte att få något svar på den frågan, men jag har fått sådana informationer. Vi har tyvärr inte kunnat lägga fram förslag om en helhetspolitik på området, eftersom vi har varit utestängda från beredningen, men våra motioner under åren har innehållit en rad konkreta förslag om hur man skulle kunna utforma filmpolitiken.

Huvudinnehållet i den motion som nu avstyrks av de fyra andra partierna är kravet på att de kulturpolitiska målen, som riksdagen tidigare enigt har beslutat om, skall skrivas in som en målsättning för statens insatser på området.

Vi vill också att man från riksdagen uttalar sig för en kulturlagstiftning som – med ett utjämnande ansvar – ser till att de kulturpolitiska målen kan uppfyllas inom filmens område ute i landets kommuner. Det gör de inte nu – det vet ju alla.

Vi anser vidare att man bör se över om man kan överföra privatägda biografier i samhällets ägo och om man skulle kunna skapa något slags riksbio med kulturpolitiskt ansvar. Det finns många möjligheter att förbättra dagens situation.

Enligt vår uppfattning är också den ekonomiska grund som den nya filmpolitiken vilar på mycket osäker. Filminstitutet har fått flera uppgifter och ett vidgat ansvar – institutet skall ju t. ex. se till att man kan sprida och visa bra film – men den ekonomiska grunden är osäker. Det är inte givet hur mycket pengar som kommer in, och därför tycker vi att en viss nivå bör garanteras. Vi föreslår därför 113,5 miljoner i 1982 års penningvärde som ett anslag för en treårsperiod, så att man får en fast grund att föra sin filmpolitik på. Det är inga önskesiffror, utan ett rimligt belopp, och det kravet borde ha kunnat behandlas välvilligt av utskottspartierna.

Till sist, herr talman, några ord om utbildningen.

Detta avsnitt hänvisar utskottet till annat forum än den diskussion som förs nu. Låt vara att en genomgripande reformering av utbildningen måste beslutas i utbildningssammanhang – dvs. när det gäller de rent tekniska och administrativa besluten – men ingen kan väl komma ifrån att frågan om hur vi står rustade mot filmens och videons manipulationer och de multinationella bolagens marknadsföring av dålig film är en fråga om vilken utbildning vi har fått för att möta denna hjärntvätt. Det är alltså en kulturpolitisk fråga. Debatten om den måste föras också här, och ett uttalande av riksdagen vore av värde för att få till stånd en översyn av film- och videoutbildningen på olika nivåer. Vi får naturligtvis komma igen i andra sammanhang, men risken är att intresset för de kulturpolitiska frågorna inte är så stort i diskussionen om utbildningsfrågorna. Vi tycker att man kunde starta den kulturpolitiska diskussionen här i dag, och inte bara avfärda den med att den hör till annat område. Det handlar i alla fall om samma departement och samma departementschef, så särdeles väsensskilt från dagens debatt är det ju inte.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till motionen 2287.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 37 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! I tider med ekonomiska svårigheter, med arbetslöshet och allmän kris, är det viktigare än någonsin att satsa på kulturen. Detta är ett faktum som allt fler människor inser betydelsen av. Det borde också vara ett axiom, att de svagaste grupperna i samhället så långt möjligt skall hållas skadeslösa, att de ökade bördorna skall solidariskt bäras av dem som bäst orkar det.

Georg Andersson och Catarina Rönnung har utvecklat denna ideologi, och jag kan fatta mig kort när jag nu skall tala för tre av de socialdemokratiska reservationer som är fogade till kulturutskottets betänkande nr 30.

I proposition nr 100 begär regeringen bemyndigande att i mån av behov

Anslag till vissa kulturändamål, m. m.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Anslag till vissa kulturändamål, m. m.

vidta ändringar i regionmusikens organisation, dvs. att vidta ändringar utan riksdagens hörande. Bakgrunden är naturligtvis – i vanlig ordning – det kärva ekonomiska läget.

Vi socialdemokrater i kulturutskottet motsätter oss ett sådant bemyndigande. Vi anser inte att riksdagen bör avhända sig möjligheten att ta ställning till så genomgripande förändringar i regionmusikens organisation som nedläggning av musikavdelningar innebär.

Två enskilda socialdemokratiska motioner, nr 971 och 972, har samma innehåll, och genom vår reservation tillstyrker vi alltså dem. Ännu en (s)-märkt motion, nr 568, i samma fråga skulle genom ett beslut i enlighet med vår reservation bli tillgodosedd. Dessa tre motioner avlämnades under den allmänna motionstiden.

När sedan proposition nr 128 om vissa musikfrågor kom, motionerade vi socialdemokratiska ledamöter i kulturutskottet – det är kanske symptomatiskt att just företrädare för vårt parti ägnat så stort intresse åt regionmusiken. I vår motion vänder vi oss med skärpa mot att ge regeringen ett sådant bemyndigande som begärts. Vi har haft en utredning som avlämnat sitt betänkande, betänkandet har varit ute på remiss och alltsamman borde kunna utmynna i ett förslag. I det läget finner vi det orimligt att ge regeringen ett bemyndigande av det begärda slaget.

För att i någon mån kunna avhjälpa det ekonomiska tryck som åvilar regionmusiken – och som skulle kunna framtvunga organisatoriska förändringar – vill vi öka medelsanvisningen med 500 000 kr. Därmed skulle behovet inte bli så akut, och jag yrkar alltså bifall till reservation nr 12.

Reservationerna nr 22 och 24 handlar om talboks- och punktskriftsbiblioteket. I den socialdemokratiska partimotionen nr 1099 påpekar vi att möjligheten att ta del av dagstidningar, böcker och annan skriven information, höra på radio, se på TV och delta i studier, föreningsliv och kulturliv är självklarheter för de flesta av oss. Det tillhör våra grundläggande fri- och rättigheter. Men många människor har inte dessa rättigheter, nämligen de som inte kan tillgodogöra sig allt detta på grund av handikapp.

Det råder i utskottet säkert inte några större meningsskiljaktigheter om dessa grundläggande fakta. Men när det sedan gäller att ge det ekonomiska stöd som vi anser nödvändigt, då följer inte den borgerliga majoriteten med.

I proposition nr 11 har statsrådet föreslagit en höjning gentemot budgetpropositionens förslag med 250 000 kr. Vårt förslag innebär en ytterligare höjning med 250 000 kr.

Dessa pengar skall användas till att bestrida hälften av driftkostnaderna för produktion av videogram för döva. Videogramproduktionen är en viktig förutsättning för att de döva skall kunna delta i kultur- och samhällsliv. Jag vill faktiskt kalla det futtigt, när majoriteten i sitt sparnit drar ner på de små summor det gäller för att kunna hjälpa de döva med dessa viktiga hjälpmedel.

Det gäller inga stora pengar, men insatta i rätt sammanhang kan de göra stor nytta. Jag yrkar bifall till reservationerna nr 22 och 24 vid kulturutskottets betänkande nr 30.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Anf. 38 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag begränsar mig till några reflexioner om film- och biograffrågor i anslutning till regeringens proposition nr 111 och kulturutskottets anförda synpunkter i dess betänkande nr 30.

Om biografernas roll enbart bestod i att visa film, kunde filmvisning genom TV och video betraktas som naturliga steg i en distributionsteknisk utveckling och inte behöva ge anledning till någon speciell uppmärksamhet. TV och video kunde gärna tillåtas utvecklas på biografernas bekostnad som uttryck för en naturlig utvecklingsprocess i samhället.

Men så är det ju egentligen inte. Även om det handlar om distribution av samma produkt – filmen – genom dessa tre medier, består skillnaderna av betydligt mera än kvaliteten i fråga om bildåtergivning.

Filmen som sådan var på sin tid ett medium som revolutionerade formerna för kontakt och kommunikation världen över. Filmen gjorde det möjligt att överföra levande framställningar över stora avstånd men ändå till överkomliga kostnader. Det var inte längre lika nödvändigt att möta upp på ort och ställe för att skaffa sig föreställningar om människor och miljöer ute i världen.

När tekniken att mångfaldiga film utvecklats kunde många göras delaktiga av de intryck som fångats upp av en enda eller ett fåtal personer. Men det var inte bara fråga om att avbilda den verklighet som fanns. Detta nya medium stimulerade också kreativitet och fantasi och kunde användas till att skapa helt nya produkter. Filmmediet lämpade sig därför utomordentligt väl för underhållning.

Biograferna blev på detta sätt ett fönster ut mot världen för många människor. De vidgade deras horisont utan att de ens behövde lämna sin hemort. Men biograferna betydde mera. De blev också aktiva miljöer för en social kontakt liksom nya tillskott i det lokala nöjesutbudet.

Folkrörelserna tog ett betydande ansvar för att filmen kunde föras ut över landet och därmed för att biografer etablerades. De upplät sina samlingslokaler – Folkets Hus, ordenshus och senare också bygdegårdar – till filmförevisningar. Men de gick också längre och tog initiativ till biografer i speciella lokaler som drevs i egen regi. På det här sättet blev biografverksamheten en integrerad och naturlig del i folkrörelsernas övriga verksamhet.

Att distribuera film genom biografer hade egentligen inte några fysiska eller ens ekonomiska begränsningar. Filmerna var och är förhållandevis enkla att transportera. Det fordrades inte några oöverkomliga investeringar i utrustning för att de skulle kunna visas. Stordriften vid filmproduktion och

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

biografdrift gjorde att det inte heller restes några större ekonomiska hinder i detta avseende. Det blev både tekniskt och ekonomiskt möjligt att starta biografen även på de minsta och mest avlägsna tätorterna.

På det här sättet fick medborgarna en kontakt med omvärlden och möjligheter till kulturupplevelser, som de i andra sammanhang varit avstängda från. De små biograferna på de små orterna kom därför att spela en avgörande roll för att vidga samhällsperspektivet hos invånarna.

År ut och år in bidrog dessa biografen – som vanligtvis drevs på svag ekonomisk grund av folkrörelser med anknytning till allmänna samlingslokaler – till en regelbunden försörjning av kulturprogram och nöjen. Detta skedde ofta på orter där nöjesutbudet i övrigt var synnerligen begränsat.

Biograferna bjöd många gånger på en kvalificerad underhållning under okomplicerade former. Det visar TV nu genom att spela upp gamla filmer. Det här betydde en anspråkslös gemenskap som inte krävde några större förberedelser och inte heller några större ekonomiska uppoffringar.

Efter hand kom så andra medier och distribuerade biografernas produkter under likartade former och gav därmed upphov till en betydande konkurrens. Televisionens snabba expansion i slutet på 50- och början på 60-talet är det ena exemplet. "Videoboomen" som vi befinner oss mitt inne i just nu, är det andra. Detta sätter helt enkelt de små biografernas existens i fråga. Det kan t. o. m. slå ut många små biografen på de mindre orterna.

Man måste fråga sig: Skall det här få ske helt okontrollerat? Film- och biografbranschen omgärdas ju redan i dag av ett betydande regel- och restriktionssystem. Det finns en censur som anger vad som inte skall få visas offentligt på biodukarna. Det finns normer för under vilka villkor biograferna skall drivas.

Frågan är om inte de små biograferna är en kategori som är värd en speciell uppmärksamhet, inte minst när vi diskuterar kulturpolitik. De representerar ju en kollektiv kulturform som är synnerligen väl lämpad för mindre tätorter och för gemene man. De kan erbjuda program av både informativ och underhållande karaktär – och det underhållande momentet är naturligtvis det inte minst viktiga.

För att dessa biografen skall kunna drivas under någorlunda acceptabla villkor krävs det givetvis också att de kan tillhandahålla bra produkter, bra varor – dvs. bra filmer. Det betyder att de måste ha möjlighet att visa nya filmer medan dessa verkligen är nya och aktuella, och inte flera år efter det att filmerna gått på stora biografen i närbelägna större tätorter eller i värsta fall t. o. m. sänts i TV eller finns tillgängliga på video.

Det här är problem som i högsta grad gäller folkrörelserna. I bygdegårdar, i Folkets hus och i nykterhetsrörelsens samlingslokaler på många mindre orter har de iklätt sig ansvaret för en biografverksamhet, och de känner också sitt ansvar. Om dessa biografen skall ha någon möjlighet att på förhållandevis likvärdig grund kunna konkurrera med TV- och framför allt videointressena måste de kunna visa mera publikdragande och mera publikvänliga filmer. Så är tyvärr inte fallet i dag. Biograferna blir därför ytterst beroende av den filmproduktion som förekommer i Sverige och naturligtvis också indirekt av

det som sker i utlandet – på den *filmproduktionspolitik* samhället står för och inte minst på vilka regler som gäller för *filmdistributionen*.

Detta måste gå att påverka. Inom Riksföreningen Våra gårdar, som representerar nykterhetsrörelsens samlingslokaler och denna rörelsens hundra biografier, där jag har ett betydande delansvar, hade vi ombudsmöte för drygt två veckor sedan. Ombuden framförde krav på att det skall framställas flera kopior – detta borde vara möjligt – av publikvänliga filmer och att samhället skall ställa upp med medel för att möjliggöra detta. Det är enda chansen för dessa biografier att överleva.

Det kan naturligtvis i förlängningen ifrågasättas om inte någon form av driftstöd borde utgå till mindre biografier i små tätorter, närmare bestämt till sådana som bara har ett fåtal biograf föreställningar per vecka. Skall de ha någon chans att visa film måste de också ha tillgång till fler kopior.

Kanske är det på tiden att folkrörelserna, i kraft av bl. a. sin pionjärroll på området, får överta hela ansvaret för biograf filmvisningen över huvud taget här i landet. Härigenom skulle en mera balanserad utveckling kunna tryggas. De mindre biograferna skulle då få fortsätta i sin betydande sociala funktion och inte riskera att slås ut lika lätt som nu. Filmen är i dag i alltför hög grad kommersialiserad.

Det föreligger här ett nytt avtal. Om avtalet i sig har jag ingen anledning att säga något – det ankommer på undertecknarna som företrädare för riksorganisationen. Men det är tveksamt om avtalet i tillräcklig utsträckning tillgodoser behovet av stöd till de mindre biograferna. Det behövs, som jag ser det, en översyn av biografstrukturen i landet och en lämplig stödform, som kan göra det möjligt att driva mindre biografier på de små orterna även i framtiden. Det här är en angelägen kulturfråga.

Jag noterar utskottets tolkning och avgränsning och delar Georg Anderssons uppfattning att vissa justeringar kommer att behövas inom ramen för filmavtalets avtalsperiod. Det tror jag är en uppfattning som även utbildningsministern är beredd att dela.

Anf. 39 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det är med glädje jag i dag konstaterar att total enighet råder i kulturutskottet vad beträffar kanslichefen Christoffer Gottliebs kapacitet och skicklighet i de frågor för vilka han haft ansvaret. När han nu efter en ytterst meriterande tjänstgöring går i pension vill de moderata ledamöterna i kulturutskottet framföra vår tacksamhet för de stora insatser som han har gjort. Vi gör det, herr talman, i den fasta förvissningen att Christoffer Gottliebs arbete och engagemang för våra kulturfrågor kommer att fortsätta om än i andra former än i kulturutskottet.

Herr talman! Kammaren kommer om en stund att besluta om inrättande av en fond för ersättning för visning av bildkonst, kallad Sveriges bildkonstnärsfond. Det är positivt. En långdragen och svårlöst fråga har tagit ett steg mot sin lösning. Fler former för ersättning kommer säkert att prövas.

Vad beträffar styrelsen för fonden har meningarna gått isär. I två

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

motioner, en från socialdemokraterna och en från moderaterna, begärdes i januari att Konstnärernas allmänna fackförbund, KAF, skulle erhålla representation i styrelsen för fonden. Vi framhåller i den moderata motionen att vi i enlighet med den demokratiska fördelningsprincipen finner detta naturligt. Men vi har inte vunnit gehör för våra synpunkter. Vi beklagar detta, men vi avser inte att i nuvarande läge reservera oss. Däremot föreligger ett särskilt yttrande från moderaterna. Vi konstaterar där att mycket talar för den fördelning av styrelseplatserna som vi förordat. Vi accepterar dock att den i propositionen föreslagna styrelserepresentationen försöksvis prövas men menar att det finns anledning att återkomma i frågan.

Anf. 40 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Kulturutskottet har haft ett omfattande arbetsprogram under denna vår med många och komplicerade särpropositioner och remisser. Jag vill gärna passa på att tacka hela utskottet för dess arbete, särskilt dess ordförande Georg Andersson för det sätt på vilket han har lett den här verksamheten. I stridens hetta, när uppgifterna för honom och mig är att puckla på varandra, blir det inte tillfälle att säga, vilket jag gärna vill göra, att jag hyser stor respekt för Georg Anderssons debattskicklighet och för hans kunnande och engagemang i kulturfrågorna.

Men jag vill också gärna tacka kulturutskottets kansli för all den möda man har lagt ned på betänkanden denna vår. Särskilt vill jag då vända mig till den avgående kanslichefen Christoffer Gottlieb, som efter många års förtjänstfullt arbete i utbildningsdepartementet under lång tid har varit den som har svarat för utskottsbetänkanden inom den viktiga kultursektorn. Jag tycker att det är angeläget att säga detta. Det är inte alltid som utskottens tjänstemän får det erkännande som de är värda. Vi som har jobbat i riksdagen vet vad deras insatser betyder. Jag tror att jag talar för de svenska kulturarbetarna när jag i dag hyllar Christoffer Gottlieb för en livslång insats i den svenska kulturens tjänst.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 66

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 65 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 30

Punkt 1

Mom. 1 och 2 (ökad möjlighet till en samlad bedömning av resurstilldelningen till olika ändamål, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 89 för reservation 1 av Karl-Eric Norrby m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4 (ett nytt anslag med rubriken Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena, m. m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 247 röster mot 65 för bifall till utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Lars Ahlmark m. fl. anförda motiveringen. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (den framtida dispositionen av inkomsterna av en kassettskatt)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motionerna 2287 och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 2

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 3!)

Mom. 2 (anslag till Statens kulturråd)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 573 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta. (Se dock mom. 3!)

Mom. 3 (ett nytt anslag med rubriken Statens kulturråd: Barnverksamhet)

Vid votering genom rösträkning avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 röster för reservation 3 av Georg Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kammaren beslöt med 156 röster att punkt 2 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 156 röster avgavs för att mom. 3 skulle avgöras omedelbart genom lottning. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 3 (anslag till Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motionerna 574 av Lars Werner m. fl. och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 4 (anslag till Bidrag till särskilda kulturella ändamål)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 107 för hemställan i reservation 4 av Karl-Eric Norrby m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 243 röster mot 65 för godkännande av den i reservation 5 av Lars Ahlmark m. fl. anförda motiveringen. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 6

Mom. 3 (anslag till Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 9

Mom. 1 och 2 (anslag till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 7 av Karl-Eric Norrby m. fl. med 145 röster mot 17 för motionerna 1337 och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 148 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 151 för reservation 7 av Karl-Eric Norrby m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (årliga uppräknings av ersättningarna till upphovsmännen för det offentliga utnyttjandet av deras prestationer)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 1337 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 13

Mom. 1 (anslag till Rikskonsertverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3 (ändring av bidraget till Rikskonserters fonogramverksamhet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 65 för reservation 11 av Lars Ahlmark m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 14

Mom. 1 och 2 (anslag till Regionmusiken)

Vid votering genom rösträkning avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 röster för reservation 12 av Georg Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kammaren beslöt med 155 röster att punkt 14 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 155 röster avgavs för att mom. 1 och 2 skulle avgöras omedelbart genom lottning. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 15

Mom. 1 (anslag i prop. 100 till Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 13 av Lars Ahlmark

m. fl. med 82 röster mot 17 för motion 569 av Eivor Marklund. 212 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 247 röster mot 65 för reservation 13 av Lars Ahlmark m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (bidrag till tonsättare)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (bidrag till nothyra)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Punkt 16 (anslag till Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motionerna 575 och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 18

Mom. 1 (anslag till Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motionerna 1767 av Eva Hjelmström m. fl. och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (riksorganisationen Kontaktnätet för icke-kommersiell kultur)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1767 av Eva Hjelmström m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Punkt 19

Mom. 3 (anslag till Stöd till fonogramverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 20

Mom. 1 (anslag till Bidrag till folkbibliotek)

Reservation 19 av Georg Andersson m. fl., som ställdes mot motionerna 973 av Lars Werner m. fl. samt 974 och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar, antogs till kontraposition.

Vid votering genom rösträkning avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 röster för reservation 19 av Georg Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kammaren beslöt med 156 röster att punkt 20 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 156 röster avgavs för att mom. 1 skulle avgöras omedelbart genom lottning. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

*Anslag till vissa
kulturändamål,
m. m.*

Punkt 23

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 4!)

Mom. 4 (anvisande av medel till videogramproduktion för döva)

Vid votering genom rösträkning avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 röster för reservation 22 av Georg Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kammaren beslöt med 156 röster att punkt 23 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 156 röster avgavs för att mom. 4 skulle avgöras omedelbart genom lottning. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 25

Mom. 1 (anslag till Vissa bidrag till bildkonst)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 975 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 28

Mom. 1 (inriktningen av de statliga åtgärderna på film- och videoområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2287 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (de kulturpolitiska målens giltighet på filmområdet, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för motion 2287 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (tillsättande av styrelsen för Svenska Filminstitutet)

Reservation 25 av Georg Andersson m. fl. bifölls med 156 röster mot 155 för utskottets hemställan. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 och 7 (garantinämnden för kortfilm, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 65 för reservation 26 av Lars Ahlmark m. fl.

Punkt 29 (anslag till Statens biografbyrå)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 65 för reservation 27 av Lars Ahlmark m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 30

Mom. 1 (anslag till Filmstöd)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 28 av Karl-Eric Norrby m. fl. med 152 röster mot 17 för motion 2287 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 142 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservation 28 av Karl-Eric Norrby m. fl. med 154 röster mot 140 för utskottets hemställan. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (om ökat statligt ansvar för Filminstitutets verksamhet, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motionerna 2287 och 2375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Kriminalvård i
anstalt, m. m.*

Punkt 31

Mom. 2 (anslag till Stöd till kulturtidskrifter)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1104 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Kriminalvård i anstalt, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:60 om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m. m. (prop. 1981/82:141) (förnyad behandling).

Anf. 41 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Med hänvisning till det anförande jag höll i samma ärende i kammaren den 13 maj ber jag att få yrka bifall till reservation 2 vid justitieutskottets betänkande nr 49.

Anf. 42 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Med hänvisning till samma debatt, men med andra argument, yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 43 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till vad som anfördes vid den förra behandlingen av detta ärende yrkar jag bifall till vpk:s motion 2228.

Anf. 44 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare debatt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i justitieutskottets betänkande 1981/82:49.

Mom. 2 (särbehandling av vissa långtidsdömda)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 1 av Hans Petersson i Röstånga m. fl. med 90 röster mot 65 för reservation 2 av Bertil Lidgard m. fl. 155 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen avgavs 155 röster för utskottets hemställan och 155 röster för reservation 1 av Hans Petersson i Röstånga m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Då ärendet tidigare varit återförvisat till utskottet, skulle mom. 2 nu avgöras omedelbart genom lottning.

Sedan talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan, drog Kerstin Göthberg (c) ja-sedeln. Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med ja-propositionen och bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 (kontroll av besökande m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 2228 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (behandlingsavdelningar för narkotikamissbrukare)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 16 för motion 2228 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 16 (tillsättande av en parlamentarisk utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 2228 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Närradioverksamhet

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1981/82:29 om närradioverksamhet (prop. 1981/82:127) och

konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:29 om ansvarighet för närradio (prop. 1981/82:92).

Anf. 45 TALMANNEN:

Kulturutskottets betänkande 29 och konstitutionsutskottets betänkande 29 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 46 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det regeringsförslag om fastare former för närradion som riksdagen nu har att ta ställning till är ett fullföljande av tankar som i full

politisk enighet framförts av de två senaste radioutredningarna.

1974 års utredning konstaterade att "det finns behov på det lokala planet som inte tillgodoses av den allmänna rundradion och som enligt vår mening inte heller kan tillgodoses av denna. Ideella, religiösa, fackliga och politiska folkrörelser och organisationer har sålunda behov att nå både sina egna medlemmar och allmänheten med program som lokalt informerar om och anknyter till den egna verksamheten."

I linje med detta konstaterande uttalade utredningen att "rätten till särskilda ljudradiosändningar med begränsad geografisk räckvidd bör ges till ideella, religiösa, fackliga och politiska organisationer och folkrörelser. Sändningarna skall ingå som ett naturligt led i den ordinarie verksamheten."

Regeringens förslag om närradio bygger – liksom de båda utredningarnas – på uppfattningen att när de tekniska förutsättningarna finns för lokala sändningar av det slag det här är fråga om, bör sådana medges. Det finns ett verifierat behov av sådana sändningar. Det finns tekniska möjligheter att tillgodose detta behov utan att andra legitima intressen träds för när. Vilka skäl finns det då att lägga hinder i vägen och säga nej?

Försöksverksamheten med närradio har nu pågått i tre år. Erfarenheterna är entydigt positiva. De organisationer – sammanlagt drygt 400 inom de 16 försöksområdena – som deltagit i verksamheten har genomgående varit positiva i sin bedömning.

Avsikten med närradion var från början att det existerande ideella föreningslivet skulle få möjlighet att sända radioprogram med begränsad geografisk räckvidd. Försöksverksamheten har visat att intresset varit så stort att också sammanslutningar som inte utan vidare kan hänföras till folkrörelsefamiljen har sökt sig till närradion.

Vi har tagit hänsyn till detta vid utformningen av de förslag som återfinns i propositionen. Vi fasthåller vid den ursprungliga avsikten och föreslår ett par preciseringar som är ägnade att reservera närradion för just det existerande ideella föreningslivet. För att få sändningstillstånd skall en sammanslutning ha en annan huvudsaklig verksamhet än att sända närradio. Den skall också ha bedrivit verksamhet inom sändningsområdet under minst ett år.

Det har talats och skrivits åtskilligt om de etiska regler som bör gälla för närradion. Det kan kanske sägas att vi var för optimistiska när vi fastställde reglerna för försöksverksamheten. Enligt min mening sammanhängde detta med att vi räknade med att kretsen av sändande organisationer i högre grad än vad som skett skulle begränsas till de ideella folkrörelserna i egentlig mening.

Behovet av klarare och mera utförliga etiska regler har framgått av försöksverksamheten. För mig är det naturligt att i huvudsak anförtro denna fråga åt de sändande organisationerna själva. Jag ser också med tillfredsställelse att arbetet kommit långt när det gäller att gemensamt för de sändande organisationerna utforma etiska regler som ligger mycket nära de regler som gäller för pressen. Det är också viktigt att nämna att riksdagens andra beslut när det gäller ändring av tryckfrihetsförordningen och

Onsdagen den
2 juni 1982

*Närradioverksam-
het*

brottsbalken innebär att ett förstärkt skydd införs för invandrare mot diskriminerande behandling. Resultatet av den pågående yttrandefrihetsutredningen måste givetvis också leda till ett ställningstagande när det gäller yttrandefriheten i närradion, även om det av naturliga skäl dröjer något. För att skapa möjlighet att komma till rätta med säkert sällsynta fall av grova överträdelser av yttrandefrihetsreglerna i närradion förordar jag i propositionen att närradionämnden skall få möjlighet att dra in sändningstillståndet om en sammanslutning har sänt ett program som i en lagakraftvunnen dom har befunnits innefatta yttrandefrihetsbrott och som innebär ett allvarligt missbruk av yttrandefriheten i närradio.

Behovet av förstärkta etiska regler för närradion är därmed enligt min mening tillgodosett.

Det har vid olika tidpunkter under försöksverksamheten ställts oroliga frågor om de olika närradiosändarnas geografiska räckvidd. Programmen kunde i en del fall inte höras inom hela kommunen. Man ville därför gärna ha starkare sändare för att nå längre. Det finns i propositionen inga förslag om sändarstyrka. Men syftet är detsamma som med försöksverksamheten: att möjliggöra sändningar med begränsad geografisk räckvidd.

Jag vill också klargöra att närradion är tänkt som en möjlighet för de föreningar inom de ideella folkrörelserna som vill ta vara på chansen att den här vägen nå medlemmar och andra inom sitt naturliga verksamhetsområde.

Närradion är däremot inte tänkt som en ny radiokanal med ett heltäckande program för hela landet. Det finns inte heller några andra ambitioner när det gäller utbyggnaden än de som kommer till uttryck i det ideella föreningslivets egna ställningstaganden. Det innebär att man på en del orter kommer att gå in för närradion, medan man på andra orter avstår. Det viktiga är att rätten att sända närradio nu slås fast. De sammanslutningar som deltagit i försöksverksamheten och som svarar mot de bestämmelser som nu föreslås gälla bör i möjligaste mån få fortsätta sina sändningar utan avbrott, och med början under andra halvåret i år bör närradiosändningar successivt kunna komma i gång på nya orter. Inga andra inskränkningar bör därvid gälla än de som betingas av att det finns gränser för televerkets möjligheter att investera i sändare och för den centrala myndighetens administrativa resurser.

Jag har i propositionen framhållit att det vore fel att hävda att närradion nu funnit sin slutgiltiga form. Jag är tvärtom övertygad om att den fortsatta verksamheten kommer att ge nya erfarenheter, som det är naturligt att successivt tillföra närradion i dess helhet. Det ingår därför i regeringens förslag att den närradionämnd som föreslås få det administrativa ansvaret för verksamheten fortlöpande skall följa utvecklingen och när den själv finner det lämpligt föreslå regeringen de korrigeringar och kompletteringar av reglerna som kan visa sig nödvändiga.

Det skall också ingå i nämndens uppgifter att därvid beakta de erfarenheter som kan vinnas av den pågående försöksverksamheten med allemansradio inom lokalradion. Personligen är jag övertygad om att dessa samlade erfarenheter av olika former av föreningsradio kommer att lägga

grunden till en ännu bättre närradio än den som nu kan börja byggas ut. Jag vill också framhålla att jag har svårt att se att det finns sakliga motiv för att så som skett i debatten ställa närradion och lokalradions allemansradio mot varandra, att försöka få dem att framstå som alternativ, som utesluter varandra. Så förhåller det sig inte. Allemansradion är en del av lokalradions verksamhet. Den lyder under samma programregler som all verksamhet inom Sveriges Radio-koncernen och finansieras med medel som där kan ställas till förfogande. Närradion däremot är en verksamhet som bedrivs helt vid sidan av Sveriges Radio och dess programföretag, på de ideella organisationernas eget ansvar och egna villkor. Den bekostas också i sin helhet genom dessa organisationers egna frivilliga insatser. Allemansradion och närradion har därmed olika uppgifter och kan existera sida vid sida.

Jag har tidigare sagt, och vill upprepa det i dag, att jag ser det som angeläget att försöken med allemansradio inom lokalradiobolaget kan fortsätta och att man inom Sveriges Radio-koncernen tar vara på de positiva erfarenheter som denna verksamhet ger. Men vad det nu i första hand gäller är att dra de naturliga slutsatserna av den försöksverksamhet med närradio som pågått sedan våren 1979. Den visar bl. a. att man inom det ideella föreningslivet i vårt land är beredd att ta på sig det ekonomiska ansvaret för en utbyggd närradioverksamhet. Den idealiteten skall inte mötas med förbud utan med att de möjligheter som finns generöst ställs till förfogande. Att så sker är innebörden i regeringens proposition om närradion.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Radio- och TV-verksamhet skall bedrivas av företag i allmänhetens tjänst. Programutbudet skall uppfylla kravet på opartiskhet och saklighet. Där skall finnas en balans mellan olika åsiktsriktningar. Samhällets mediepolitik skall garantera mångfald och integritet i etermedierna. Dessa bör ha en sådan utformning att de utan kommersiella hänsyn kan ge ett brett och varierat utbud.

Det har varit en styrka att vi i vårt land haft ett brett parlamentariskt stöd för dessa grundläggande värderingar i fråga om radio- och TV-verksamheten. Socialdemokratin har här av tradition haft ett gott stöd av centerpartiet. Jag beklagar att centerns mediepolitik i dag inte är lika pålitlig som tidigare.

Etermedierna var redan från början mycket centralistiska. De tekniska förutsättningarna medgav ingen annan lösning.

Sedan de tekniska och ekonomiska villkoren givit förutsättningar för en decentralisering var det naturligt att utveckla former för lokala etermedier. Efter ett omfattande utredningsarbete kunde beslut fattas här i riksdagen år 1975 om utbyggnad av lokalradio. Den fick av naturliga skäl ske successivt.

Lokalradion byggdes upp som en länsradio, med i princip en huvudredak-

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

tion i varje län. Men redan från början fanns en strävan att utveckla flera mindre redaktioner. Och försök inleddes också med s. k. "public access", dvs. att i olika former låta publiken själv få möjlighet att producera program. Det mest omfattande och kända försöket gjordes i allemansradion i Gimo.

Allt detta utvecklingsarbete skedde inom ramen för den övergripande mediepolitiska syn som jag inledningsvis kort refererade.

Men folkpartiet hade i valrörelsen 1976 lovat att bryta radiomonopolet. Därför måste man till varje pris åstadkomma en förändring när man 1978 presenterade förslag till nytt radioavtal.

Det var anledningen till den onödiga och dyrbara uppspjälkningen av Sveriges Radio i flera bolag. Det var också anledningen till att den s. k. närradion skapades med de former den gavs.

Jag vill slå fast att det fanns och finns ett starkt behov av att utveckla en aktivare kommunikation mellan enskilda och grupper. En lokal radioverksamhet är ett viktigt instrument i det sammanhanget. Det är vi socialdemokrater angelägna att framhålla, och vi vill med all kraft medverka till att skapa förutsättningar för detta.

Vi ansåg emellertid att försöken med denna lokala radioverksamhet i första hand borde få utvecklas inom ramen för den redan uppbyggda lokalradion. Våra skäl var i huvudsak följande:

1. Ett sådant system erbjuder alla organisationer och enskilda lika villkor. Det är i den meningen mera demokratiskt än närradion, som den nu har utvecklats.

2. Programutbudet tillgodoser kravet på saklighet och balans mellan olika åsiktsriktningar, och mångfalden ökar.

3. Inom ramen för lokalradion kan kommersialisering av etermedia förhindras.

Den borgerliga riksdagsmajoriteten avlog tyvärr våra förslag.

Den försöksverksamhet som våren 1979 inleddes blev inte förutsättningslös. Det framstod tidigt som helt klart att utbildningsministerns direktiv om försöksverksamheten bara var ett sätt att faktiskt etablera en viss form av närradio. En modell som i allt väsentligt var förhandsbestämd skulle förverkligas. Trots att försöken byggdes ut på 16 orter gavs inga möjligheter till variation. Endast en modell har prövats. Detta har också påtalats av den särskilda utvärderingsman som arbetar åt närradiokommittén.

Vi som deltagit i närradiokommittén har hela tiden kunnat se hur departementet styrt utredningsarbetet. Det har varit nästan rörande att se med vilken omsorg sakkunniga ur utbildningsdepartementet bevakat varje förhävande i utredningsarbetet.

Nu står vi i den helt unika situationen att riksdagen skall ta ställning i en fråga innan försöksverksamheten är avslutad och, vad mera är, innan utredningen lämnat sina slutliga förslag. Något sådant torde aldrig tidigare ha inträffat. Vi har alltså en utredning som ännu inte har presenterat sina förslag. Trots detta står riksdagen nu inför ett beslut.

Jag frågar: Vad tjänar det till att lägga ned pengar och arbete på en

utredning, vars resultat man inte vill ta del av?

Utredningen tvingades lägga fram ett s. k. preliminärt betänkande redan efter ca ett års försöksverksamhet. Den vetenskapliga utvärderingen som kostat ca 1 milj. kr. tvingades avkorta sitt tidsschema för att passa hetsporrarna i utbildningsdepartementet. Någon uppföljning av lyssnarundersökningen i april 1980 har inte skett.

Remissvaren på det preliminära betänkandet gav en klar rekommendation: avvakta en grundligare utvärdering, innan slutlig ställning tas. Det var vad huvudparten av de traditionella remissinstanserna sade. Men detta struntar regeringen i.

Också de alternativa försök med allemansradio som riksdagen så småningom kunde enas om nonchaleras av regeringen. Dessa försök inleddes för drygt ett år sedan.

Nu heter det i propositionen att det är värdefullt om denna verksamhet "kan fortsätta ännu någon tid på de villkor som nu gäller". Därigenom skapas, heter det, förutsättningar för jämförbara iakttagelser rörande närradio och allemansradion.

Men, Jan-Erik Wikström, vore det inte klokt att invänta dessa jämförande iakttagelser innan en fortsatt utbyggnad av den ena modellen anbefalls? En annan fråga: Vad menas med "ännu någon tid på de villkor som nu gäller"? Det har påtalats i borgerliga motioner att detta är ett uttryck för en mycket snäv syn på allemansradion. Medger denna skrivning egentligen någon utbyggnad av allemansradion? Är regeringen beredd att verka för en utbyggnad av allemansradion? Kulturutskottets majoritet avvisar vårt förslag om ett uttalande i den riktningen. Jag beklagar det.

De allemansradioförsök som pågår i Ljusdal och Ängelholm har blivit mycket uppskattade. Man skulle kunna säga att de har överträffat förväntningarna.

Allemansradion är öppen för både föreningar och enskilda. Den medger sändningar över i princip hela kommunen – medan närradion täcker enbart tätortsområdena. Allemansradion är lika tillgänglig för resurssvaga som för resursstarka.

Jag tycker att det finns stor anledning att i denna debatt återge några av de reaktioner som hittills kommit fram från dem som har sysslat med den här verksamheten. Det finns många sådana reaktioner, och jag tar fram några vittnesmål ur en rapport från Radio Ljusdal. Ann-Christine Dahlgren, löjtnant i Frälsningsarmén, gör följande summering av fördelarna med allemansradio framför närradio:

En liten organisation behöver inte binda sig vid att ha regelbundna program. Då blir också programmen mer levande och inspirerande.

Fler lyssnar när programmet går ut på P 3-sändare än när det går ut på egna sändare.

Föreningar med dålig ekonomi har lika stor chans att få vara med.

Allemansradion engagerar också enskilda som inte är med i någon förening.

Fler amatörer vågar sig fram.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Närradioverksam-
het*

Programmen har mer kvalitet än kvantitet.

Verksamheten skapar naturliga kontakter med olika grupper i samhället.

Så långt Ann-Christine Dahlgrens, Ljusdal, summering av fördelarna med allemansradio framför närradio.

I tidningen Närradion, den 6 december 1981, säger ordföranden i folkpartiets lokalavdelning i Ljusdal:

”Radio Ljusdal når ut över hela kommunen. Det kan man inte klara med närradion. Vi saknar praktiska erfarenheter av närradion, men vågar ändå påstå att vi skulle ha svårt att skaffa oss de tekniska och ekonomiska resurser som krävs för att sända närradio i egen regi.”

Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet redovisade i februari i rapporten ”Lokal närradio eller nära lokalradio” bl. a. följande jämförande iakttagelser:

Närradions modell med fasta sändningstider varje vecka om minst 15 minuter skulle inte passa de flesta föreningar i Ljusdal och Ängelholm som nu sysslar med allemansradio.

Allemansradion har lyckats engagera en större andel av föreningarna på sina försöksorter än vad närradion har gjort på någon av sina försöksorter. – Det är en ganska intressant iakttagelse.

Kraven på saklighet och opartiskhet i programutbudet som Lokalradion har att beakta har inte inneburit några svårigheter i allemansradion. – De innebär alltså inte några inskränkningar i möjligheterna till utsändningar.

Slutligen: Vill man stärka demokratin i samhället genom att låta så många åsikter som möjligt komma fram, då måste man ge utrymme i etern för såväl enskilda som föreningar.

Detta är den summering som sociologiska institutionen vid Uppsala universitet gör.

Allt detta har folkpartiet och moderata samlingspartiet varit ointresserade av. För folkpartiet tycks närradion ha blivit en prestigefråga. Den skall därför drivas igenom till varje pris. Nu ser vi i utskottsarbetet hur moderaterna försöker vara ännu duktigare än folkpartiet när det gäller att öppna och bygga ut närradion snabbt och fritt.

Centern har i denna fråga beskrivit en litet vingligare färd. I oktober 1980 var vi socialdemokrater i närradiokommittén överens med centern om att utredningen borde redovisa ett s. k. debattbetänkande. Utan att ta ställning i alla frågor skulle vi genom att redovisa erfarenheter och alternativa lösningar få en öppen och konstruktiv diskussion till stånd för det fortsatta utredningsarbetet. Men köpslagan i regeringen ledde till att centerns representant i utredningen i november 1980 redovisade en anslutning till folkpartilinjen. Så pressades ett betänkande fram under svår tidsnöd vid årsskiftet 1980-1981.

Hösten 1981 var det dags för nya turer. Då redovisade centerns riksdagsgrupp att den ville ha en förlängd försöksverksamhet med närradio och allemansradio innan slutlig ställning skulle tas. Detta beslut refererades av Karl-Eric Norrby i flera tidningsartiklar i december 1981.

Men efter förnyade diskussioner inom regeringen presenterades ånyo en uppgörelse mellan centern och folkpartiet. Den s. k. kompromissen bestod i att orden "permanentning av närradion" ersattes av uttrycket "ge närradion fastare former". I sak hade ingenting ändrats – bara vokabulären.

Detta är ett ganska trist exempel på det politiska språkets förfall. Genom att använda olika uttryck för samma sak vill man ge intryck av att ha fått igenom sina olika krav.

Sanningen är otvetydigt den att centern än en gång har övergivit sin uppfattning. Det vore hederligt att erkänna detta. I stället fullföljer man nu också i kulturutskottets betänkande denna lek med ord. Den har resulterat i den mycket märkliga reservationen nr 3 i utskottets betänkande. Där föreslår moderaterna att riksdagen skall tala om för regeringen hur regeringens egen proposition egentligen skall tolkas. Dess värre har moderaterna rätt. Propositionen innebär inte fortsatt försöksverksamhet, som centern låtsas. En icke tidsbegränsad närradiolag stiftas. En permanent närradionämnd inrättas, och närradioverksamheten byggs ut över hela landet.

Det vore intressant att på denna punkt höra upphovsmannens, dvs. utbildningsministerns, egen tolkning av sin proposition. Är moderaternas krav om en permanentning av närradion tillgodosett? Om en fortsatt försöksverksamhet skall bedrivas, vilket vissa vill ge sken av, varför får då närradiokommittén inte fortsätta med den verksamheten? Varför behöver man inrätta en närradionämnd?

Vi socialdemokrater anser att en bred allmänhet skall kunna få tillgång till etermedierna. Det är vår allvarliga mening. Detta är viktigt. Alla grupper – även de resurssvaga – bör ges möjlighet att producera lokala radioprogram. I detta syfte vill vi gå vidare med att utveckla olika modeller härför.

Propositionen är tyvärr i många avseenden bristfällig. Nya kostnader – hur stora vet ingen i dag – läggs på de organisationer som vill delta i radiosändningar. Det medverkar till att ytterligare begränsa yttrandefriheten. En annan svaghet är att de lokala närradioföreningarna ges en myndighetsfunktion som inte har prövats i försöksverksamheten. Konstitutionsutskottet konstaterar också att det föreligger oklarheter bl. a. i fråga om tillståndsgivningen.

Det finns därför skäl att ytterligare pröva olika modeller av denna närradioverksamhet under ett par år på de orter där verksamheten nu bedrivs. Vi vill inte stänga närradion på de orterna utan utveckla alternativ. Framför allt bör de lovande försöken med allemansradio få utvecklas ytterligare, innan riksdagen tar slutlig ställning i dessa frågor. Vi föreslår därför förlängd försöksverksamhet i ytterligare två år med närradio på nuvarande försöksorter. Vi föreslår därtill en utbyggnad av allemansradion på ett antal nya orter.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksam-
het

Anf. 48 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 49 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Regeringens proposition 1981/82:127 om närradioverksamheten innehåller flera konstruktiva förslag, som det finns all anledning att ställa sig bakom.

Den provisoriska lagstiftningen ersätts med en särskild närradiolag. Den nuvarande närradiokommittén ersätts med en närradionämnd. Uppenbarligen har regeringen önskat ge närradioverksamheten en förstärkt ställning. Från moderat håll anser vi detta vara riktigt.

Men då måste man samtidigt beklaga att propositionen på väsentliga punkter är glidande i sina formuleringar. Betyder förslaget t. ex., att från halvårsskiftet 1982 är närradion permanentad? Inte ens på en så enkel fråga går det att få ett rakt svar.

Närradion skall få fastare former, sägs det. En egendomlig hybrid mellan försöksverksamhet och permanentning har konstruerats. En sådan skvader, där vingarna är folkpartiets och den tunga kroppen är centerns, har nog ganska svårt att lyfta från marken. Men det kanske inte heller är meningen; den skall flaxa men inte flyga. Man får lätt det intrycket när man läser propositionens uttalanden om utbyggnadstakten. Utbyggnaden skall ske successivt och vara försiktig. Tanken är tydligen att utvecklingen av närradion skall bromsas av staten.

På dessa punkter har moderata samlingspartiet en annan uppfattning. Vi anser att det klart skall sägas ut, att närradion nu permanentas. Det blir en signal, såväl till dem som arbetar med närradio som till övriga intressenter, att de kan inrätta sig för en mer långsiktig verksamhet.

I reservation 3 har vi därför föreslagit att riksdagen, med anledning av den moderata motionen 1981/82:2319, ger regeringen till känna att propositionen skall tolkas så, att en permanentning av närradioverksamheten kommer till stånd. Ett sådant tillkännagivande är motiverat av att propositionen är oklar och att utskottsbehandlingen knappast gjort saken tydligare.

Reservation 5 gäller utbyggnadstakten. Propositionens motiv för återhållsamhet är föga övertygande. Ett skäl skulle vara televerkets möjligheter att investera i nya sändare. Att televerket med en årlig omslutning av över 9 miljarder kronor och en investeringsvolym på 3 à 4 miljarder inte skulle kunna tillhandahålla behövt antal sändare, vilka f. ö. skall ge full kostnadstäckning, det kan ju ingen ta på allvar.

Det andra skälet anges vara önskemålet att så långt möjligt begränsa den centrala administrationen. Även detta verkar minst sagt sökt. Per deltagande organisation blir rimligen kostnaden för central administration lägre, ju bredare verksamheten är. Skall föreningslivet, som anges, självt bära dessa kostnader, är det bra om vi får en ordenlig utbyggnad redan från början.

Det är beklagligt att mittenpartierna har denna halvhjärtade attityd till närradion, trots de goda resultaten och föreningslivets intresse. Skall verkligen stora delar av landet behöva vänta med att få komma i gång? Hur

försvarar man i längden den orättvisa som detta innebär? Det bör i stället vara organisationernas önskemål som styr utbyggnadstakten. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Senare i debatten kommer Anders Björck att ta upp frågor angående ansvarsfrågor och rätt för föreningar att själva anskaffa sändare.

I betänkandet behandlas även ett antal motioner om allemansradion. Den frågan diskuterades här i kammaren så sent som den 25 mars. Jag skall därför fatta mig kort.

Allemansradion är en utmärkt form av lokalradioverksamhet. Förhoppningsvis kommer den, som motionärerna önskar, att kunna vidareutvecklas och byggas ut. Hur snabbt det kan ske måste vara en fråga för lokalradiobolaget och Sveriges Radio-koncernen. Fullt utbyggd skulle allemansradion, enligt en modell som tagits fram inom LRAB, kosta ca 50 milj. kr. per år. Några nya pengar av den storleksordningen kan ej tillföras bolaget och har inte heller föreslagits från något håll. Därför måste utvecklingen bli mer långsiktig.

Men det är viktigt att slå fast – och där delar jag helt och hållet utbildningsministerns åsikt – att allemansradion aldrig kan ersätta närradion och därför inte skall ses som ett alternativ.

Allemansradion följer radiokoncernens regelverk, inkl. kraven på opartiskhet och saklighet. Närradion har, inom sina givna ramar, en betydligt större frihet. Allemansradion ger tidsmässigt mycket begränsat utrymme i etern, närradiosändningarna kan i princip gå dygnet runt. Allemansradion kostar mycket pengar, närradion finansieras i allt väsentligt av organisationerna själva.

Närradion har aktiverat många människor. Den skapar engagemang och tar till vara den idealitet som finns i det svenska föreningslivet. Det är de levande föreningarna, de som känner att de har ett budskap, som kommer till sin rätt, inte de ombudsmannastinna. Det är nog förklaringen till det obehag som man från socialdemokratisk sida känner inför utvecklingen.

Med propositionens förslag tas ett steg framåt. Men det finns all anledning att göra det större och mer målmedvetet. Jag yrkar därför bifall till de moderata reservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 50 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Jag kommer att använda mig av en rad citat i detta inlägg. Jag kommer också att citera ett närradioprogram som har ett mycket motbjudande innehåll. Programmet har sänts i Stockholm och bandats av en enskild person. Det citatet kräver givetvis varlighet, och det finns anledning att förvarna om det. Det rör sig om en utsändning av rasistisk och antisemitisk propaganda av det slag som Hitler och Goebbels bedrev och som många av oss en gång hoppades slippa höra efter 1945.

Givetvis är sådan rasistpropaganda inte kännetecknande för närradion som helhet. Men det är allvarligt nog att den här typen av program över huvud taget kan sändas ut i etern i vårt land, och exemplet har stor betydelse för kammarens bedömning av ansvarsfrågorna när det gäller närradion.

Nu sägs det i kulturutskottets betänkande att det i den föreslagna särskilda närradiolagen kommer att införas ett skydd mot rasdiskriminering. Uppgiften att föreskriva etiska regler för närradion skall emellertid enligt regeringens förslag anförtros de sändande sammanslutningarna. Grova yttrandefrihetsbrott förutsätts kunna leda till att sändningstillstånd återkallas.

I propositionen säger utbildningsministern att de farhågor som har framförts var överdrivna. Det står på s. 16 i proposition 127. Jag citerar följande ur propositionen: "Både de sändande sammanslutningarnas självkontroll och lyssnarnas förmåga att ta hänsyn till närradions speciella karaktär underskattades. Antalet ifrågasatta överträdelser av vad man kan ha haft rätt att kräva i fråga om god publicistisk sed har under försöksverksamheten varit påfallande litet."

Jag ber kammarens ledamöter att ha detta i åtanke när jag fortsätter att belysa frågan med ytterligare citat.

Jag skall nu i stället citera en debattartikel som i går publicerades i Dagens Nyheter. Den har skrivits av en av närradions tidigare varma anhängare. Han heter Göran Folin, journalist vid Radio Klara i Stockholm, en av de mer föredömliga sammanslutningarna inom närradion. Göran Folin skriver följande:

"Den som följer närradion i Stockholm har knappast kunnat undgå att lägga märke till de återkommande inslagen av mer eller mindre öppen rasism, antisemitism och hets mot invandrare.

Vid några tillfällen har detta uppmärksammats i övriga medier och därvid har berörda myndigheter och politiker fått tillfälle att uttrycka sin vanda över att 'för tillfället' inte kunna stoppa sådant.

Allmänheten, och kanske också riksdagen, har fått intrycket att det bara rör sig om en barnsjukdom, som lätt kan botas när väl närradion permanentas."

Göran Folin är orolig för att den föreslagna närradiolagen inte kommer att kunna skydda oss mot den här typen av propagandasändningar. Han erinrar om att ingen av anmälningarna mot den här typen av inslag ens har lett till åtal. Justitiekanslern har friat i samtliga fall. Ett annat problem i sammanhanget är att lyssnarna kan få intrycket att det som efter den 1 juli sänds i en statligt reglerad närradio får samma status som det som sänds i den likaledes statligt reglerade Sveriges Radio. En statligt reglerad närradio skulle kunna få en skickligt inlindad propaganda mot invandrare och andra minoriteter att framstå som mer trovärdig än i dag.

Jag skall citera ytterligare ur Göran Folins artikel:

"Jag förutser alltså att närradion får lära sig leva med det ökande antal tämligen obskyra föreningar som likt Hitler på sin tid ser radion som ett viktigt propagandainstrument. Frågan är då hur detta kommer att hanteras av närradion själv, dvs av övriga sändande föreningar.

---tendensen, att närradion utvecklas till en särradio, är naturligtvis allvarlig även från andra synpunkter, inte minst för lyssnarintresset och lyssnarnas respekt för mediet. Det är därför märkligt att inga ordentliga

undersökningar eller analyser gjorts om orsakerna.”

Jag vill nu, herr talman, inför kammaren referera även en av de påtalade rasistiska och antisemitiska sändningarna från närradion i Stockholm. Det gäller ett inslag i Öppet Forums sändning den 30 mars i år. Jag skulle ha velat att riksdagens tekniker spelade upp det bandande utdraget ur nämnda program för kammaren, men detta är inte möjligt. Jag drar mig dock för att läsa upp utskriften av programmet, eftersom det kunde vara obehagligt för mig att läsa upp detta med mina egna tonfall. Jag skall i stället referera programmet.

Där talas om att invandringen skapar ekonomisk bankrutt. Sedan glider de båda pratande rasisterna över på ämnet knarklangning och associerar på så sätt alla våra invandrare med knarklangning.

Så här glider samtalet, eller snarare snacket, hela tiden. Än så är det socialdemokratien som får ett lösryckt påhopp för förräderi mot arbetarklassen. På ett annat ställe i programmet kallas pingströrelsen i Sverige för Fiffeladelfia, med en liten underförstådd antydning i samtalet att det förekommer ekonomiskt fiffel inom denna rörelse. Alla de fem riksdagspartierna framställs också utan närmare argumentering som fosterlandsförrädiska och fascistiska.

De båda sladdrande, anonyma mansrösterna i programmet säger aldrig rent ut att man hatar judar eller att man skulle vilja begå våldshandlingar mot viss folkgrupp – det bara antyds. I stället citeras Dagens Nyheter för att man i samtalet skall få tillfälle att tala om vad man kallar ”den här hetsfilmen Förintelsen som skall spelas här som TV-serie i höst”. Det framställs också som ren nyhetsförmedling när programpratarna talar om att en förening ”genom judiska församlingen vänt sig till skolministern Ulla Tillander, centern, för att få bidrag med 300 000 kr. Pengarna skulle användas för att informera svensk ungdom om antisemitismen.” Sedan kommer i förbigående kommentaren att ”antisemitismen, det är ju folkets självförsvaret --- vi måste ju helt enkelt ta upp det. Vi måste ju försvara oss emot imperialismen från Israel. Vi får fråga Ulla Tillander om inte vi kan få lite pengar också för att det är ju inte bara en som skall föra fram sin talan.”

Det framgår av samtalet i denna närradiosändning att den ”ideella” organisationen Öppet forum tycker att den förening som vill informera svensk ungdom om antisemitismen ”kan gå till mosaiska kyrkan. Där kan de ta sina 300 000 kr. --- mosaiska kyrkan som har så mycket pengar --- och Bonnier han skänkte ju bort en 4,5 miljoner till Israel. De kunde han skänka här också.”

Så resonerar man i det här radioprogrammet, som alltså har sänts ut i närradion i Stockholm. Av den kvaliteten är denna ideella organisations argumentering.

Skattepengar skall inte gå till sådant ”tjafs” som att informera om antisemitismen. Antisemitismen har funnits i alla tider, säger programmakarna i Öppet Forum och upprepar än en gång påståendet att antisemitismen ”är ju folkets självförsvaret mot en främmande grupps inkräktning på olika områden.”

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

Utdraget talar för sig självt. Jag har besparat kammaren de värsta bitarna.

Nu sägs det i utskottsbetänkandet att det i den närradio som skall byggas ut efter den 1 juli skall kunna ges sändningstillstånd endast till lokala ideella föreningar, församlingar inom svenska kyrkan och obligatoriska studerandesammanslutningar. En förening får dock sända närradio endast om den bedriver annan verksamhet som är dess huvudsakliga uppgift.

Men vad finns det nu för garantier för att inte Öppet Forum efter den 1 juli betraktas som en lokal ideell förening? Vilka krav skall ställas på annan verksamhet som skall vara denna rasistiska grupps huvudsakliga uppgift?

Öppet Forum är förvisso inte representativt för all närradio inom den nuvarande försöksverksamheten. Lyckligtvis är den inte det. Men Öppet Forum är inte ensamt om att stå för den här typen av övergrepp mot yttrandefriheten. Andra exempel finns tyvärr.

I propositionen säger utbildningsministern att försöket med närradio har inneburit att en ny form av radiosändningar prövats i vårt land och att olika budskap under fria former och på de sändande sammanslutningarnas eget ansvar har kunnat framföras i etern.

Men vad är det som är så alldeles nytt? Har landets utbildningsminister aldrig i sitt liv lyssnat på en radiohögmässa i den gamla monopolradion? Vad var dessa program om inte budskap under fria former och på de sändande sammanslutningarnas eget ansvar? Visserligen axlades ansvaret formellt sett då liksom nu av radioföretaget, i enlighet med avtalet med staten, men det har ju aldrig förekommit någon styrning från radions sida gentemot de olika förkunselprogram som sedan länge har sänts i radio.

Och detta hade ju kunnat byggas ut inom lokalradion. Sådana ambitioner hade vi som startade lokalradion 1977. Jag var själv som yrkesutövare med i den verksamheten. Vi inriktade oss på ökad tillgänglighet och ökad mångfald.

Ingenting talar emot att inte lokalradion skulle mäktat att ge de många och även de små och fattiga organisationerna utrymme i etern, jämsides med att man också gav de många vanliga och kanske ofta föreningslösa människorna utrymme på makthavares bekostnad. Lokalradion har arbetat för detta, och allemansradioförsöken är att se i den förlängningen. Men samtidigt har det också ett egenvärde att lokalradion skulle få byggas ut och utvecklas så, att verksamheten även gav arbetstid och andra resurser för kritiskt granskande reportage, för uppsökande reportage, för undersökande program och för program som stimulerar den offentliga debatten om även de lokala samhällsfrågorna.

Vad är det som närradioförsöken har gett av kvalitativa tillskott som inte lokalradion hade kunnat ge? Varför kunde statsmakterna inte helhjärtat satsa på lokalradion, som ju faktiskt inte är så lastgammal? En sak kan jag garantera utbildningsministern, och det är att det aldrig skulle ha kunnat bli utrymme inom lokalradion för rasistiska utgjutelser av det slag som jag här har exemplifierat och som nu på nätterna och även på dagtid sänds t. ex. i Öppet Forum i Stockholm.

Vad är det för värde i att ge enstaka, udda människor med förvidret känslolöv och antidemokratiska, antisemitiska eller rasistiska tankesätt möjlighet att framföra sina s. k. åsikter i ctern? Betraktar utbildningsministern det som oumbärligt för demokratin att antisemiter i Öppet Forum med radions genomslagskraft kan få komma till tals oemotsagda och därvid inte ens utsättas för besvärande frågor från en kritisk reporter? Har demokratin något att förlora på att sådana uppfattningar sovras bort av vakna och kritiska journalister?

Närradion har inte fått en tillfredsställande utvärdering. Det har inte heller allemansradioförsöken fått. Allt detta talar för att vi nu bör avslå den föreliggande propositionen.

Jag yrkar alltså bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 51 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Närradion är omstridd och omdebatterad – det har kommit till uttryck även i den här debatten. Under den korta tid som den har funnits till har det skrivits spaltkilometrar om den.

En gökunge i den svenska massmediavärlden säger en del, en vidgning av yttrandefriheten säger andra. Att tillkomsten av nya medier innebär en vidgning av yttrandefriheten tycker jag är självklart, och också konstitutionsutskottet konstaterar det i sitt yttrande.

Försöksverksamheten med närradio som har pågått sedan våren 1979 har hela tiden varit föremål för en intensiv debatt. De som av politiska eller andra skäl inte har velat delta i försöksverksamheten har hela tiden försökt att leta efter fel för att smutskasta verksamheten. De som har uttalat sig mest tvärsäkert om närradioförsöken är de som minst har stiftat bekantskap med den.

Jag vill i det sammanhanget hänvisa till motion 2218 från vpk. I den sägs det att närradion gynnar starka organisationer, att den kan påverkas av kommersiella intressen, att den blir en radio främst för tätorterna och att den hämmar lokalradions utveckling. Försöksverksamheten har visat att allt detta är fel. Vi har i olika sammanhang påtalat det och belyst de här frågorna, men det hjälper tydligen inte. Samma argument upprepas ständigt.

Försöksverksamheten har enligt min mening givit goda erfarenheter för den fortsatta verksamheten. Den framlagda propositionen är väl avvägd, och den ger den nya myndigheten – närradionämnden – goda möjligheter att påverka närradions framtida utseende. Närradionämnden, som också skall följa lokalradions olika allemansradioförsök, övertar närradiokommitténs arbetsuppgifter när det gäller att finna slutliga former för lokal kommunikation.

Den fortsatta verksamheten kan bedrivas utan läsningar, och den ger möjlighet till olika lösningar, vilket jag finner värdefullt. Att då bara föreslå en fortsatt försöksverksamhet med nuvarande utformning för ju inte frågan framåt. Men om socialdemokraterna från sina utgångspunkter är rädda för närradion, finns det krafter som i närradion ser en möjlighet att få tillgång till en fri – helst reklamfinansierad – radio, att slå sönder radiomonopolet och att

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

hävda en fri etableringsrätt för en radio av det slaget.

En sådan utveckling är inte önskvärd och måste därför tillbakavisas.

Det är således välgörande att propositionen tar klart avstånd från reklamslag, att den betonar värdet av etiska regler i närradion och framhåller betydelsen av att LRAB fortsätter sina försök med allemansradio. Det är litet märkligt att man reagerat så olika på propositionen om närradioverksamheten. Förslaget innebär att närradion permanentas, säger socialdemokraterna. Moderaterna däremot hävdar i sin motion 2317 nödvändigheten av att riksdagen beslutar permanenta närradioverksamheten.

Som jag tidigare har framhållit konstateras i propositionen att verksamheten med närradio och föreningsradio i stort inte kan sägas ha slutgiltigt funnit sina former.

Departementschefen finner det angeläget att verksamheten kan utvecklas på ett sådant sätt att erfarenheter vinnas från alternativa former av närradio vad gäller lokala samarbetsformer, verksamhet på olika typer av orter och kombination av närradio och föreningssändningar inom LRAB. Varför skall man inte ge närradioämnden möjligheter till en sådan verksamhet?

Jag vill i sammanhanget understryka vad utskottet säger angående allemansradion. Det borde minsann inte verka bromsande på utvecklingen inom LRAB, bara nu bolaget kan komma till rätta med sina egna problem i Radio Göteborg.

Herr talman! Mot denna bakgrund och med hänvisning till den redovisning som jag lämnat yrkar jag bifall till utskottets skrivning på alla punkter.

Anf. 52 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Det hade känts bra om Karl-Eric Norrby något hade kommenterat det närradioprogram som jag citerade, eftersom det har betydelse när det gäller att belysa den tveksamhet som vpk ger uttryck för i de argument som vi har framfört i motionen mot att man nu skall permanenta närradion eller bygga ut denna verksamhet utan fortsatt utvärdering.

Vi har satt upp fem punkter i motionen. Närradion gynnar starka organisationer. Den organisation som jag refererat till och som står bakom rasistiska, antisemitiska inslag i närradion har mig veterligt inte någon officiell sammanslutning bakom sig. Men pengar finns tydligen, även om man i programmen då och då appellerar till lyssnarna att skicka in bidrag, så att man skall kunna fortsätta med sina sändningar.

Beträffande argumentet att närradion blir en tätortsradio – det har också vi sagt – och att den aldrig kommer att kunna bli någonting för glesbygden i Sverige skulle jag vilja ha en kommentar av Karl-Eric Norrby. Det gäller också argumentet att närradion kan påverkas av kommersiella intressen.

Viktigast är dock, som jag sade i mitt huvudanförande, att närradion hämmar lokalradions utveckling. Man borde i stället ha satsat rejält på lokalradion, som startade så sent som 1977, så att den hade fått chansen att utveckla alla sina intentioner och helt uppfylla kraven i propositionen och riksdagsbeslutet om lokalradion, vilka den inte riktigt har kunnat leva upp

till. Det hade varit betydligt bättre än att sätta i gång dessa meningslösa närradioförsök.

Vår femte punkt, som jag redan har belyst, är att närradion inte bara kan ge utan tyvärr också ger utrymme för rasistiska och andra odemokratiska inslag.

Anf. 53 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Karl-Eric Norrbys inlägg inte var mer belysande. Jag har emellertid med mig en tidningsartikel av Karl-Eric Norrby, som publicerades i Svenska Dagbladet så sent som den 19 december 1981. Där var Karl-Eric Norrby mycket tydlig. Jag önskar att han hade velat hålla fast vid de uppfattningar som han då förde till torgs. I artikeln säger Karl-Eric Norrby:

”Låt oss utreda närradio- och allemansradioverksamheten under ytterligare ett par år. Låt oss pröva nya modeller. Låt oss starta något nytt försök på någon av de orter som idag anmält sitt intresse. Där kan vi i lugn och ro pröva oss fram. --- Detta bör vi utreda vidare och fatta beslut om när erfarenheter vunnits.”

Detta är alltså citat från Karl-Eric Norrbys artikel den 19 december, och jag förmodar att det var efter riksdagsgruppens ställningstagande i denna fråga. Det är exakt detta som vi föreslår i vår reservation. Om Karl-Eric Norrby hade hållit fast vid denna uppfattning, skuile centern och socialdemokraterna i dag ha varit överens. Men nu säger Karl-Eric Norrby att propositionen är väl avvägd, trots att den handlar om något helt annat än vad Karl-Eric Norrby företrädde i slutet av december.

Fortsatta försök för inte frågan framåt, säger Karl-Eric Norrby. Nej, inte om man bedriver försöken ensartat och bara trampar på. Vi menar att man skall göra alternativa försök, så att man prövar sig fram för att finna de bästa formerna.

Många organisationer står i dag utanför denna verksamhet, men här talas det om närradion som om den vore den verkliga kanalen för organisationernas kontakter med allmänheten. Tittar man på verkligheten, skall man finna att situationen på försöksorterna är en annan. I t. ex. Eskilstuna är – rent statistiskt, de deltar väl litet av och till – 11 sammanslutningar med. I Karlstad rör det sig om 12 organisationer och i Piteå om 8. Men det finns ju på var och en av dessa orter ett par hundra, kanske 300 organisationer. Karl-Eric Norrby vet som gammal folkrörelseman att många av de traditionella folkrörelserna har funnit att närradioverksamheten icke uppfyller deras krav på lokal radioverksamhet. Därför står de utanför och väntar på något bättre. Varför inte ge dem chansen att pröva sig fram till det?

Anf. 54 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Jag vill ställa två frågor till Karl-Eric Norrby. Den första gäller permanentningen. Karl-Eric Norrby beskrev hur han uppfattade socialdemokraternas och moderaternas syn på den frågan, men vilken är centerns? Är centern beredd att medverka till att vi klart säger ifrån att det

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

fr. o. m. halvårsskiftet är fråga om en permanent verksamhet, så att organisationslivet kan inrätta sig efter den situationen?

Den andra frågan lyder: Om föreningarna på en ort vill satsa på närradioverksamhet i enlighet med de spelregler som vi snart kan komma att fatta beslut om, ser Karl-Eric Norrby då någon som helst anledning till att man skulle säga nej till en sådan grupp av föreningar? Finns det någon anledning som Karl-Eric Norrby vill ta fram till att man inte skulle låta föreningarna på den orten komma i gång?

Anf. 55 KARL-ERIC NORRBY (c) replik:

Herr talman! Georg Andersson och Lars Ahlmark har troligen samma uppfattning om vad som föreslås i propositionen, men från sina utgångspunkter ger de innehållet olika betydelse.

Georg Andersson påstår att jag har ändrat mig i förhållande till mitt uttalande från 1981. Vad är det då, Georg Andersson, i propositionen och utskottsbetänkandet som går emot vad jag sade i december 1981? Att pröva nya modeller, nya former och söka nya orter, anser jag ligger helt i linje med vad jag uttalade då. Här har närradionämnden helt och fullt möjligheter till just en sådan verksamhet. Departementschefen säger också i propositionen att närradion inte slutligt har funnit sina former. Jag undrar om det inte är så att man försöker komma åt närradion genom att upphöja citeringskonsten till något alldeles unikt i sammanhanget.

När jag säger att utvecklingen kommer att stå still, så hänvisar jag till socialdemokraternas reservation och deras uppfattning om närradions framtid. Man har egentligen inte framlagt något förslag om att förändra den nuvarande försökslagen. Man har inte lagt fram något förslag om hur den framtida verksamheten inom försökslagens ram skall utformas. Därav drar jag slutsatsen att man vill ha en helt oförändrad försöksverksamhet. Det, menar jag, för inte verksamheten framåt.

Till Lars Ahlmark vill jag säga att den framtida utbyggnaden måste, som jag har sagt till Georg Andersson, bli beroende av närradionämndens inställning i dessa frågor. Den har resurser till sitt förfogande och får bedöma huruvida det finns möjligheter att bygga ut närradion på nya orter och i nya former.

Det är vidare beklämmande, Raul Blücher, att lyfta fram programmet Öppet Forum och ge sken av att det skulle vara representativt för närradion. Jag beklagar lika mycket som Raul Blücher vad som har framförts i det programmet. Låt mig dock i sammanhanget konstatera att närradion också sänder kvalitativt oerhört fina program, som mer än väl kompenserar dessa övertramp.

Anf. 56 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag poängterade, Karl-Eric Norrby, mycket tydligt vid två tillfällen i mitt huvudanförande att programmet Öppet Forum icke var representativt för närradion som helhet. Det allvarliga är dock att ett sådant program kan sändas. Varken Karl-Eric Norrby eller utbildningsministern har

kunnat övertyga mig om eller gett mig några försäkringar om att sändningar av detta slag inte kommer att upprepas.

Här har vi en avgörande skillnad mellan närradion och övriga etermedia. Journalister och tekniker inom lokalradion, riksradion och TV har i alla avseenden ansvar för att de följer intentionerna i riksdagens beslut och att de till alla delar följer avtalen mellan företaget och staten. Likaså har de ansvar för att på ett riktigt sätt spegla vad som händer inom organisations- och föreningslivet. Detta har man också arbetat med, i synnerhet inom lokalradion. Det går att göra den typen av program.

Det var värdefullt att Georg Andersson angav det ringa antalet organisationer på försöksorterna som sänder via närradion. Hela föreningslivet speglas ingalunda på detta sätt. Då är det mycket allvarligt att verksamheten ger utrymme för tillfälliga, s. k. ideella sammanslutningar, som verkligen inte är värda namnet ideella, att komma till tals i etern via närradion. Även om Öppet Forum i Stockholm är ett undantag, är det dock inte ensamt i sitt slag. Det finns andra exempel på sådana sändningar. Radio Järva har haft sändningar på turkiska, där man har uttalat sig till förmån för militärregimen i Turkiet. Olycksfall? Eller är det sådant som kommer att fortsätta efter den 1 juli?

Jag efterlyser verkligen ett betydligt större allvar inför denna fråga både från utskottets talesman Karl-Eric Norrby och från utbildningsministern.

Anf. 57 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag citerade ett uttalande av Karl-Eric Norrby den 19 december i fjol. Jag måste läsa upp en mening ur citatet ännu en gång: "Låt oss utreda närradio- och allemansradioverksamheten under ytterligare ett par år."

Karl-Eric Norrby frågar nu: Vad är det i uttalandet som inte går ihop med den proposition som nu behandlas? Svaret är mycket enkelt: Karl-Eric Norrby ville ha fortsatt försöksverksamhet, men det föreslås inte i propositionen. I propositionen föreslås en permanentning.

Karl-Eric Norrby ville använda uttrycket "fastare former", men man inrättar en närradionämnd. Varför inte låta närradiokommittén, som har utredningsuppdraget, fortsätta att utreda, om det är utredningsverksamhet det är fråga om? Varför skall vi ha en nämnd för detta? Är vi så dåliga, vi som sitter i närradiokommittén – bl. a. Karl-Eric Norrby, jag och Göthe Knutson?

Nej, det är fråga om att permanenta verksamheten. Man ger den fasta former, man konsoliderar den – man må använda vilka uttryck man vill. Det är en reguljär verksamhet som inleds, om propositionen bifalls och försöksverksamheten avslutas.

Vidare säger Karl-Eric Norrby att närradion inte har funnit sina slutliga former. Vad i denna världen har funnit sina slutliga former? Sveriges Radio har inte gjort det. Verksamheten skall utredas på nytt. Utbildningsministern har i dag återigen påmint om att han skall tillsätta en medicommission som får i uppdrag att se över hur avtalet skall se ut efter 1986. Sveriges Radios

verksamhet kommer kanske att se annorlunda ut, men av den anledningen kallar vi den inte för försöksverksamhet.

Karl-Eric Norrby gör insinuationer om att somliga vill komma åt närradion. Jag tycker att det olyckliga i hela den här diskussionen – i dag och tidigare – är att man låser sig vid vissa begrepp. Det är fråga om att finna former för en lokal kommunikation, där människor får tillgång till mediet. Sedan kan man kalla det vad man vill, men låt oss söka de bästa formerna för detta, så att enskilda och organisationer får komma till tals och får utnyttja etermediet på det lokala planet. Det är detta vi vill med utredningsarbetet under de fortsatta två åren.

Anf. 58 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Karl-Eric Norrby säger att närradionämnden skall söka nya orter. Men vad skall vi säga till alla de nya orter som efter dagens beslut kommer att söka närradiokommittén? Skall de få ett bleklagt: nej, kanske, så småningom, sedermera, det skall gå långsamt och successivt?

Jag menar att vi tvärtom skall försöka hjälpa till och få så många som möjligt att engagera sig, få föreningslivet att verkligen sätta i gång med en närradioverksamhet där det finns underlag och intresse. Det är den moderata uppfattningen.

Jag har ännu inte lyckats få klart för mig vad som egentligen är centerens uppfattning.

Anf. 59 KARL-ERIC NORRBY (c) replik:

Herr talman! Vi har, käre Lars Ahlmark, redan ansökningar liggande i närradiokommittén från organisationer på ett flertal orter som vill sätta i gång med närradioverksamhet. Vi är så att säga översköldja av ansökningar, just ifrån orter som vill sätta i gång.

Men jag vill betona att jag tycker ni tar alldeles för lätt på de administrativa och tekniska förutsättningarna för en utbyggnad av närradion, när ni begär detta uttalande från riksdagen. Närradionämnden har att ta hänsyn till organisationernas ansökningar och televerkets möjligheter att etablera sändare. Det är den vägen jag menar att vi måste gå. Vi måste lämna detta till närradionämnden.

Jag kan inte fatta annat, käre Georg Andersson, än att den uppgift som närradionämnden har fått och det som är skrivet från departementet i frågan faktiskt ger närradionämnden större möjligheter att pröva nya former för denna verksamhet, pröva nya modeller.

Delvis kan jag ge Raul Blücher rätt. Jag har också sagt att detta inte är någon glesbygdsradio utan mera en tätortsradio. Pröva möjligheterna att etablera närradio i just glesbygderna!

Detta är en fråga på utredningsstadiet, och man får fortsätta att driva försök. Man får också se hur man skall kunna kombinera närradio och allemansradio för att kanske kunna finna slutliga former för en lokal kommunikation.

Låt mig avslutningsvis säga, att skulle vi ha fortsatt efter nuvarande lagstiftning för närradioverksamheten, hade vi inte kunnat stoppa just sådana icke önskvärda inslag som Raul Blücher här har pekat på. Som jag ser det ger den nya närradiolagen, som jag hoppas riksdagen så småningom skall anta, bättre möjligheter härvidlag. Därför får närradionämnden bättre möjligheter att stävja sådana övertramp som Raul Blücher har givit exempel på.

Tredje vice talmannen anmälde att Raul Blücher anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har beretts tillfälle att yttra sig om förslaget om närradioverksamhet enligt proposition 1981/82:127. I det sammanhanget har man påpekat att utskottet endast har tagit upp propositionens och motionernas förslag från yttrandefrihetssynpunkt. Man har samtidigt påpekat att enligt utskottets uppfattning är det fråga om en vidgning av yttrandefriheten. Man har också noterat att det pågår en utredning om yttrandefrihetsgrundlag.

Men när det sedan gäller att dra konsekvenserna av detta, då har utskottet delat sig. Den socialdemokratiska minoriteten har i en avvikande mening påpekat att man vill avvakta denna utrednings resultat, innan lagstiftning beslutas. För att tillgodose det kan jag alltså yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i kulturutskottets betänkande nr 29.

Frågan om ansvarigheten behandlas i kulturutskottets betänkande nr 29. Där föreligger det en socialdemokratisk reservation. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna. Någon anledning att argumentera i sakfrågan i dess helhet finner inte jag, eftersom kulturutskottets ordförande, Georg Andersson, utomordentligt skickligt har klarat den saken.

Anf. 61 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Som framgick av Yngve Nyquists anförande gäller den här kammardebatten två propositioner, dels 1981/82:127 om införande av en särskild närradiolag, dels 1981/82:92 om ansvarighet för närradion. Det är den senare propositionen som behandlas av konstitutionsutskottet. Också här finns det en reservation från socialdemokraterna. Jag vill här påpeka att den socialdemokratiska reservationen inte innebär någon kritik mot förslaget om ansvarighet i sig. Om riksdagen skulle bifalla kulturutskottets majoritetsskrivning, bör även lagförslaget om ansvarighet för närradion antas, säger reservanterna. Det senare lagförslaget går alltså fritt från kritik från de socialdemokratiska reservanterna, och det är värdefullt att notera detta.

Vad debatten gäller är alltså frågan om närradioverksamhetens framtid. Konstitutionsutskottet har som bekant fått yttra sig över proposition 127. Däremot har man inte fått tillfälle till någon sakbehandling. Låt mig här säga att konstitutionsutskottet egentligen borde ha fått spela en större roll när det

gäller själva sakbehandlingen även av proposition 127. Men remitterat är nu en gång remitterat.

I det yttrande som vi avgivit säger vi att närradioverksamheten innebär en vidgning av yttrandefriheten. Om detta konstaterande borde det egentligen inte stå någon strid. Envar som tagit del av den försöksverksamhet som nu bedrivits i tre år måste medge det. Det måste också erkännas att övertrampen varit färre än vad man kanske på förhand hade kunnat spå om.

Raul Blücher tog upp ett av dessa fall. Men låt mig här säga att den nya lag vi fått om hets mot folkgrupp kommer att kunna stoppa sådana typiska rasistiska inslag.

Vad som händer är – det har sagts av flera talare – att fler röster kommer till tals, att fler åsikter och framför allt fler rent lokala aspekter på skilda problem har kunnat framföras. Med yttrandefrihet menas ju bl. a. möjligheter för enskilda att sprida och ta del av information.

Vad som nu händer, om kammaren skulle besluta enligt kulturutskottets majoritetsbetänkande, är att verksamheten med närradio får fastare former och att den utvecklas och byggs ut. Det innebär att fler orter än de nuvarande 16 kan komma med i verksamheten. Jag anser att det betyder en ytterligare vidgning. Men samtidigt som jag gör detta konstaterande är det också på sin plats att påpeka att närradions betydelse ur yttrandefrihetssynpunkt inte får övervärderas.

Ett massmedium som av ekonomiska och tekniska skäl inte tycks komma att nå mer än 70 % av vårt lands befolkning blir från yttrandefrihetssynpunkt ett sekundärt massmedium. Den roll som ett sådant medium spelar kan aldrig jämföras med den roll som dagspressen spelar. Att stoppa de nuvarande försöken med närradion skulle uppfattas som ett ingrepp i yttrandefriheten. Vpk-motionerna och vpk-yrkandena kan inte tolkas på något annat sätt än att vpk vill lägga locket på närradioverksamheten. Vad socialdemokraterna vill genomföra efter ytterligare två års försöksverksamhet har vi inte fått något klart besked om.

Jag noterar att utbildningsministern inledningsvis sade att – det står också i propositionen – närradion inte funnit sina slutgiltiga former. Förvisso är det så att erfarenheterna från den fortsatta försöksverksamheten, som ändå måste betraktas som en något fastare form, får så småningom läggas till grund för nya ställningstaganden. De kan blir rätt annorlunda, spår jag, än vad vi kan läsa ut i dagens proposition och utskottsbetänkande.

Vi har från konstitutionsutskottets sida hänvisat till att yttrandefrihetsutredningens förslag och de beslut som riksdagen skall fatta i anslutning till dem kommer att motivera en översyn av närradiolagens bestämmelser från yttrandefrihetssynpunkt. Den mediekommission som aviserats torde sannolikt också ha synpunkter att anlägga när den i sinom tid börjar komma med förslag.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag ser fram emot att vi i förhoppningsvis lugna och avspända former kan ta del av olika försök när det gäller både allemansradio och närradio och med ledning härav kan hitta lösningar, för vilka det kan uppbringas en större politisk majoritet än i dag.

Herr talman! Frågan har redan berörts så ingående att jag inte har anledning att uppehålla mig längre vid den. Jag inskränker mig därför till att avslutningsvis yrka bifall till såväl konstitutionsutskottets som kulturutskottets hemställan.

Anf. 62 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Sven-Erik Nordin säger att det med stöd av de föreslagna nya närradiolagsbestämmelserna om hets mot folkgrupp går att stoppa program av det slag som jag exemplifierade. Men, Sven-Erik Nordin, det är redan i dag mycket problematiskt att över huvud taget beivra hets mot folkgrupp, eftersom hets mot folkgrupp ofta sker i så inlindade former att det inte framgår klart och entydigt att det är fråga om hets. Som jag sade i mitt första anförande har det med stöd av den nuvarande lagen gjorts anmälningar om hets mot folkgrupp. Justitiekanslern har emellertid icke kunnat åtala.

Jag får väl trots allt ta litet tid i anspråk för att exemplifiera hur man kan glida i sitt resonemang. Låt mig läsa ett kort utdrag ur det program som sändes:

A: Vad som förvånar mig också, det var någonting de sade på nyheterna i går om att Springer, han är ju jude vet du, Springer i Tyskland.

B: Han med tidningarna?

A: Med tidningarna ja. Han äger ju hela den här stora koncernen, Springerkoncernen, och där ingår ju massvis med tidningar vet du, ungefär som Bonnier här i Sverige. Nu skall han köpa upp den här Berlingske Tidningen i Köpenhamn. Han köper upp då alltså så det blir som ett slags israelisk maffia som tar hand om hela massmedian här.

B: Bankväldet har de ju redan tagit hand om.

A: Det fattas bara att de köper upp den andra israelen här som har Expressen och Dagens Nyheter och FIB Aktuellt och de här vet du."

Ungefär så går man på i resonemangen. Men försöker jag åtala för hets mot folkgrupp – det är hets mot folkgrupp – är det mycket tvivelaktigt om det går att komma åt det juridiskt.

Vpk har icke försökt att stoppa närradion. Vi har yrkat avslag på propositionen. Det är alldeles riktigt som Georg Andersson säger att det gäller att finna de goda formerna för lokalradio av det slag som vi eftersträvar, där föreningslivet kan komma till tals. Vi har redan andra möjligheter att utveckla detta.

Anf. 63 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Raul Blücher gjorde i hastigheten ett felaktigt påstående. Han sade att jag hade hänvisat till närradiolagen när det gällde frågan om att beivra brott mot lagen om hets mot folkgrupp. Den senare lagen är en speciell lag, och det tror jag att Raul Blücher känner till – detta var bara en felsägning i hastigheten.

Nu tog Raul Blücher rent allmänt upp de problem som finns när det gäller att beivra de övertramp som sker. Men som gammal journalist borde Raul Blücher väl känna till att vi här i landet har en mycket vidsträckt

yttrandefrihet såväl i dagspress som i etermedia. När Raul Blücher nu bekymrar sig över att man inte har lyckats beivra de fåtaliga övertrampen är det i så fall en kritik mot de grundlagar som vi har på det här området. Vi får väl se huruvida Raul Blücher och hans partikamrater framdeles kommer att uppträda med motioner som begär skärpningar i lagen om vår yttrandefrihet. Jag tror att Raul Blücher vid närmare eftertanke inte kommer att göra det.

På något sätt vill han nu glida ur uppfattningen att man ingalunda tänker stoppa närradion. Men vi minns rätt väl när vpk för tre år sedan inte ens ville vara med om att en försöksverksamhet skulle inledas på det här området.

Anf. 64 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Nu har vi en försöksverksamhet. Att vi för tre år sedan var tveksamma till den nya närradion är en sak, nu har vi bara yrkat avslag på den framlagda propositionen. Och det må räcka för ögonblicket. Vi kan, som Georg Andersson säger, fortsätta att utvärdera och pröva de lämpligaste formerna för denna lokalradio.

Mer allvarligt är att Sven-Erik Nordin glider över till att tala om yttrandefriheten som om den skulle vara hotad i och med att man på ett kraftfullare och mer garanterande sätt vill kunna ingripa, sovra och hindra rasistisk propaganda från att komma fram i etern. Det finns en problematik i dag när det gäller detta, Sven-Erik Nordin. Låt oss erkänna det. Vi är kolleger, då skulle vi också kunna se allvaret i detta. I synnerhet i radiosändningar kan man framföra sådana här uppfattningar, som det nu ligger till i närradion. Det hade omedelbart beivrats på ett helt annat sätt om det hade förekommit i riksradion, TV eller lokalradion och med helt andra konsekvenser. Men nu har det inte gått att väcka åtal i detta sammanhang. I riksradion och lokalradion hade det över huvud taget aldrig kommit fram till sändning. Det enda som skulle kunna inträffa är ett olycksfall i en direktsänd intervju, men det har hittills inte inträffat. Det allvarliga är emellertid att man opåtal och ostraffat har kunnat sända program av det här slaget. Detta har icke med yttrandefrihet att göra.

Anf. 65 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Vpk-motionen går ut på att riksdagen skall avslå propositionerna 127 och 92. Gör man det läggs locket på, eftersom ingenting händer. Försöksverksamheten upphör naturligtvis då – även om vpk i dag tänker rösta på den socialdemokratiska reservationen, som innebär ytterligare försöksverksamhet.

F. ö. har ju Raul Blücher sprungit litet grand från åsikt till åsikt, och det finns faktiskt inte anledning att ta upp kammarens tid med att närmare granska de olika synpunkter som han har framfört.

Tredje vice talmannen anmälde att Raul Blücher anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 66 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Även om det är en gammal tanke att föreningar och församlingar borde få rätt att bedriva lokala radiosändningar, tror jag det är riktigt att säga att närradion blev en politisk fråga när folkpartiet förde fram den i valrörelsen 1976.

Under de sex år som gått sedan dess har idén mötts med stor entusiasm från många föreningars sida, men också med en ström av egendomliga argument från framför allt socialdemokraterna, liksom också från andra delar av det svenska åsiktsetablissemanget. Vi har emellertid stått på oss och hoppas att vi nu har nått den punkt då riksdagen fattar det beslut som innebär det definitiva genombrottet för närradion.

Lars Ahlmark kallade vårt engagemang halvhjärtat. På den punkten – men det är också den enda! – tror jag att det finns anledning att fästa större tilltro till de uppgifter som Georg Andersson har lämnat här i debatten.

Det var ingen hejd på de faror som hotade om pastorer och föreningsfunktionärer skulle få rätt att i radio säga det som de i mer än hundra år hade haft rätt att trycka i sina medlemsblad. Sveriges Radio varnade för att deras program skulle blandas ihop med närradions. Televerket var till en början oroligt för de tekniska komplikationerna. Argumenten var ofta oförenliga. Några talade om att radion skulle bli alltför amatörmässig, så att ingen skulle lyssna på den. Andra talade om riskerna med kommersialism och professionalism.

En mäktig intresseorganisation skrev i ett remissvar: "I längden torde det inte vara möjligt för någon organisation att förlita sig på enbart personlig entusiasm hos ett antal medlemmar." Den formuleringen är i sig ett skrämmande bevis för hur långt ett ledande organisationsskikt kan fjärsa sig från föreningslivets vardag i vårt land. Jag citerar igen: "I längden torde det inte vara möjligt för någon organisation att förlita sig på enbart personlig entusiasm hos ett antal medlemmar." Tack och lov att den meningen inte bygger på någon djupare kännedom om föreningslivet i Sverige i dag. Det finns ju tusentals föreningar som inte har något annat att lita till för någon del av sin verksamhet än personlig entusiasm – och det fungerar.

De egendomligaste argumenten har socialdemokraterna genomgående stått för. Till en början var de emot försöksverksamheten, nu anser de att den måste förlängas.

Det kanske allra egendomligaste argumentet – Georg Andersson har också upprepat det här – är att denna förändring av lagstiftningen på radioområdet tillkommit på något sätt som inte är fullt korrekt.

Folkpartiet förde fram sin ståndpunkt före valet 1976. Utbildningsminister Wikström annonserade på folkpartiets landsmöte 1977 att den första trepartiregeringen tänkte gå från ord till handling. Försöksverksamheten inleddes 1979. Folkpartiet och andra partier talade mycket om frågan i valrörelsen 1979. Försöksverksamheten har nu pågått i mer än tre år.

Georg Andersson kallar sig reformist. Jag vet inte vad han har för krav på långsamhet i reformarbetet, om han anser att tiden inte är mogen att nu fatta beslut i en fråga som behandlats i två valrörelser, underställts folket i val vid

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

två tillfällen och prövats med försöksverksamhet i tre år.

Ett annat egendomligt argument är den konstlade motsättningen mellan närradion och lokalradions självklara skyldighet att i sin verksamhet ge utrymme för föreningslivet. Det är två helt olika former av radio, som kan och bör existera sida vid sida.

När försöksverksamheten till sist kom i gång var intresset mycket stort, och listan med ansökningar blev i sig en dementi på alla olycksprofetior som gjorts. Inte skulle sändningar av Dalsjöfors Hem och Skola-förening leda till en kommersialisering av etermedia! Inte skulle estländarna i Göteborg omedelbart börja bryta mot tryckfrihetsförordningen! Inte skulle Bruks-hundsklubben i Spånga missbruka sin nya uttrycksmöjlighet! Inte skulle Armeniska kulturföreningen eller Yxhults idrottsklubb eller Sandvikens orkesterförening hota lag och ordning i Sverige!

Nej, närradion har visat sig fylla ett behov. Invandrare som kämpar mot isoleringens risker har fått en programservice och en chans till kontakt med landsmän som Sveriges Radio aldrig kan ge. Kristna församlingar, som söker efter nya vägar att evangelisera, kallar närradion för bönesvar. Minoritets-grupper av olika slag har slagit fast: För första gången har vi i närradion fått chansen att verkligen nå ut med vårt budskap.

En äldre socialdemokrat på en ort där socialdemokraterna sänder närradio och där den dominerande tidningen på orten också är socialdemokratisk sade till mig när närradiokommittén var där på besök: Det är så roligt att göra närradio, och det bästa av allt är att inte någon journalist skall censurera det man vill ha ut.

Vi har från folkpartiets sida fortsatt att argumentera för närradio, för den vidgning av yttrandefriheten som detta innebär. Det enklaste och mest grundläggande argumentet av alla är: Antingen lyssnar folk på närradion, och i så fall tycks den fylla ett behov. Eller också lyssnar de inte, och då behöver den inte heller vara förbjuden.

Ett argument som anförts är att närradio är för dyrt. Det är ett helt orimligt argument. Från regeringens sida brukar man jämföra närradion med en stencilapparat. Jag är mycket lojal med regeringen i allmänhet och föredragande statsrådet i synnerhet, men på den här punkten skulle jag vilja citera närradioföreningen i Karlstad, som haft en invändning: Närradion är inte eterns stencilapparat. Med dagens priser på stencilapparater är det billigare att sända närradio.

Så till de påstådda övertrampen. Man målar, som Raul Blücher här tidigare, upp bilden av närradion som ett forum för rasister, etc. Resonemanget är generande svagt. Inte avskaffar man pressfriheten varje gång det sägs någonting förgripligt i Ny Dag! Inte kräver man att hela Sveriges Radio skall stängas, varje gång det sänds något olämpligt i Radio Göteborg. Varför skall Hem och Skola-föreningen i Dalsjöfors. Armeniska kulturföreningen eller Yxhults idrottsklubb få lida för att det har förekommit några enstaka rasistiska program i närradion?

Som det har framgått av debatten och som Raul Blücher väl vet införs det nu en lagstiftning som gör att en förening som fälls för t. ex. rashets kan

fråntas sin sändningsrätt. På väg är också etiska regler, som föreningarna frivilligt antar, av det slag som finns för pressen. Det är så man skall gå till väga, alltså skapa möjlighet att efter tillfredsställande juridisk prövning slippa de uppenbara fallen av missbruk, och i övrigt lita till självsanering. Det är också den väg vi brukar gå när vi försvarar yttrandefrihetens gränser.

Det måste vara uppenbart för alla att den fixering vid det ganska lilla antalet övertramp som har förekommit i närradion är ett uttryck för en desperat brist på argument mot denna radioform, som man av andra skäl har bestämt sig för att vara emot.

Närradion har inneburit – jag har nämnt det tidigare – en kraftigt förbättrad programservice just för invandrarna. Det skulle vara en stor otjänst mot just invandrargrupperna, om man med hänvisning till att det förekommer hets mot invandrare skulle förbjuda närradion. Nu införs, som också är bekant, vidgade regler när det gäller hets mot folkgrupp. Det är ett typiskt svepskäl att just nu göra en stor affär av att det förekommit rasistiska inslag vid några tillfällen i närradion.

Georg Andersson citerade en folktopartist som var positiv till allemansradion. Jag vill understryka att den folktopartisten helt följer partilinjen. Det är vår ståndpunkt att allemansradion är en utmärkt form av radio.

Den socialdemokratiska rörelsen är därmed splittrad i närradiofrågan. På vissa håll använder socialdemokraterna själva närradio, och de som ägnar sig åt den har ofta blivit mycket entusiastiska. Det är en ödets ironi att den socialdemokratiska partikongress som beslöt att socialdemokraterna skall vara emot närradio direktsändes i närradion. Det socialdemokratiska ungdomsförbundets tidning i Stockholm har gjort ett reportage från en förenings närradioverksamhet, där man entusiastiskt talar om sändningarna och skildrar en nattsändning med telefonväkteri. Jag citerar: "Tio minuter efter midnatt kopplas första samtalet in. Den här gången är det en liberal som ringer och skäller på sossarna för att dom inte vill ha någon närradio. Jonas, Mats och Johan blir indignerade och förklarar att visst vill vi ha närradio, annars skulle vi ju inte sända som vi gör, eller vart tror du du har ringt. Till riksradion kanske."

Tänk om Georg Andersson och socialdemokraterna här i riksdagen kunde dela den positiva syn som de socialdemokrater har som själva verkligen har erfarenhet av närradion!

I detta anförande instämde Elver Jonsson, Kerstin Sandborg, Olle Grahn, Börje Stensson, Margareta Andrén, Bertil Hansson och Eva Winther (alla fp).

Anf. 67 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Lars Leijonborg talar om den stora entusiasm som från många föreningar har visats för närradion. Ja, jag känner till den. Men jag känner också till att det stora flertalet föreningar på närradioorterna står utanför närradioverksamheten. Jag tycker att Lars Leijonborg skulle fundera litet grand över vad det beror på.

Enligt den senaste statistik som vi har tillgänglig beträffande närradioverksamheten sände 298 sammanslutningar på 16 orter. Allemansradioverksamheten engagerade över 400 organisationer på två orter. Det säger något om dimensionerna. Lägg märke till att bland de 16 närradioorterna är alla tre storstadsregionerna representerade, medan allemansradion bedrivs i mindre kommuner. Tusentals föreningar vill sända – just det. De flesta av dem tillgodoses inte av närradioverksamheten.

Lars Leijonborg påstod att socialdemokraterna var emot försöksverksamheten. Detta är fel. Vi ville ha en försöksverksamhet men inom lokalradions ram. Så småningom fick vi den på två orter men först för ett år sedan.

Vilka krav ställer Georg Andersson på reformarbetet, frågade Lars Leijonborg. Ja, det skall vara bra reformer innan vi beslutar om dem.

Nu är ärendet moget för beslut, sade Lars Leijonborg. Men Karl-Eric Norrby å sin sida sade att vi i dag bara skall bestämma oss för en fortsatt försöksverksamhet. Jag tycker att regeringspartierna skall bestämma sig. Vad är det riksdagen inbjudes att ta ställning till?

Lars Leijonborg liksom Karl-Eric Norrby och andra talade väl om allemansradion i allmänna termer. Men vad gjorde och gör folkpartiet för att bygga ut allemansradioverksamheten? Jag har inte märkt en enda aktivitet på detta område. Först sedan fyra centerpartister anslöt sig till vår linje, lyckades vi få ett beslut om att starta ett par försök med allemansradion.

Kostnaderna har det talats väldigt litet om. Vad kostar närradion? Ja, den frågan borde utredas bättre. Men vi vet att många organisationer står utanför, därför att de inte anser sig ha tillräckliga resurser. Vad skulle det kosta att bygga ut närradion i hela landet? Vi har undersökt vad det skulle kosta med en heltäckande närradio med den typen av sändare i min hemkommun. Det skulle kosta åtskilliga hundra tusen kronor. Då är det billigare att bygga ut P 4-nätet och sända allemansradio.

Anf. 68 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jodå, Lars Leijonborg, det har faktiskt hänt att tidningen Ny Dag har belagts med transportförbud på grund av förgripliga åsikter. Det drabbade även några andra tidningar i detta land. De hade alltför hårt kritiserat det nationalsocialistiska Tyskland och nazismen. Det var under andra världskriget. Jag skall nu inte göra något dumt nummer av att okunnigheten beror på Lars Leijonborgs ungdom, för han har givetvis precis samma möjligheter som jag att läsa historia. Men visst har det förekommit. Vi får väl hoppas att det aldrig mer skall förekomma att man i Sverige hindrar tidningars utgivning därför att myndigheterna inte tycker om deras åsikter.

Nu åter till nutiden. Inte har vi från vpk krävt att närradion skall stängas på grund av enstaka men dock fortfarande återkommande rasistiska inslag. Vi har i vår motion helt stillsamt föreslagit kammaren att avslå den föreliggande propositionen. Det är inte att stänga närradion. Det har inget samband med de exempel som jag gav. Exempelen skall snarare ses i anslutning till bristerna i den föreslagna närradiolagen.

Vad jag har velat peka på är de utomordentligt stora svårigheterna att med lagstiftning komma åt hets mot folkgrupp, som f. n. kommer fram enbart via närradion. Det är bara i närradion som dessa olycksfall inträffar, och det kan ha ett samband med att det inte finns några journalister som sovrar materialet.

Nu citerade Lars Lejonborg med gillande en enda socialdemokrat som skulle ha sagt att det sköna är att inte någon journalist skall censurera programmen. Men journalister censurerar normalt sett inte sina intervjuade, censurerar inte de föreningar som vill komma till tals.

Journalisterna har bara att se till kvalitetssynpunkterna på vad som framförs. Det är vad lokalradion gör, och det är vad förhoppningsvis närradion skall göra i fortsättningen. Men jag efterlyser fortfarande de effektiva medlen att stoppa rasistiska inslag.

Anf. 69 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Georg Andersson säger att det skall vara bra reformer för att han skall stödja reformarbetet. Det tycker jag är en utmärkt utgångspunkt, men då får vi diskutera om reformen är bra eller dålig.

Därför är det väldigt tråkigt att Georg Andersson i sina inlägg, både här och vid andra tillfällen, ägnar så mycket tid åt att påstå att reformen har tillkommit på ett felaktigt sätt, rent formellt. Socialdemokraterna brukar använda uttrycket att den har "kuppats" igenom, och det är i så fall den enda kupp som har tagit sex år att genomföra.

Om detta var en debatt mellan allemansradio och närradio, skulle Georg Anderssons statistik ha varit slående, och jag skulle möjligen vara besvärad av den. Men nu är det ju mycket enklare för mig. Jag tycker nämligen att det är väldigt roligt att allemansradion har fått den tillslutning som den fått på de orter där den har prövats.

Det är dock absolut inget skäl mot närradio, därför att närradion har andra fördelar som inte allemansradion har. Därför kan det heller aldrig bli ett argument mot närradion att vissa föreningar står utanför.

Till Raul Blücher vill jag säga att jag tycker att ett antal beslut i tryckfrihetsfrågor som fattades under andra världskriget var felaktiga, och man kan vara upprörd över att Trots Allt! eller Ny Dag belades med spridningsförbud. Men den parallell som nu är aktuell är denna: När Ny Dag belades med spridningsförbud, förbjöds Mve samtidigt EFS församlingsblad i Lycksele och en lokal idrottstidning i Ljungskile.

Vad ni gör är ju att med hänvisning till några enstaka övertramp begära att ett helt medium, nämligen närradiomediet, skall stängas. Då säger Raul Blücher: Vi vill inte att närradion skall stängas. Vi vill att den skall bedrivas inom lokalradions ram. Men det är ju samma sak, därför att närradio är definitionsmässigt en radio som får bedrivas vid sidan av radiolagen och avtalet mellan staten och Sveriges Radio, utan de krav på allsidighet och opartiskhet som finns där.

Att neka föreningar den rätten är att stänga närradion. Ni har varit emot närradion från början. Ni är emot att den nu får fastare former. Era argument

*Närradioverksam-
het*

lurar ingen. De socialistiska partierna kräver att närradion i Sverige skall stängas, och ingenting som har sagts i den här debatten förändrar den bilden.

Anf. 70 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! När, Lars Lejonborg, har vpk begärt att ett helt medium skall stängas? Försök vara litet politiskt praktisk! Den enda konsekvensen om kammaren i den kommande voteringen bifaller reservationen är ju att utvärderingen och försöksverksamheten fortsätter. Så väntar man tills man också har utvärderat allemansradions och lokalradions utvecklingsmöjligheter, och sedan återkommer man litet längre fram och tar ställning till den eventuella permanentningen av närradion.

Skälet till att jag har pekat på och här exemplifierat sändningar i närradion med rasistiskt inslag är att jag har velat varna för följderna av den närradiolag som nu föreslås kammaren att anta. Den ger nämligen icke instrument för att hindra dessa s. k. åsikter att komma till tals.

Delar Lars Lejonborg min värdering att hets mot folkgrupp knappast kan höra hemma inom vad yttrandefriheten skall tillåta? Yttrandefriheten måste ändå alltid ha vissa gränser – man får inte kränka enskild person osv. Dessa gränser finns, och dem må vi väl ändå ha, Lars Lejonborg.

Jag förstår inte riktigt parallellen med att man under andra världskriget skulle ha dragit in EFS medlemsblad i Lycksele osv. Varken socialdemokraterna eller vi i vpk är ju motståndare till att föreningarna kommer till tals och får göra program och sända dem med hjälp av journalister och tekniker. Det gäller, som Georg Andersson säger, att finna de goda formierna för det. Detta är den praktiska politiken. Vi har inte begärt att ett helt medium skall stängas i dag.

Anf. 71 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Inte heller jag har begärt att närradion skall stängas, och det vet Lars Lejonborg. Varför då försöka sprida sådana felaktiga informationer?

Lars Lejonborg citerade med förtjusning en socialdemokrat som tyckte att det var skönt att journalisterna inte fick censurera i närradion. Om Lars Lejonborg hade varit intresserad av allemansradion, som han påstår, skulle han ha lärt sig av försöksåren i Ängelholm och Ljusdal att där icke i något fall en organisation har hindrats att sända ett program i allemansradion. Journalisterna har icke fungerat på det sättet att de har censurerat och klippt och tagit bort, utan de har fungerat som rådgivare. Organisationerna på dessa orter har förklarat för oss att de tycker detta är bra. På en direkt fråga svarade man i Ljusdal: Vi tycker att programmen på det sättet har blivit bättre. Vi har inte upplevt några nackdelar vid samarbetet med journalisterna.

Jag har kritiserat att man nu lägger fram ett förslag i en fråga där utredningsarbetet inte är färdigt, där ett slutbetänkande inte är presenterat och där huvudparten av remissinstanserna har svarat på det preliminära

betänkandet att det är för tidigt att nu ta ställning.

Om Lars Lejonborg tycker att allemansradion är så bra, varför driver ni då inte på den verksamheten? Varför gör man ingenting från folkpartiet för att bygga ut allemansradion? Det bästa sättet för er att visa att ni tycker att allemansradion är en viktig verksamhet är att i dag i alla fall rösta på reservation 10, som föreslår att riksdagen skall göra ett sådant uttalande.

Man säger nu att närradio och allemansradio inte kan ställas mot varandra. De är olika i vissa avseenden, men i båda fallen skall de dock betjäna organisationer och enskilda på det lokala planet.

Det vore intressant att närmare få undersöka om det är meningsfullt att ha både närradio och allemansradio på samma ort. Det är bl. a. den typen av utvecklade försök som jag tycker att man skulle pröva under de närmaste två åren. Om detta vet vi i dag ingenting. Jag tvivlar på att organisationerna skulle uppleva det som meningsfullt att på det sättet arbeta med två olika medier på det lokala planet. Men låt oss pröva, så att vi får den saken belyst!

Anf. 72 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det är nästan rörande att höra Georg Andersson och Raul Blücher försäkra att socialdemokraterna och kommunisterna inte har några ambitioner att stänga närradion. Men som jag tidigare har sagt: Närradion är definitionsmässigt en föreningsradio som bedrivs vid sidan av radiolagen och avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Anser man icke att föreningar skall ha den rätten, då vill man stänga närradion. Både socialdemokraterna och kommunisterna har varit emot försöksverksamheten. De har gått emot förslaget att verksamheten skall få fastare former. De hundratals och tusentals människor som nu är engagerade i närradioverksamheten låter sig inte luras.

Georg Andersson talar om kostnader. Kostnaderna för närradion beror helt på vilken avskrivningstid man räknar med för den materiel som används. Eftersom Georg Andersson vill att verksamheten skall avvecklas ganska snart, är det rimligt att räkna med en ganska kort avskrivningstid. Jag vill att verksamheten skall bli bestående, och jag anser att föreningarna kan behålla sina radiogrammofoner och vad det nu handlar om. Således kommer jag fram till lägre kostnader. Faktum kvarstår: De kostnader som är förknippade med närradioverksamheten är inte särskilt höga för några föreningar i Sverige.

Raul Blücher återkommer till detta med rashetsen. Jag vill gärna framhålla att det alltid är vällovligt att ställa frågan: Hur kan vi slippa sådant missbruk av yttrandefriheten? Men det är ändå på något sätt en egendomligt vald tidpunkt. Tre saker sker ju nu, och i den riktning som Raul Blücher önskar:

För det första har riksdagen redan vidgat den lagstiftning som finns när det gäller hets mot folkgrupp.

För det andra är närradioföreningarna i full färd med att anta etiska regler som avråder det som kan uppfattas som rashets.

För det tredje kan riksdagen i dag, om kulturutskottets hemställan i

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksam-
het

betänkande 29 bifalls. ge myndigheterna rätt att avstänga föreningar som ägnar sig åt rashets.

Allt detta sammantaget gör att det är mycket egendomligt att just nu ta upp den här debatten, särskilt som vi vet att närradion på många orter – inte minst här i Stockholm, t. ex. Järvasändaren – betyder väldigt mycket för invandrarna. Det skulle absolut vara en otjänst mot dem om riksdagen lät sig förledas av de argument som Raul Blücher här har anfört och stänga närradion.

Tredje vice talmannen anmälde att Raul Blücher anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Raul Blücher har haft ambitionen att få debatten att handla om något annat än närradions framtid, nämligen om rashets. Han har delvis lyckats få en och annan debattör här i kammaren att haka på den kroken. Även jag måste tyvärr göra det om några minuter. Men jag vill understryka att debatten därmed – det är naturligtvis en medveten strävan av Raul Blücher – handlar om något helt annat än den borde göra. Vi glömmet nämligen bort, herr talman, att närradion har inneburit ökade möjligheter för skilda organisationer att göra sin stämma hörd, att nå kontakt med nya grupper som man inte nått med traditionella metoder. Dessutom har man fått ett nytt moment i sin verksamhet.

Knappast någon i denna debatt har pekat på det som borde vara självklart, nämligen att även gamla och traditionellt starka organisationer givetvis måste ha möjligheter att använda sig av nya medier i sin verksamhet. Jag hoppas verkligen, herr talman, att vi kan räkna med att andra nya medier än närradion i ökad utsträckning kommer att ställas till föreningslivets och organisationernas förfogande. Dessa behöver alla möjligheter de kan få för att stärka sin verksamhet. Därför vore det förunderligt om icke den moderna kommunikationstekniken också skulle få användas av organisationerna. Varför skall de sättas i någon form av strykklasse i det avseendet?

Lars Ahlmark har redan talat om den moderata synen på närradion. Göthe Knutson kommer om en stund att ge ytterligare synpunkter. Jag kan därför fatta mig relativt kort.

Jag vill understryka att moderata samlingspartiet redan från början har ställt sig positivt till införandet av närradio. Vi vill att den skall permanentas och att utbyggnadstakten skall bestämmas av föreningslivets önskemål – inte av statsmakternas bedömningar.

Låt mig till den historieskrivning som Lars Leijonborg gav foga ett moment till. Det är att 1974 års radioutredning, faktiskt enhälligt, gjorde en beställning till regeringen om att man skulle få denna typ av verksamhet på försök. Det är just vad vi har haft, och det rådde ingen oenighet inom den utredningen om att vi skulle sätta i gång närradioverksamhet. Det är viktigt att notera detta, när det talas om att det här är fråga om saker som mer eller mindre har kuppats igenom.

Här har talats om att närradion inte når så många som man kanske skulle önska. Men det handlar inte uteslutande om hur många som lyssnar på ett visst program. Det intressanta är naturligtvis om närradion har möjligheter att bygga upp en verksamhet så att man på sikt kan få tillräckligt många lyssnare. Det är emellertid i och för sig inte antalet lyssnare som skall vara styrande för om vi ur yttrandefrihetssynpunkt skall möjliggöra närradiosändningar. Den typen av kvantitativa krav ställer vi t. ex. inte på bokutgivningen. Vi ställer inte heller, herr talman, sådana krav när det gäller radio- eller TV-program i övrigt. Vi förbjuder inte koncernen Sveriges Radio och dess programbolag att sända vissa typer av program, även om vi vet att det i statistiken inte ens blir en nolla utan ett streck, därför att det är så få som lyssnar på programmet. Det rör sig om små grupper, men även deras berättigade krav skall tillgodoses.

Här har redan dragits parallellen att det är orimligt att förbjuda tryckandet av böcker därför att man ogillar vad som står i vissa böcker. Vad som har hänt med närradion är faktiskt att den ganska snart har slagit igenom. Den har också haft den stora fördelen att den inte har belastat statskassan på det sätt som många andra verksamheter gör. När man talar om allemansradion skall man notera att det är en utomordentligt dyrbar verksamhet. Jag har varit med om att i styrelsen för Sveriges Radio-koncernen fatta beslut om försöken med allemansradio. De två försök som vi i dag har kostar miljonbelopp. Efter de jämförelser som har gjorts med närradion är det inget tvivel om att närradion ekonomiskt sätt är ett mycket fördelaktigt alternativ.

Raul Blücher har talat om rasism, och han försökte här spela upp en kassett. Jag förmodar att det är samma kassett som också jag har fått. Det gäller ett program som sändes den 30 mars 1982 mellan kl. 09.15 och 09.45. Raul Blücher kunde inte spela upp kassetten av det enkla skälet att monopolföretaget Sveriges Radio blockerade den linje som han skulle ha använt. T. o. m. i denna kammare lider vi, herr talman, av monopolets härjningar. Oavsett vad vi skulle ha fått ta del av, skall man ha klart för sig att sådana här program är undantag – mycket sällsynta undantag, som ingen har ställt sig upp att försvara.

Vad som nu ändå har skett är att vi får en lag om ansvarighet för närradion. Bl. a. skall det för programverksamheten finnas programutgivare med uppgift att förebygga yttrandefrihetsbrott. Vidare kommer sammanslutning som sänder program av detta slag bli skyldig att ersätta uppkommen skada tillsammans med den som är ansvarig för brottet. Sammanslutningen i fråga skall se till att varje program spelas in och att inspelningen bevaras minst sex månader efter sändningen. Det är ändå krav som kan innebära förbättringar på detta område.

Raul Blücher säger att det som hänt inte skulle ha inträffat om det hade gällt lokalradion eller riksradiation. Ja, Raul Blücher är ju en gammal lokalradiomedarbetare, men jag tycker det är ett djärvt påstående av honom när vi i dessa dagar upplever hur lokalradion i Göteborg dels har fällts i domstol för just yttrandefrihetsbrott, dels har fällts i radionämnden för inte mindre än 15 program. Hur kan Raul Blücher då stå i denna talarstol och säga

Onsdagen den
2 juni 1982

*Närradioverksam-
het*

att sådana här saker inte händer i lokalradion? Det är uppenbarligen just vad det gör.

Herr talman! Låt mig avsluta med att säga några ord om det särskilda yttrande som moderaterna i konstitutionsutskottet tillsammans med en folkpartist har avgivit. Det gäller frågan om sändare. Nu tvingas närradioföreningarna att använda sig av televerkets sändare, något som detta monopolivrande verk säkerligen gläder sig åt. Men några tekniska eller ekonomiska problem för föreningarna att använda sig av den typ av sändare som behövs finns faktiskt inte. Så fort det är praktiskt möjligt bör föreningarna själva få välja teknisk utrustning.

Anf. 74 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill inte bestrida Sveriges Radios rättighet att banda den här debatten och på så vis hindra mig från att spela upp nämnda inslag ur Öppet Forum-sändningen i Stockholms närradio. Jag hoppas bara att Anders Björck lyssnar igenom bandet. Om han redan har gjort det, vill jag uppmana honom att göra det en gång till. Då kanske han finner att det inte är riktigt att jämställa den antisemitiska hetsen i det programmet med den i och för sig grova satiren i Radio Göteborg, som här blivit föremål för anmälan till radionämnden och fällt i domstol.

Dessutom faller faktiskt Anders Björck på eget grepp när han gör den här jämförelsen. Radio Göteborgs sändningar har det dock gått att beivra. Däremot har de även nu pågående sändningarna i Öppet Forum i Stockholms närradio icke gått att beivra. Sannolikt kommer de inte heller att kunna beivras med den nya radiolagen, eftersom det är så utomordentligt svårt att juridiskt binda någon för hets mot folkgrupp. I synnerhet är det svårt när man avsiktligt glider på formuleringarna, såsom man gör i det program som jag har tagit exempel från och delvis citerat ur.

Anders Björck pläderar för närradion, och det må han naturligtvis göra. Jag är inte helt överens med honom om att det är ett nytt och kreativt moment som har tillkommit. Den kreativiteten finns redan inom lokalradion och skulle kunna uppmuntras genom att lokalradion fick ökade resurser och större möjligheter att genomföra det utvecklingsprogram som man vill få till stånd. Där har vi alltså olika uppfattningar.

Jag har fått debatten att handla om något annat än närradions framtid, påstår Anders Björck. Men angår det icke närradions framtid, huruvida man kan eller icke kan beivra och hindra denna typ av program, oavsett om programmet är ett undantag och oavsett om det är bara en station – men det är tyvärr flera – som har gjort sådana här övergrepp mot yttrandefriheten?

Anf. 75 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Jag har lyssnat på det band som vi båda har tillgång till, och jag delar självfallet inte de uppfattningar som förts fram i det här programmet, men det ankommer ju inte på vare sig Raul Blücher eller mig att ta ställning om och hur; en juridisk prövning av detta skall ske. Det tillåter

inte arbetsformerna för den här kammaren, och vi har alltså inga möjligheter att ta ställning till vilken bedömning allmänna åklagaren, i det här fallet justitiekanslern, har gjort eller inte gjort. Men vi har fått ett förstärkt skydd på detta område, och jag hoppas att det kommer att leda till en bättre tingens ordning.

Men helt säker kan man naturligtvis inte vara så länge man vill slå vakt om yttrandefriheten. Det kommer alltid att uppstå en besvärlig kollision mellan det som man tycker illa om och som är ren smörja och det som man ändå anser att människorna i yttrandefrihetens intresse skall få säga. Det är trots allt så, Raul Blücher, att vi bör ha en liberal inställning här i landet i yttrandefrihetsfrågor, och vi bör inte gå fram med förbud i onödan. Det finns andra länder där man har en betydligt hårdare bedömning. Vi har här i Sverige en ung, kvinnlig bokförläggare, Dorotea Bromberg, som blev utsatt för antisemitism – en väldigt otäck sådan – i sitt förra hemland, det kommunistiska Polen. Hon kunde inte verka där tillsammans med sin far inom yttrandefrihetsområdet – det handlade den gången om bokutgivning – utan tvangs flytta sin verksamhet till Sverige. Självfallet vill inte vi dra så snäva gränser för yttrandefriheten att ett meningsutbyte av någorlunda rimligt slag förbjuds.

När det gäller frågan om rasism i närradion tycker jag att vi får be vpk att hjälpa till och komma med konkreta förslag till lagtexter som vi i så fall kan stödja oss på för att inskränka yttrandefriheten på det här området. Får vi den typen av konkreta förslag att ta ställning till, tror jag att debatten blir betydligt mera intressant och saklig. Men låt oss inte glömma bort, herr talman, att det torde vara någon promille av programtiden i närradion som har ägnats åt den typ av övertramp som både Raul Blücher och jag tycker väldigt illa om.

Anf. 76 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag delar givetvis till fullo Anders Björcks värderingar när det gäller de demokratiska rättigheterna på yttrandefrihetens område – bevar oss väl för att vi här skulle ha handlat på annat sätt i fråga om Dorotea Bromberg!

Visst finns det i åtskilliga länder i världen mycket att hårt kritisera och ta avstånd ifrån när det gäller inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna på yttrandefrihetens område. Det gör också vpk.

Vpk har kommit med konkreta förslag när det gäller rasism. Vi gjorde det i vårt lagförslag om hets mot folkgrupp. I den frågan har vi väckt en motion, som Anders Björck kan läsa. Vi röstade för vårt konkreta förslag, men det voterades bort. Vi behandlar alltså den här frågan med ett betydande allvar.

Givetvis har jag icke avsett – och det tror jag inte heller att Anders Björck har fått för sig – att diskutera åklagarens sätt att handla och om detta har skett i överensstämmelse med lagen. Sannolikt har åklagaren gjort vad han kunde. Jag har velat peka på de utomordentligt stora svårigheterna när det gäller att komma åt hets mot folkgrupp, även med den nu gällande lagen. Det är också

vad Göran Folin pekade på i sin debattartikel i Dagens Nyheter i går, som jag också kan rekommendera Anders Björck till läsning.

Men det finns stora problem när det gäller yttrandefrihetens yttersta gränser, och där har vi trots allt en bättre möjlighet i den nuvarande lokalradion, riksradien och televisionen att redan från början med kunnigt yrkesfolk sovra bort och hindra denna lilla promille.

Även om det är en promille, Anders Björck, är det ju inte det kvantitativa vi skall tala om när det gäller närradion. Jag kan hålla med om att det kanske bara är någon promille av programmen i närradion som innehållit rashets av det här slaget, men det är ju det kvalitativa, att det över huvud taget har fått förekomma, som är det allvarliga. Det är där vi får fortsätta att diskutera de konkreta förslagen. Det kommer vi säkert att få återkomma till.

Anf. 77 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Såvitt jag kan förstå fyller den lag om ansvarighet i närradion som vi nu har att ta ställning till – och jag kan inte finna annat än att vpk sluter upp bakom den – en lång rad av de krav som vi rimligtvis kan ställa på denna verksamhet.

När det sedan gäller lokalradio, riksradien och television, som sänds inom Sveriges Radios ram, har vi någonting som heter radionämnden, som granskar verksamheten. Då förtjänar det kanske att påpekas, eftersom Raul Blücher så våldeliga prisar dessa medier, att det är ett par dussin fällande eller kritiserande utslag varje år när det gäller den monopolradio och -TV som vi har här i landet. Detta kan man aldrig undvika, och det kommer vi icke att kunna undvika när det gäller närradion heller.

Det intressanta är ändå att närradion ger möjligheter att komma till tals på ett helt annat sätt än vad Sveriges Radio-koncernen hittills har kunnat erbjuda.

Tredje vice talmannen anmälde att Raul Blücher anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill med anledning av den socialdemokratiska reservationen nr 10 vid kulturutskottets betänkande 1981/82:29 plocka fram några alltför vanliga iakttagelser beträffande centerns agerande i olika frågor.

Vi hade, som det sagts tidigare i denna debatt, här i kammaren den 25 mars en debatt om allemansradions utveckling och förstärkning. En reservation från socialdemokraterna i kulturutskottet yrkade på detta. Den gick i samklang med de krav som Johan A. Olsson, centern, och jag hade ställt i en motion, inlämnad under allmänna motionstiden.

Motionen var framställd på grund av de positiva erfarenheter vi fått genom den försöksverksamhet med allemansradio som pågår i vår hemkommun, Ljusdal.

Trots detta avslogs den socialdemokratiska reservationen med en röst.

Herr talman! Döm om min förvåning, när Gunnel Jonäng och Johan A.

Olsson, centern, *samma dag*, några timmar efter det att de medverkat till avslag på socialdemokraternas reservation, lämnade in en motion i anledning av närradiopropositionen – med samma yrkande som de strax innan avslagit!

Vad är detta om inte ett försök till ett fult taktiskt utspel? Är centern intresserad eller inte av att allemansradion får fortsätta sin verksamhet? Jag håller med om det som stod i centerns eget organ, Hälsinglands Tidning, redan den 10 mars beträffande närradiopropositionen. Där står att läsa: "På vilket ben skall centern stå?"

Men om det nu finns en ärlig vilja hos centerledamöterna Gunnel Jonäng och Johan Olsson i fråga om allemansradions fortsatta verksamhet, så är det bara att rösta med den socialdemokratiska reservationen och deras egen motion. De har skrivit att de anser att departementschefens uttalande i propositionen – att han "ser det som värdefullt att denna verksamhet kan fortsätta ännu någon tid på de villkor som gäller" – tyder på en mycket snäv och restriktiv syn. Gunnel Jonäng och Johan Olsson finner det angeläget att allemansradion får fortsätta sin verksamhet som en naturlig del av lokalradion och att inga restriktiva uttalanden görs.

Det sist upplästa om angelägenheten av att allemansradion får fortsätta överensstämmer i allt väsentligt med reservation nr 10 av socialdemokraterna. Kommer nu centerpartisterna Gunnel Jonäng och Martin Olsson att stödja sin egen motion eller skall vi få ett centersvek även denna gång i detta ärende. I så fall stärker det oss i vår uppfattning att centern försöker sitta på två stolar.

Herr talman! Vi socialdemokratiska ledamöter från Gävleborgs län väntar med stor spänning på den förestående omröstningen för att än en gång få testa hur det står till med centerns trovärdighet. Kommer länets centerpartister – Gunnel Jonäng och Johan Olsson – att stå för sin egen motion denna gång och bifalla vår reservation nr 10? Vi tror det inte.

I detta anförande instämde Ing-Marie Hansson och Stig Alftin (båda s).

Anf. 79 KARL-ERIC NORRBY (c) replik:

Herr talman! Jag vill ställa en mycket kort fråga till Iris Mårtensson med anledning av hennes inlägg. Jag vill fråga vad hon lägger in i vad som sägs i reservationen. Vad kommer att bli följderna om reservationen vinner? Bli det någon skillnad i förhållande till om utskottet vinner i denna fråga? Det skulle vara ytterst intressant att få veta detta av Iris Mårtensson själv, som ju finns nära allemansradioförsöket i Ljusdal. Vad är det som skiljer reservationen från utskottets skrivning? Vad är det som gör att man måste ifrågasätta centerpartiets och centerpartisternas hederlighet i denna fråga?

Anf. 80 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Skulle det inte vara någonting som skiljer oss åt stärker det mig i min uppfattning att vi måste stödja reservation nr 10. Då hoppas jag

också att centerledamöterna Gunnel Jonäng och Johan Olsson vågar rösta för reservation nr 10.

Anf. 81 KARL-ERIC NORRBY (c) replik:

Herr talman! Jag vill fråga vad som egentligen blir följden om reservationen vinner över utskottets hemställan. Det var den skillnaden jag gärna skulle ha velat få beskriven. Vad händer med allemansradion, dess utbyggnad till andra orter osv., om reservationen vinner? Om jag förstår Iris Mårtensson rätt kommer det att få helt andra följder än ett bifall till utskottets hemställan.

Anf. 82 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! I den socialdemokratiska reservationen sägs att man vill att försöksverksamheten i Ljusdal och Ängelholm förlängs. Jag är litet förvånad över att utskottets talesman inte känner till vad som står i utskottets betänkande.

Anf. 83 TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! När det gäller yttrandefriheten är det väldigt lätt att få alla att hålla med i princip. Det är ingen som säger att man i princip är emot en utvidgning av yttrandefriheten.

När det gäller närradion har ett enhälligt konstitutionsutskott konstaterat att närradioverksamheten är en utvidgning av yttrandefriheten. Det är naturligtvis inte särskilt många som frivilligt ställer sig upp och säger att man tar avstånd från det.

Nej, herr talman, när man vill inskränka yttrandefriheten tillgriper man en mer subtil metod. Man plockar fram ett exempel på någonting som ingen vill försvara och ingen kan försvara, men som ligger så där lagom på gränsen till det otillåtna att det är svårt att fälla det. Sedan tar man detta som intäkt för att försöka få stopp på alltsammans. Det är den senare metoden som Raul Blücher använt sig av här i dag. Den är mycket trevligare, och han slipper säga vad han egentligen vill.

Vi menar ju allvar med att vi skall ha ett fritt etermedium, där vi inte skall ha någon myndighetskontroll över vad som sägs utan där det enda kravet är att man skall hålla sig inom yttrandefrihetens ramar. Då får vi räkna med att det även i framtiden kommer att bli ett och annat övertramp, liksom det f. ö. redan förhåller sig inom monopolmediet i dag. Frågan är: Vilket vill vi ha? Vill vi strypa eller minska yttrandefriheten eller är vi beredda på de här obehagligheterna när de kommer, och vill vi ta en debatt och försöka komma åt dem?

För demokrater är svaret relativt lätt: Vi skall vidga yttrandefriheten. För vpk är svaret lika lätt: Vi skall försöka täppa till vidgningen av yttrandefriheten.

Herr talman! Jag hörde Georg Andersson i början av debatten uttrycka sig som så att etermedia till sin natur var centralistiska. Det var först på senare tid som det har blivit tekniskt möjligt att decentralisera verksamheten. Georg

Andersson säger så väldigt mycket om nya etermedia o. d., men det har inte särskilt mycket täckning i verkligheten. Radion blev centralistisk bara därför att statsmakterna på 20-talet bestämde att den så skulle bli, inte av några speciella tekniska orsaker.

Det finns andra områden där vi i dag har begränsningar. Jag tänker på trådöverföringar av radio- och TV-sändningar, där det inte heller av tekniska skäl finns någon anledning att ha etableringskontroll. När det gäller rundradiosändningar måste vi ha viss kontroll över frekvenserna. Det kan finnas vissa tekniska hinder för en absolut fri etablering. Det är helt riktigt. Men det finns ingenting som säger att närradiosändarna måste ägas av televerket. Det finns inte vare sig tekniska eller andra skäl, utom möjligen att man vill lättare få kontroll över sändarna – man vill lättare kunna dra in dem, om man vill göra slut på närradion. Eller man är möjligen så klurig att man, om man kommer fram till att det i många fall är dyrare för föreningarna att hyra sändarna av televerket än att föreningarna själva äger dem, gör som Georg Andersson och använder kostnaderna som ett argument mot närradion. Sedan är man själv med och driver upp kostnaderna.

Herr talman! I likhet med Sven-Erik Nordin är jag något förbryllad över den handläggning ärendet har fått. Min förvirring och förvåning hänför sig till att jag har läst riksdagsordningen 4 kap. 6 § första stycket. Jag är något förvånad över det sätt på vilket ärendet har remitterats.

Jag ämnar i en kommande votering stödja reservation 7 och i övrigt utskottets förslag.

Anf. 84 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort vända mig till Torkel Lindahl. Det är inte fråga om att stänga närradion från den 1 juli. Det står ingenting om det i de socialdemokratiska reservationerna till betänkandet eller i vpk:s motioner, som tillgodoses i dessa reservationer. Det är i synnerhet inte med anledning av några rasistiska inslag i vissa program som detta i så fall skulle ha aktualiserats. Det har icke aktualiserats, och det står icke någonting i utskottsbetänkandet om de rasistiska inslagen. Det enda som förekommer där är en bagatellisering av de farhågor som har väckts mot de övertramp och yttrandefrihetsbrott som kan komma i närradion.

Vad är det som gör att den ene talaren efter den andre nu tar till resonemanget om att det skulle vara fråga om att stänga närradion? Är det valutgången den 19 september som ni är rädda för, som gör att ni inte skulle kunna skynda långsamt och vänta på en fullständig utvärdering av närradion?

Anf. 85 TORKE LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Det kan vara så enkelt att det är det kommande valet som gör att Raul Blücher inte talar klartext i den här frågan.

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksam-
het

Anf. 86 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Hur valutgången blir får vi se, Torkel Lindahl. Vpk kommer att tala klartext i närradio- och lokalradiofrågorna även i valrörelsen så fort vi blir tillfrågade och så fort vi går ut och talar om dessa frågor.

Anf. 87 TORDEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Raul Blücher har inte lyckats göra klart vad han står för. Men så mycket är klart att han inte vill att närradion skall ha fastare former eller att vi skall utvidga verksamheten.

Anf. 88 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är risk för att jag kommer att dra upp Raul Blücher i ännu en debattomgång. Det har varit en intensiv debatt om närradion, och det är ganska naturligt med tanke på att närradion på ett tidigt stadium, redan från början, tilldrog sig mycket stort intresse. Det kvarstår, och det är positivt.

Jag har som många andra dock förvånats över att den här debatten i så hög grad har kommit att koncentreras kring en kommunistisk företrädare i kammaren och mera handlat om rasism och yttrandefrihet än om närradio, vilket Anders Björck påpekade i sitt inlägg.

Men det finns ett och annat i den motion som kommunisterna har lagt fram som borde kunna tas upp – även om vi nu har nått slutskedet av debatten – och som återför oss till att diskutera närradion. Man säger i motioner från vpk att närradion gynnar starka organisationer. Men snälla nån, det är fel. Det är flera talare som har framhållit detta. Det är konstigt att det skulle behöva sättas på pränt efter tre års försöksverksamhet som har visat att närradion har blivit ett forum för i första hand de små föreningarna, för kristna, religiösa församlingar även av det lilla formatet, och att närradion har blivit ett forum för mycket små grupper – icke minst invandrargrupper – som sannerligen inte har någon stark organisation att bygga sin verksamhet på och inte heller har gott om pengar.

Vpk säger vidare i motionen att närradion blir en tätortsradio. Det är klart att om man i försöksomgången företrädesvis väljer ut tätorter så kommer intresset att knytas dit, för där finns fler föreningar. Men ingenting kommer att hindra närradion från att också bli expansiv och av största värde i de bygder där det bor få människor. Får vi bara fram ett beslut om en frihet att etablera närradio, liksom en permanentning av närradion, som vi moderater vill, nämligen att föreningslivet självt får styra utbyggnadstakten, ja, då har vi också de små orterna med i bilden. Då kommer också landsbygden att kunna visa sitt intresse. Att det finns ett stort intresse för en närradio på många orter vet vi genom alla de förhandsanmälningar som har inkommit till närradio-kommittén.

Vpk säger vidare: Närradion kan påverkas av kommersiella intressen. Visst – det behöver man inte skriva en motion om. Det har emellertid visat sig att närradion icke låtit sig påverkas av kommersiella intressen. Det har varit ytterst få övertramp när det gäller vårt förbud – jag säger vårt, eftersom jag

sitter med som ledamot i närradiokommittén – mot sponsring och reklam. Den kommersiella hotbilden har sålunda icke blivit förverkligad och utgör inte heller något hot mot den fortsatta verksamheten.

Vpk säger också att närradion hämmar lokalradions utveckling. Det är möjligt. Men visste inte om det, för det är ju helt skilda etermedia. Eller rättare sagt: Det ena ingår i ett stort och mäktigt företag, nämligen Sveriges Radio-koncernen, och det andra är de små föreningarnas och de religiösa samfundens egen fria radio. Men är det på det sättet att vpk vill tillmäta närradion en så stor betydelse redan i begynnelsen, att man säger att den håller på att konkurrera ut lokalradion, så la bonne heure: Det är intressant och det stärker ju argumenteringen för att vi snabbt skall få fram en fri etableringsrätt för närradion, alltså till skillnad från regeringens proposition.

Vi moderater beklagar på den punkten ställningstagandet i propositionen, det lägger tyvärr en hämmsko på utvecklingen. Vi vill att föreningslivet självt skall få bestämma utbyggnadstakten.

För resten – behöver inte lokalradion konkurrens? Jag är medveten om, när jag talar till vpk, att det inte är konkurrenssamhället som vpk förordar, utan det totalitära samhället, där det inte förekommer något fritt konsumtionsval och inte heller någon konkurrens. Men vi andra i Sverige tycker att konkurrensen är bra, och om lokalradion är sämre än närradion, så får väl lokalradion skärpa sig – det blir ju bra för alla människor.

Så kommer då det sista påståendet i den kommunistiska motionen, att närradion kan ge utrymme för rasistiska och andra odemokratiska inslag. Ja, om detta har det här och nu stått mycken debatt. Jag kan instämma i vad flera talare har sagt. Men, herr talman, frågan är: Vill Raul Blücher göra ingrepp i tryckfriheten?

Det övertramp som förekommit i närradion inskränker sig till ytterligt få tillfällen. Det har blivit mycket uppmärksammat, och följaktligen har det också fått bemötande. Därmed är så att säga renhållningen när det gäller rasism klar. Det fungerar så i vårt svenska samhälle, till skillnad från vad som är fallet i de totalitära samhällena på andra sidan Östersjön. Det förekommer där väldigt mycket av förföljelse av människor. Detta nämndes här tidigare i debatten. Det förekommer en judeförföljelse som aldrig har varit så omfattande som den är i dag i Sovjet och andra kommunistiska stater. Här i Sverige förekommer inget sådant.

Men det förekommer i tryckta skrifter, Raul Blücher, att man gör sig skyldig till rasistiska övertramp. Skall vi då stoppa möjligheten att ge ut tryckt skrift?

Raul Blücher säger naturligtvis: Vi vill inte stoppa närradion. Det har han sagt här. Men vi begriper i alla fall att det är den egentliga bakgrunden till det hela.

Nu frågar sig någon varför jag har stått här och tagit så mycket tid i anspråk för att bemöta vpk:s motion. Jo, herr talman, det är ju på det viset att socialdemokraterna och vpk har slagit följe på den gentemot närradion fientliga vägen. Man har även från socialdemokratiskt politiskt håll gjort allt

Onsdagen den
2 juni 1982

*Närradioverksam-
het*

för att bokstavligen förklena och förtala närradion. Än är det det ena argumentet, och än är det det andra – ungefär som argumenteringen för löntagarfonder.

I det här fallet har Georg Andersson framfört ett alldeles speciellt argument – det har också anförts tidigare. Han sade att vi måste få till stånd en jämförelse mellan allemansradion och närradion på samma orter. Ja, men släpp då loss närradion! Då får vi ju en sådan jämförande studie. Den kan naturligtvis vara intressant, men vi moderater vill inte vara med och betala för ett experimenterande alldeles i onödan.

Närradion bekostas av de sändande organisationerna. Allemansradion bekostas av dem som betalar licens till Sveriges Radio: allemansradion ingår alltså i SR-koncernen. Allemansradion kostar för en station ungefär 500 000 kr. per år. Det är en hiskligt stor summa i jämförelse med vad närradion kostar föreningarna. Medan närradion bygger på idealitet bygger allemansradion på arbete i precis samma former som Sveriges Radios övriga verksamhet. Det är bara det att människorna liksom föreningarna kan komma dit och vara med och göra program – under överinseende av radiomedarbetare, som alltså måste ha betalt; det är ingenting att säga om att det då kostar pengar.

Mitt inlägg skall inte tolkas som någonting negativt gentemot allemansradion. Låt den finnas! Det har vi moderater tyckt från början. Men det är en helt annan form av medium än närradion.

Vi har här kunnat ta del av många ytterligare goda skäl för närradion. Jag skall, herr talman, be att få instämma i vad Lars Ahlmark och Anders Björck här har yttrat. Jag vill också instämma i vad Torkel Lindahl, folkpartiet, sade beträffande propositionens förslag om att televerket skall ha monopol på sändarna.

Vi har i den moderata partimotionen beträffande närradion framhållit det tokiga i förslaget att televerket skall få monopol på sändarna. När vi nu äntligen får någonting av en fri radio är det paradoxalt att man genast skall låta ett statligt verk skaffa sig monopol på det som är själva förutsättningen för sändningen. Låt oss i stället fatta ett beslut i enlighet med den moderata reservationen, som bl. a. Torkel Lindahl kommer att stödja. Den innebär att föreningslivet självt får lov att bekosta sändare och sätta upp dessa. De skall dock godkännas av televerket – det är så att säga en teknisk förutsättning.

Anf. 89 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Göthe Knutson är som journalist kollega till mig, och han borde veta att det är en avgörande skillnad i genomslagskraft mellan radio- och TV-sändningar å ena sidan och vad som står i en tryckt skrift å den andra sidan. Det är också det som är anledningen till att man sett till att det i Sveriges Radios avtal och i lokalradions avtal med staten finns mycket mer av närgångna föreskrifter, både påbud och förbud. Samma förhållande återkommer i radioansvarighetslagen, just med tanke på att genomslagskraften är betydligt större på detta område än vad avser tryckt skrift. För sådan

gäller betydligt liberalare regler. Parallellen med tryckfriheten är alltså inte riktigt hållbar.

Så till vpk:s motion. Min bankkamrat Göthe Knutson lånade av mig ett exemplar av motionen och riktade kritik mot den. Jag får väl genmäla att motionen håller på alla de fem punkter som vi har tagit upp. Göthe Knutson säger att det i första hand är små föreningar och små församlingar som hittills har utnyttjat närradion som medium. Men att föreningarna är små till sin numerär säger inte att de inte är starka. Det är helt och hållet den ekonomiska styrkan som avgör om man har råd till närradiosändningar eller ej.

Om Göthe Knutson och jag var miljonärer och tillsammans skulle starta en förening i något visst syfte – vad det nu skulle kunna vara – och då ville sända närradioprogram, skulle vi vara utomordentligt starka. Styrkan måste alltså mätas ekonomiskt.

När det sedan gäller invandrarna vill jag peka på att de faktiskt har fått se sitt utrymme inom lokalradion minskas ganska kraftigt till följd av strypningen av anslaget till lokalradions utveckling. Jag tror att invandrarna och deras organisationer hellre ser att de får ett större större utrymme i lokal- och riksradio och i TV än att de får möjligheter att sända dyra närradioprogram.

Också beträffande kommersialiteten håller våra påpekanden. Det finns musikföreningar som har lanserat enbart discomusik i närradion. För att återkomma till invandrarna tror jag dessutom att de vore tacksamma, om de slipper sändningar av typen Öppet Forum i Stockholms närradio.

Anf. 90 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag ber om överseende med att jag tar ytterligare ett par minuter av kammarens ledamöters tid i anspråk. Jag ville utnyttja tillfället att summera den ekonomiska filosofi som Göthe Knutson här uttalar. Den innebär ju att den som kan betala för sig får vara med i närradioverksamheten. Men det som vi betalar gemensamt är för dyrt. Det som vi betalar med licensavgifter är alltså för dyrt, och det skall vi inte satsa på, däremot på de organisationer som har egna resurser. Det är, i klartext, den yttrandefrihetsfilosofi som Göthe Knutson här egentligen uttrycker.

Låt allemansradion finnas, säger Göthe Knutson, men vi vill inte betala för experiment. Men det är ju fråga om en allemansradio som är till för alla. Skall vi då inte gemensamt betala kostnaden för den?

Vidare har av och till en gammal myt skymtat fram, nämligen den om att närradioverksamhet är förfärligt billig. Hur kan den då vara det? Jo, den bekostas inte över statsbudgeten, utan det är enskilda organisationer som betalar den. Nu har vi gjort en del undersökningar för att ta reda på vad verksamheten egentligen kostar – för kostar gör den ju. Även om de undersökningarna har varit svåra att utföra, kan man dra vissa slutsatser.

En slutsats är att verksamheten trots allt kostar ganska mycket. Undersökningen pekar hän mot en årskostnad på ca 5 milj. på de försöksorter som har bedrivit närradioverksamhet. Men då är att märka att

ett stort antal föreningar, 63 %, anger att de kostnadsfritt har haft tillgång till lokaler. Vidare anger 27 % att de kostnadsfritt har haft tillgång till personal. Vad betyder detta? Jo, att man har utnyttjat lokaler och personal som har varit avsedda för andra ändamål men som inte har redovisats på närradio-kostnaders konto.

Till detta kommer att propositionen lägger nya kostnader på organisationerna, vilket inte har kommit fram i dag. Jag frågade i mitt inledningsanförande: Hur stora blir de kostnaderna? Nu skall organisationerna betala också den centrala närradiomyndigheten. Preliminärt skall man punga ut med en dryg miljon. Det har uppstått ganska stora bekymmer i utbildningsdepartementet, när man har försökt fördela kostnaderna på försöksorterna. Man har upptäckt att det blir svårt att presentera detta förslag för organisationerna. Det blir nog litet av en kalldusch för dem.

Anf. 91 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Först vill jag tacka Raul Blücher för lånet av denna motion. Det kan inte hjälpas att motioner ibland kommer på drift. Och såsom bankkamrat är Raul Blücher en alldeles utomordentlig människa.

Dock har vi skilda åsikter, inte bara ideologiskt utan även beträffande närradion. Det är stor skillnad i fråga om genomslagskraft, säger lokalradiomedarbetaren Raul Blücher. Ja, det är så med oss journalister att vi gärna ser det egna mediet såsom det bästa. Jag håller med om att radion har stor genomslagskraft. Men å andra sidan är det först när radioprogrammen uppmärksammas i tidningarna som det kan bli rabalder om dem. Så var förhållandet även med de rasistiska programmen.

Försök nu att hålla ihop argumenteringen. Å ena sidan fördömer ni närradion därför att alltför få lyssnar på den. Å andra sidan säger ni att närradion har så många tokiga program att – bevara oss väl – sånt skall man inte lyssna på.

Georg Andersson, socialdemokraternas främste företrädare i denna debatt och kulturutskottets ordförande, talade om min ekonomiska filosofi beträffande närradion och gjorde sin egen tolkning av den: betalar man själv för programmen är det O.K. och betalar man genom Sveriges Radio är det fel.

Nu har jag emellertid inte uttryckt mig så. Vad jag har försökt säga är att vi har haft en försöksverksamhet med allemansradion. Det är upp till Sveriges Lokalradio att själv bedriva den verksamheten. Det finns inga hinder. Man driver ju sin egen affärsverksamhet. Men närradion, som f. ö. är billig – jag upprepar det – driver föreningarna själva och det finns en valfrihet.

Avslutningsvis vill jag bara nämna att enligt den noggranna undersökning som har gjorts om kostnaderna för närradion 70 % av de sändande föreningarna har lagt ned mindre än 10 000 kr. på sitt första verksamhetsår i etern, alltså tolv månader. Genomsnittskostnaden för ett program är 159 kr. och per sändningstimme 227 kr. Jämför detta med kostnaderna för allemansradion, som utbyggd i hundra av Sveriges kommuner skulle kosta 50

milj. kr. Kostnaderna för närradion, som belastar enbart föreningarna, stannar vid några få milj. kr.

Anf. 92 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Ja, Göthe Knutson, jag har arbetat 15 år på tidningar, 10 på radion men bara 3 år på lokalradion. Egentligen tycker jag något bättre om tidningar. Men jag tycker naturligtvis också om lokalradion.

Det är inte min klockarkärlek till lokalradion som har format vpk:s politik när det gäller närradion. Vi har konsekvent motsatt oss denna nyskapelse i etern. Vi vill värna om lokalradion av skäl som vi har angivit i återkommande motioner på detta område.

Vi anser att närradion icke har givit något tillskott, vare sig i kreativ eller annan bemärkelse, som varit värdefullt. Det jag har pekat på i den här debatten är att de praktiska konsekvenserna av den votering vi nu snart skall gå till icke är att närradion stoppas från den 1 juli, om reservationen skulle vinna.

Jag har yrkat bifall till de socialdemokratiska reservationerna, med de konsekvenser de har, och så får vi återkomma till debatten om närradio och lokalradio.

Anf. 93 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber om kammarens tillgift för att jag begärt ordet, men Iris Mårtensson angrep Johan A. Olsson och mig för vårt ställningstagande när det gäller frågan om allemansradion. Jag hade inte möjlighet att vara här i kammaren tidigare, eftersom jag har guidat skolelever, nionde årskursen från Arbrå.

Jag tycker faktiskt att det är litet trist, när vi på länsbanken skall behöva ta till gräl och aggressioner på det sätt som Iris Mårtensson gör, med instämmande av andra socialdemokrater från länet. Det förefaller som om det gäller att skapa konfrontation till varje pris.

Vi har här verkligen gemensamma intressen på Gävleborgsbanken, vilket parti vi än tillhör. Vi har upplevt på nära håll hur väldigt positiv allemansradion i Ljusdal är – det tror jag att vi alla är eniga om. Från centern är vi också angelägna om att det skall bli en vidareutveckling och en utvidgning av allemansradion:

Jag kan inte se att det är någon skillnad mellan utskottets skrivning och reservationen, och jag noterar att när Karl-Eric Norrby ställde frågan till Iris Mårtensson om skillnaden mellan utskottsskrivningen och reservationen, kunde Iris Mårtensson inte svara på detta.

I utskottsbetänkandet står ju att utskottet redan tidigare har betonat att allemansradion är en värdefull verksamhetsgren, som naturligt hör hemma inom lokalradion, och att de önskemål som är framförda i motionerna syftar till en utveckling och utbyggnad av allemansradion. Vad Johan A. Olsson och jag begärt i vår motion är just en vidareutveckling och utvidgning av allemansradion.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

Vi är således helt tillfredsställda med den skrivning som utskottsmajoriteten har gjort, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 94 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Man blir verkligen förvånad när centerpartister skriver motioner som de sedan inte vågar stå för.

Jag vill erinra om en motion som väcktes under allmänna motionstiden, där Johan A. Olsson och jag begärde att allemansradion skulle få fortsätta sin verksamhet. Den reservation som socialdemokraterna avgav i utskottet gick helt i samklang med yrkandet i motionen. Hade någon av centerpartisterna Gunnel Jonäng eller Johan Olsson stött reservationen då, hade saken varit klar.

Samma dag som det ärendet behandlades i kammaren, den 25 mars, väckte Gunnel Jonäng och Johan A. Olsson en ny motion, där de krävde att allemansradion får fortsätta sin verksamhet! Vad som förvånar oss så otroligt är att man först är med om att avslå ett yrkande som man själv ställer omedelbart därefter.

Utskottet säger nu att önskemålen om en utveckling och utbyggnad av allemansradion ligger i linje med tidigare uttalanden om värdet av allemansradio. Det sade utskottet också i sitt förra betänkande beträffande allemansradion. Det är ju förvånansvärt att utskottets talesman inte kände till att utskottet skrivit precis likadant i två betänkanden efter varandra.

Det var alltså inget nytt, och det var inte heller något nytt när Gunnel Jonäng och Johan A. Olsson skrev sin motion.

Anf. 95 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att vi står för den motion som vi har väckt och som finns behandlad i det betänkande som vi nu diskuterar.

Jag vill ställa den fråga till Iris Mårtensson som Karl-Eric Norrby ställde: Vad blir bättre för allemansradion i Ljusdal eller för allemansradion över huvud taget, om vi röstar på reservationen? Jag märkte nyss att Iris Mårtensson inte kunde ge något svar på detta, för det finns naturligtvis inget svar att ge. Ingenting blir bättre för allemansradion genom att vi röstar på reservationen.

Vi har skrivit en motion, vi har fått den tillgodosedd och vi är nöjda med det. I utskottsbetänkandet står det att de önskemål vi har framfört om en utveckling och utbyggnad av allemansradion ligger i linje med vad riksdagen har uttalat. Vi är tillfredsställda.

Anf. 96 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag tycker verkligen att det är trist att inte Gunnel Jonäng själv känner till vad hon har skrivit i sin motion. Men om nu motionen är så bra som Gunnel Jonäng säger, varför stöder ni inte då vår reservation 10? Motionen är ju innesluten i den reservationen. Jag förstår inte Gunnel Jonängs ställningstagande i det fallet.

Anf. 97 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Reservationen betyder ingenting till eller från för allemansradion jämfört med vad utskottsmajoritetens skrivning innebär.

Anf. 98 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Då förvånar det mig verkligen när ni i er motion angriper departementschefens uttalande, där han säger att han ser det som värdefullt att denna verksamhet kan fortsätta ännu någon tid på de villkor som nu gäller. Ni påstår att det är en mycket snäv och restriktiv syn som han redovisar, och därför anser ni att det är angeläget att allemansradion får fortsätta sin verksamhet. Det är precis vad vi säger i vår reservation.

Anf. 99 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är också precis det som står i utskottets betänkande.

Anf. 100 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag måste tala om för fru Jonäng att det inte står så i utskottets betänkande. Kanske utskottets talesman och fru Jonäng skulle läsa vad som står där. Man talar nämligen om värdet av allemansradion. Jag trodde att åtminstone någon från centerpartiet hade läst vad som står i utskottets betänkande.

Anf. 101 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Nu börjar jag undra om det är samma betänkande vi diskuterar, Iris Mårtensson och jag. Det förefaller faktiskt inte så.

Anf. 102 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Får jag som utskottets ordförande påpeka att i majoritetsskrivningen avstyrker man Gunnel Jonängs motion, men i reservationen gör man ett tillkännagivande med anledning av motionen. Det är skillnaden.

Majoriteten gör inget uttalande till regeringen. Reservanterna gör det – precis som Gunnel Jonäng vill att det skulle vara. Rösta på reservation nr 10!

Anf. 103 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det känns uppmuntrande när riksdagens herrar kommer till vår hjälp. Deras uppfattning är, förmodar jag, att vi inte kan klara det här på egen hand.

Nu läser jag direkt ur betänkandet:

”I motion 2371 (c) uttalas att det vore önskvärt med en vidareutveckling och utvidgning av allemansradion.”

Längre ned på samma sida – s. 7 i majoritetsskrivningen – står det:

”De i motionerna framförda önskemålen, som syftar till en utveckling och utbyggnad av allemansradion, ligger i linje med nyss nämnda tidigare uttalanden av riksdagen – – –.”

Onsdagen den
2 juni 1982

Närradioverksamhet

Anf. 104 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag skall också be att få läsa för Gunnel Jonäng:

”De i motionerna framförda önskemålen, som syftar till en utveckling och utbyggnad av allemansradion, ligger i linje med nyss nämnda tidigare uttalanden av riksdagen om värdet av allemansradio. Med hänsyn härtill samt till vad som anförts i propositionen anser utskottet det inte erforderligt med någon framställning till regeringen i enlighet med motionsyrkandena. Utskottet avstyrker därför motionerna 2318 (c), 2370 (s) yrkande 3 och 2371 (c).”

Det är Gunnel Jonängs och Johan Olssons motion. Kan det bli klarare än detta?

Överläggningen var härmed avslutad.

Kulturutskottets betänkande 29

Mom. 1 (fastare former för den fortsatta närradioverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 154 för reservation 1 av Georg Andersson m .fl.

Mom. 2 (permanentning av närradioverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 137 röster mot 65 för reservation 3 av Tore Nilsson och Lars Ahlmark. 107 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (utbyggnad av närradioverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 65 för reservation 5 av Tore Nilsson och Lars Ahlmark. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (rätt för föreningar att själva anskaffa sändare)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 66 för reservation 7 av Tore Nilsson och Lars Ahlmark. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 (allemansradio)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 154 för reservation 10 av Georg Andersson m. fl.

Konstitutionsutskottets betänkande 29

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Övergång från hyresrätt till bostadsrätt m. m.

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Föredrogs civilutskottets betänkande 1981/82:41 om åtgärder för att främja övergång från hyresrätt till bostadsrätt m. m. (prop. 1981/82:169).

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

Anf. 105 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Kammaren skall nu behandla civilutskottets betänkande 41. Regeringen har i proposition 169 föreslagit en rad åtgärder för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt.

I sitt förslag till riksdagen – som tyvärr, liksom vanligtvis, delas av utskottets borgerliga majoritet – har bostadsministern gått åtskilligt längre än vad som föreslogs av 1978 års bostadsrättskommitté. Medan bostadsrättskommittén föreslog att egendom ägd av kommun skulle undantas från hyresgästers förköpsrätt, har i stället bostadsministern valt att öppna hela den kommunala hyressektorn för övergång till bostadsrätt. Jag vill redan från början betona att socialdemokraterna till ingen del ställer upp bakom detta regeringsförslag.

Jag vet inte på detta stadium hur pass lik riksdagsdebatten blir den fördebatt som redan pågått i den här frågan. Det har hävdats att socialdemokraterna skulle vara rädda för att bygga ut bostadsrätten, att mitt parti skulle vara ängsligt för ett ökat boendeinflytande, som det ändå ytterst handlar om. Jag betraktar sådana beskyllningar som en mental åkomma. Sanningen är ju att den folkrörelsekooperativa bostadsrätten har sitt ursprung i hyresgäströrelsen och har byggts upp på de demokratiska värderingar som finns inom arbetarrörelsen. Vi har i allra högsta grad arbetat för bostadsrätten inom ramen för HSB och Riksbyggens verksamhet.

Vi är på samma sätt för den allmännyttiga hyresrätten. Den har spelat en stor roll i det sociala innehållet av en socialdemokratisk bostadspolitik. De allmännyttiga bostadsföretagen kommer på samma sätt som hitintills – och i samklang med den folkrörelsekooperativa bostadsrätten – att framöver utgöra grundvalen för en social bostadspolitik av socialdemokratisk modell.

Detta klarläggande leder mig in på en granskning av bostadsministerns – och för all del också den borgerliga utskottsmajoritetens – förslag att sälja kommunala hyresrätter till bostadsrätter. För folkpartiets del är detta ett ytterligare avsteg från den gemenskap om det sociala boendet som tidvis utmärkt partiets förhållande till socialdemokratin. Kanske är det höstens val som fått paniken att stiga i folkpartiet, och då kan kanske den galna idén att lösa upp det kommunala hyresbeståndet vara ett försök att hålla de vikande medlemsskarorna vid någorlunda gott mod.

Hur som helst, om bostadsministerns förslag genomförs, kommer ganska snart de mest attraktiva och välbelägna hyresfastigheterna inom allmännyttan att ombildas till bostadsrätter. Därmed rycks också grunden undan för en solidarisk hyresutjämnning. Bostadsministern säger att bostadsrätten är vägen till ett ökat boendeinflytande, och förvisso har bostadskooperationen mycket att lära ut när det gäller förvaltning och medbestämmande. Men det är inte

Ondsdagen den
2 juni 1982

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

meningsfullt att genom att ta jämförelseobjektet kommunala bostadsföretag dra sådana slutsatser, eftersom boendeinflytandet inom den kommunala hyresrättens ram kan utvecklas från sina egna utgångspunkter. Ungefär 90 % av de kommunala bostadsföretagen har tecknat inflytandeavtal med hyresgäströrelsen. I ett 25-tal kommunala bostadsföretag svarar hyresgästerna helt för driftkostnadsdelen och har därmed inflytande över ekonomin.

I senaste numret av tidningen Vår Bostad redogörs för Alebyggen norr om Göteborg, där viktiga beslut har flyttats från styrelserummen ut till de boende. Hyresgästerna bestämmer själva hur deras område skall skötas och hur mycket jobb de skall göra själva. Det är raka rör mellan besparingar och hyra. 1981 gav boinflytandet 270 000 kr. i återbäring åt hyresgästerna. Vår Bostad kallar verksamheten för Boinflytande på riktigt.

Det är sådana verksamheter som bör uppmuntras och följas upp. Det är initiativ i den riktningen som statsmakterna borde uppmärksamma. Det är denna utveckling som enligt vår mening är ett bättre alternativ för att få ett förstärkt boendeinflytande än den upplösning av de kommunala bostadsföretagen som regeringen och bostadsministern har engagerat sig för. Bostadsministern borde följa den här utvecklingen och förståndsangepassa sig till den i stället för att visa den uppgivelse som kännetecknar hennes förslag i denna fråga till riksdagen.

Dra nu inte slutsatsen av detta, att kommunala bostadsföretag är befriade från problem! De finns där i varierande grad. Riksdagsmajoriteten har gjort sitt till för att ytterligare försämra bostadsföretagens ekonomiska verksamhet. Sålunda har hyresförlustlån, underhållslån och för icke flerbarnsfamiljer kraftigt sänkta bostadsbidrag belastat flera kommunala bostadsföretag på ett icke acceptabelt sätt.

Tillsammans med centern är socialdemokraterna i civilutskottet i majoritet när det gäller HSB:s och Riksbyggens roll vid ombildning till bostadsrätt. Vi vill ta till vara den unika resurs som HSB och Riksbyggen utgör och vars organisationer vid förvärv för bostadsrätt inte behöver ha den kvalificerade majoritet som är grundtanken i regeringens proposition. De rikskooperativa organisationerna betyder kontinuitet i produktion och förvaltning och medlemmarnas aktiva engagemang i bägge dessa arbetsuppgifter.

I våra reservationer klarlägger vi de förändringar vi kräver gentemot regering och utskottsmajoritet. I reservation 1 slår vi tillbaka kraven från moderaterna, som vill utveckla boendet med privat bostadsrätt och äganderätt, där skatteplanering, vinster och segregering är bekanta inslag. Vi markerar i reservationen ett socialdemokratiskt avståndstagande från en bostadspolitik som vill underlätta för de få men försämra förutsättningarna för de många människorna.

I reservation 2 klarlägger vi hur en vidgad kommunal förköpsrätt kan spela en avgörande roll vid utformandet av en social bostadspolitik. Om de boende i fastigheter som berörs av förköp anmäler sitt intresse för att i folkrörelsekooperativ form ta över fastigheterna, skall kommunen, om man finner det bostadssocialt motiverat, medverka i detta. Därmed uppnås också att

möjligheterna till förköp väsentligen förkortar tiden för fastighetsförvärv. Det är ju kommunerna som har ansvaret för bostadsförsörjningen, och det är för oss självklart att kommunerna skall ha samma ledande roll när det blir aktuellt med ombildning till bostadsrätt. De praktiska fördelarna i vårt förslag i jämförelse med hembudssystemet är uppenbara.

Slutsatsen blir att övergångar från hyresrätt till folkrörelsekooperativ bostadsrätt kan främjas med den kommunala förköpsrätten som hjälpmedel. Vi anser därför att regeringen snarast bör lägga fram förslag till riksdagen om ändringar i förköpslagen för att uppnå dessa mål.

I reservation 3 tar vi upp ett krav om uppföljning i de fall privata hyreshus överlåts till bostadsrättsföreningar utanför HSB:s och Riksbyggens ram. Det är till fördel för det sociala inslaget i det totala bostadsbeståndet om vi kan följa upp hur en sådan utveckling ter sig och vilka konsekvenser den kan få för mera långsiktiga bostadspolitiska mål.

I reservation 5 gör vi ett klarläggande om att boendeinflytandet inom de allmännyttiga bostadsföretagen kan utvecklas utan anknytning till direkt eller indirekt ägande. Vi ser heller inga motiv till att tillgripa utförsäljningar inom den allmännyttiga bostadssektorn för att främja boendeinflytande.

I reservation 7 följer vi upp ett krav i den socialdemokratiska partimotionen 2506. Vi utvecklar den tankegången, att bostadsrättsföreningar i sina stadgar utöver prisföreskrifter även skall kunna föra in s. k. hembudsklausuler, som skall ge föreningen, rikskooperativ organisation eller kommun rätt att lösa bostadsrätten.

Det kan vara intressant att notera att HSB:s riksförbund i ett brev till regeringen den 26 januari 1982 begärt att statsmakterna tillsätter en parlamentarisk kommitté för en översyn av bostadsrättslagstiftningen. Det har nu inte regeringen gjort, trots att det i skrivelsen bl. a. anförs att det framför allt i de större tätorternas inre delar förekommer en prisutveckling på bostadsrätter som skapar problem – en prisutveckling som HSB inte anser godtagbar. Det är därför på goda grunder man begärt en översyn av bostadsrättslagen. Detta krav sammanfaller i stort med de förslag som finns i vår partimotion och reservation. Samtidigt markerar vi också med vårt förslag att vi avvisar 11 a § i förslaget till ändring av bostadsrättslagen. Går detta lagförslag igenom hindras de stadgeändringar som Riksbyggen och Värmdö kommun utvecklar i ett gemensamt försök att motverka en osund prisutveckling.

Såväl HSB som Riksbyggen har sådan kapacitet, att när dessa organisationer begär en översyn av en lagstiftning som har brister och inte är fullt funktionell för organisationernas verksamhet, så borde statsmakterna lyssna. I vår reservation har vi slagit fast dessa krav och förväntar oss att regeringen kommer med ett förslag till riksdagen.

Herr talman! Slutligen begär vi i reservation 8 ett ändrat ikraftträdande. Bostadsministern och utskottsmajoriteten vill ha lagen i kraft den 1 juli i år. Vi har i dag den 2 juni – det skulle således vara inte fullt en månad fram till lagens ikraftträdande. Det är ett djärvt förslag. Om det inte hade varit val den 19 september hade aldrig ett förslag med denna ikraftträdandetid

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

Onsdagen den
2 juni 1982

Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.

kommit till riksdagen. Vi föreslår på goda grunder – bl. a. för att möjliggöra en ordentlig information om lagförslaget – att lagen träder i kraft den 1 januari 1983.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 106 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har länge arbetat för att samhället skulle underlätta och stimulera olika former av bostadsägande. Så länge som vårt krav på införande av ägarlägenheter i flerfamiljshus inte har genomförts är bostadsrätten f. n. det enda alternativet i de hustyperna.

Bostadsrätten som boendeform är populär. Här får man möjlighet att påverka sin bostadsutformning och bostadsmiljö. Genom egna insatser vid reparation, underhåll och ombyggnader kan man direkt påverka bostadskostnaden. Intresset för bostaden ökar på det här viset.

Man har som bostadsrättsägare full förfoganderätt över sin bostad. Man har rätt att fritt sälja och byta bostad. Det kommer man också att ha i fortsättningen med de förslag som kammaren nu har att ta ställning till.

I bostadsrättsutredningen, där jag var ledamot, var jag ensam om att kämpa för de här viktiga principerna när det gäller förfoganderätten över bostadsrätten. Centerns och folkpartiets representanter i utredningen hade en annan uppfattning, och jag blev tvungen att som ledamot i utredningen reservera mig på den här punkten. Jag är glad att nu kunna konstatera att bostadsministern dess bättre rättat till de här misstagen i utredningen och att vi nu har en proposition som är balanserad och väl avvägd och som slår vakt om bostadsrätthavarna och ser till att det är de enskilda boendes intresse som kommer i förgrunden.

Herr talman! Det är alltså en stor och viktig proposition som vi nu behandlar. Den kommer med all säkerhet att få stor betydelse när det gäller övergång från hyresrätt till bostadsrätt. Det är också det som den siktar till.

På ett par punkter har vi moderater dock en uppfattning som avviker från utskottsmajoritetens. Det gäller först och främst det som vi har tagit upp i reservation 4. Det är på det viset att det i bostadsrättslagen står att minimiantalet lägenheter för att det skall få bildas bostadsrättsförening är fem. Detta tycker vi är en litet hård begränsning, eftersom det finns ganska många hus med tre fyra lägenheter och där det skulle vara lämpligt att utnyttja möjligheten till övergång från hyresrätt till bostadsrätt. Vi har därför föreslagit att man hos regeringen skulle begära en ändring av lagen på den punkten, så att minimiantalet skulle vara tre i stället för fem.

Jag vill med detta yrka bifall till reservation 4.

Den andra punkt där vi har avgivit reservation tillsammans med folkpartiledamöterna i utskottet gäller kravet på kvalificerad majoritet i alla

sammanhang oavsett vem som är huvudman för bostadsrättsföreningen. På den här punkten hade propositionen en enligt vår uppfattning riktig skrivning. Men vid behandlingen i utskottet har centerpartiet och dess representanter slagit följe med socialdemokraterna och lämnat propositions-texten och propositionsförslaget och föreslår att man skall göra undantag för de rikskooperativa organisationerna.

Enligt vår uppfattning är ombildningen till bostadsrätt mycket viktig när det gäller de boendes villkor. Det är de boendes intressen, önskemål och synpunkter som skall väga tyngst. Därför bör alltså inte någon särbehandlas, inte heller de rikskooperativa organisationerna. Även de borde arbeta på samma villkor som de andra bostadsrättsföreningarna får göra. Därför har vi på den punkten varit tvungna att reservera oss.

Jag vill med det här sagda yrka bifall till reservation 6 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 107 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Det är en stark önskan från folkpartiets sida att på alla sätt öka de boendes möjligheter till inflytande. Detta skall gälla oavsett om man väljer bostadsrätt, hyresrätt eller egnahem.

En rad insatser har därför gjorts under de senaste åren för att öka inflytandet, och det har varit särskilt viktigt att utveckla hyresgästinflytandet. Vi får inte förtrötta i det arbetet, utan vi måste fortsätta.

Valfriheten när det gäller att välja boendeform bör också bli så stor som möjligt. Bostadsrätten har många positiva effekter. Många människor vill välja den, och det är därför glädjande att vi nu kan ta ställning till förslag till åtgärder för att främja övergång från hyresrätt till bostadsrätt. Vi tycker från folkpartiet att det är en bra proposition. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan, dock med ett undantag, nämligen mom. 6, där jag yrkar bifall till reservation nr 6, som är fogad till betänkandet. Folkpartiet står fast vid att majoritetsregeln, dvs. att två tredjedelar av hyresgästerna skall vara överens om att bilda bostadsrätt, skall gälla och inga undantag medges.

Det är en självklarhet för oss liberaler att det är de i huset boende som skall besluta om ombildning till bostadsrätt. Det skall ske på de boendes villkor, och de boendes intressen, önskemål och synpunkter skall bilda grunden.

Det förslag som bostadsministern lagt fram svarar helt mot den målsättningen. Det är engagemanget hos de boende, deras medverkan vid utformningen av föreningen, som är värdefullt.

Den ändring som nu skett i förslaget bygger på idéer som undervärderar betydelsen av detta vid övergång till bostadsrätt från hyresrätt.

Det har i och för sig varit positivt med de ombildningar som skett på initiativ av de rikskooperativa organisationerna, men att dessa organisationer undantas från majoritetsregeln är ej bra. Själva försäljningen sker då ovanför huvudet på de boende, man säljer bort deras möjligheter att påverka. Först när köpet är klart kommer hyresgästerna in i bilden. De har inte haft något direkt inflytande över ombildningsprocessen. De blir då även

utan valmöjlighet när det gäller val av organisation, som kan medverka vid ombildningen.

Det är beklagligt att man på det sätt som sker, om utskottets förslag går igenom här i kammaren, helt frångår tanken på att det är hyresgästernas egna viljor om hur huset skall förvaltas som skall vara avgörande. Man utlämnar dem och ger dem sämre valmöjligheter. Man ger också monopolställning till två organisationer. Detta vill jag gärna ha kommenterat av centerns representant här i kammaren.

Anf. 108 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Erfarenheterna under de senaste åren har enligt min uppfattning visat att man inom de allmännyttiga bostadsföretagen kan främja ett ökat boendeflytande och ge hyresgästerna mera att säga till om inom hyresrättens ram. Genom avtal och överenskommelser med hyresgästerna via hyresgästföreningarna och deras kontaktkommittéer är det möjligt att ge hyresgästerna bestämmanderätt i olika frågor. Erfarenheterna visar också att det är möjligt att successivt bryta ut olika delar av central förvaltning och administration och överlämna beslutanderätten till de boende på kvarters- och husnivå.

I den regeringsproposition som ligger till grund för det betänkande som vi nu behandlar finns det på s. 21 ett avsnitt om bostadsrättens fördelar. Där görs en uppräknig i punktform, som i sak visar att det egentligen bara är spekulationen i samband med försäljning och upplåtelse av bostadsrätt som inte kan tillfredsställas i hyresrättens form. På varje punkt i övrigt finns det goda möjligheter att klara inflytandet lika bra som då det gäller bostadsrätten. Men trots detta, och trots de erfarenheter som man också på regeringshåll måste känna till, drar regeringen den dåligt underbyggda och enligt vår mening felaktiga slutsatsen att bostadsrätterna måste öka och att hyresrätter bör förvandlas till bostadsrätter i ökad utsträckning för att man skall kunna åstadkomma ett av alla önskat ökat boinflytande.

Vi har i vpk-motionen 2507 kritiserat propositionens innehåll och ställt förslag som vi menar snarast bör förverkligas, oberoende av hur det går med propositionsförslaget och utskottsmajoritetens förslag. Vi anser att man måste få till stånd en utvidgad kommunal förköpsrätt även utan efterföljande bostadsrättsomvandling. Likaså anser vi att priskontroll och hembudsskyldighet måste införas generellt och gälla även befintliga bostadsrätter.

Bostadsrättskommitténs betänkande och olika remissyttranden visar bl. a. att de problem som sammanhänger med privat fastighetsägande, kommunal förköpsrätt, priskontrollerande åtgärder, hembudsskyldighet, ökad segregation osv. inte löses genom sådana förslag som regeringen nu har kommit med. Vi avstyrker därför förslaget till lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt. Om den här ombildningslagen ändå genomförs, yrkar vi på att en effektiv priskontroll och hembudsskyldighet skall införas för bostadsrätter och att allmännyttiga bostadsföretags hyreshus skall undantas från lagen.

Då det gäller tidpunkten för ikraftträdande av en ny och ändrad

lagstiftning anser vi att det är alltför kort tid fram till den 1 juli 1982. Vi föreslår därför att ikraftträdandet av en eventuell ny lag senareläggs till den 1 januari 1983.

En ombildning av hyreslägenheter till bostadsrätter har inte särskilt många fördelar, och jag har redan nämnt att man kan uppnå de fördelarna inom hyresrättens ram. Däremot finns det en del nackdelar. För att ta ett exempel så leder en ombildning av hyresrätt till bostadsrätt till en förlust av skatteintäkter för stat och kommun, enligt bostadsrättskommittén. Vi anser att det finns betydligt angelägnare områden än detta, vilket innebär att man ytterligare subventionerar till dem som äger sin bostad. Det finns stora hål att stoppa i. Det kan exempelvis gälla förbättringar av dåliga bostäder och bostadsmiljöer, stödet till resurssvaga hushåll som inte har råd att efterfråga en modern rymlig bostad, eller åtgärder för att minska tiotusentals ungdomars bostadsproblem.

Överlåtelsepriserna kommer av allt att döma att utgöra ett hinder för hushåll med begränsade ekonomiska resurser att köpa en lägenhet med bostadsrätt. Enligt min mening är det helt klart att sådana hushåll i stor utsträckning kommer att utestängas från centralt belägna eller av andra anledningar attraktiva lägenheter, dvs. det blir ett begränsat antal ekonomiskt starka hushåll som kommer att ha möjlighet att efterfråga bostadsrätter och gå över till denna boendeform.

En övergång till bostadsrätt är varken en nödvändig eller tillräcklig förutsättning för ett ökat boendeinflytande. Övergången till bostadsrätter innebär uppenbara risker för en ökad social segregation och de negativa effekter som detta medför. En utgångspunkt måste vara att det är boendet och inte ägandet som inflytandet skall utgå från. Staten och kommunerna måste nu satsa mera på att behålla och förstärka de allmännyttiga bostadsföretagen och deras hyreshus. Det är på detta område som den största möjligheten finns att snabbt åstadkomma en ordentlig utbyggnad av boendeinflytandet.

Överlåtelseerna till bostadsrätter och småhus har som bekant under senare år nått en nivå som inte kan anses vara acceptabel från bostadssociala utgångspunkter. Detta förekommer inte bara i Stockholms innerstad, utan är ganska utbrett även i ett antal andra kommuner och regioner. Det handlar om priserna vid förstagångsoverlåtelser, men även vid kommande försäljningar. Inte minst gamla bostadsrätter från 1940-, 1950-, 1960- och 1970-talet har stigit våldsamt i pris och betingar nu sådana priser att det är omöjligt för hushåll med vanliga inkomster att efterfråga sådana bostäder.

Det har i den diskussion som har förts sagts att det inte är någon risk för att man skulle äventyra de allmännyttiga bostadsföretagen genom att stimulera till ökad övergång till bostadsrätter – det skulle inte föreligga någon större risk att det skulle ske några sådana försäljningar.

Men det är klart att borgerligt styrda kommuner med allmännyttiga företag i linje med sin syn på bostad och ägande kan sälja ut t. o. m. betydande delar av dessa företag. Det har som bekant ställts åtskilliga sådana förslag i de kommunala församlingarna landet runt. Bl. a. därför bör

Onsdagen den
2 juni 1982

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

”allmännyttan”, på sätt som vi har föreslagit i vpk-motionen, undantas från ombildningslagen.

Det finns i propositionen en rad underliga påståenden, bl. a. beträffande ”allmännyttan”. På s. 26 sägs exempelvis: ”Det bör vara ett naturligt led i arbetet för ett allmännyttigt företag som avser att försälja ett hus att i förväg undersöka om de boende är intresserade av att själva ta över ---.”

Det är klart att det bör vara naturligt. Men min fråga i sammanhanget blir: Vilka allmännyttiga bostadsföretag har till uppgift att sälja hus? Det är väl ändå inte vare sig någon näraliggande eller långsiktig uppgift med utgångspunkt i de allmännyttiga bostadsföretagens mål och uppgifter som instrument för en social bostadspolitik att syssla med försäljning av sina hus?

Både civilutskottet och lagutskottet har framhållit att regeringsförslaget är bra då det gäller att stimulera och engagera hyresgästerna till aktiva insatser. Vad man på det sättet ansluter sig till är förslaget att stimulera och aktivera hyresgäster, inte till att ta initiativ inom ramen för de möjligheter som faktiskt finns till ökat inflytande och ansvarstagande, utan till aktiva insatser för en övergång från hyresrätt till ägande.

I betänkandet söker man stöd för sina och regeringens argument hos bostadsrättskommittén, när det passar. När det inte passar tar man avstånd från förslaget från bostadsrättskommittén. Regeringen och utskottsmajoriteten kan inte acceptera lösningar som man har varit med och genomfört genom exempelvis bostadsanvisningslagen. Då var det lämpligt att hyresgästernas ställning blev beroende av praktiska politiska beslut inom varje kommun, men det går enligt utskottsmajoriteten inte nu, exempelvis då det gäller en utvidgad kommunal förköpsrätt.

Jag vill kort kommentera ytterligare några punkter i utskottsbetänkandet. Beträffande yrkandet i vpk-motionen 2507 om att undantag skall göras för allmännyttiga bostadsföretag säger man bl. a. att motsvarande undantag har föreslagits av bostadsrättskommittén. Men så säger man: Utskottet delar bostadsministerns mening att hyresgästerna hos de allmännyttiga bostadsföretagen inte bör sättas i ett sämre läge än övriga hyresgäster, när det gäller möjligheterna att välja en övergång till bostadsrätt.

Men här är det ju inte bara fråga om samma möjligheter. Låginkomsttagare, arbetslösa och hundratusentals andra hushåll har inte de ekonomiska möjligheterna att vara med i det här spelet.

Utskottsmajoriteten skriver också att kravet på att de boendes inflytande över ombildningsprocessen garanteras är, även enligt civilutskottets mening, tungt vägande. Men jag menar att det är mera tungt vägande att se till att man får bättre möjligheter och en snabbare väg till inflytande utan att behöva köpa och äga sin bostad.

Jag vill ställa följande fråga till utskottsmajoritetens talesmän: Vill utskottsmajoriteten eller vill utskottsmajoriteten inte ha spärrar mot oskäligen priser för bostadsrättslägenheter? Utskottsmajoriteten säger nämligen att den inte vill gå med på någon hembudsklausul som skulle ge möjlighet att begränsa överlåtelsepriserna. Då måste man fråga sig: Vill

utskottsmajoriteten över huvud taget vara med om att införa några sådana spärrar mot oskäligen priser på hyreslägenheter?

Lagutskottet har i sitt yttrande tagit upp problemen med de höga överlåtelsepriserna och säger att man tycker att den frågan skall lösas på annat sätt än vad som anförs i s- och vpk-motionerna. Men berätta då för oss på vilket annat sätt man tänker sig att lösa detta! Det är inte ointressant för kammarens ledamöter liksom inte heller för de människor och hushåll som kommer att beröras att få reda på detta. Det kan väl inte räcka med den hänvisning som görs längre fram i betänkandet och där det heter:

”Frågorna om prisbildningen vid överlåtelse av bostadsrätter har belysts av bostadsrättskommittén.”

Herr talman! Jag har försökt framföra några tankar med utgångspunkt i innehållet i propositionen, i utskottsbetänkandet och i vpk-motionen. Jag vill avslutningsvis understryka att frågan om verkligt inflytande och bestämmanderätt i boendet självfallet är en av de viktigaste delarna i en social bostadspolitik. En fördjupad och långt gående boendedemokrati blir emellertid knappast möjlig förrän den privata äganderätten till hyreshus upphävs.

Vi menar att husen måste överföras i kommunal ägo och ställas under hyresgästernas kollektiva förvaltning. Alla hinder som finns eller kan komma att resas mot realiserande av ett verkligt boendeflytande måste undanröjas, om så behövs genom lagstiftning och bestämmelser som kan behöva tillkomma då fastighetsägare sätter sig på tvären. Ägande av lägenheter i form av andelar i huset, genom bostadsrätt eller på annat sätt behöver inte alls, såsom man från borgerligt håll oftast förutsätter, vara något villkor eller någon förutsättning för ett verkligt inflytande och bestämmande. Hyresgästerna kan och måste få samma möjligheter till självförvaltning som boende i andra upplåtelseformer. Hyreshusens förvaltning kan successivt frikopplas från ägandet och i stället knytas till boendet, brukandet, av lägenheterna. Hyresgästerna är inte sämre skickade att ta ansvar för sina bostäder än de som bor med bostadsrätt eller de som bor i eget hus.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen nr 2507 och till de socialdemokratiska reservationer som fogats vid betänkandet.

Anf. 109 SVEN ERIC ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Låt mig redan från början konstatera att regeringens förslag i alla principiellt väsentliga delar tillstyrks av en bred majoritet inom civilutskottet. De mest avvikande ståndpunkterna förs fram av socialdemokraterna, inte i reservationerna utan som särskilt yttrande. I detta yttrande finns det dock inslag som – i en mindre polemisk språkdräkt – inte borde möta alltför skarpa invändningar. Jag tänker då närmast på betoningen av de allmännyttiga bostadsföretagens syften och värdet av deras utbud av hyresrättslägenheter. Dessa markeringar från socialdemokraternas sida står inte i motsats till den uppfattning som torde ha ett brett stöd i riksdagen. Om det görs klart att förslaget i propositionen inte har som mål att avveckla allmännyttan, tror jag att vi kan få en fortsatt meningsfull debatt om hur

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

också bostadskooperationen skall ges bättre möjligheter att spela sin av väldigt många erkänt viktiga roll. När det gäller inriktningen på upplåtelseformer skulle säkert mycket vara att vinna, om socialdemokraterna kunde avstå från bruket – eller snarare missbruket – av odefinierade klichéer och i stället talade om konkreta ting.

Den socialdemokratiska huvudreservationen torde vara reservation 2 om vidgad kommunal förköpsrätt. En sådan ordning ställs inte som ett alternativ till regeringsförslaget. Reservanternas syfte tycks vara att täcka ägarövergångarna med den kommunala förköpsrätten och lämna åt den föreslagna lagstiftningen att tillämpas i övriga överlåtelsefall. Den principiella motsättningen är klar och ett utflöde ur socialdemokratins traditionella misstroende mot de boende själva och den motsvarande övertron på samhällets möjligheter att veta bättre än de boende själva vad som är bäst för dem.

Reservationens hänvisningar till tidigare nerröstade reservationer ger också anledning att se socialdemokraternas ställningstagande lika mycket som en röst för ett steg mot en i allmänhet vidgad förköpsrätt och därmed ett ökat samhällsinflytande över mark och bostäder. Detta perspektiv är allmänpolitiskt och inriktningsmässigt värt att se klart även när det gäller det begränsade målet att främja bostadsrättens användning.

Reservation 3 om uppföljning av vissa ombildningar har väl knappast något annat syfte än att markera en misstro mot ombildningen av privat hyresrätt till bostadsrätter utanför HSB:s och Riksbyggens ram – en misstro som kanske inte är så allvarligt menad, eftersom yrkandet i sak inte egentligen betyder någonting praktiskt. Det får väl ses som ett inlägg för invärtes bruk inom de socialdemokratiska leden.

En liknande syftning åt det invärtes bruket tycks ligga också i reservationen 5, där socialdemokraterna tydligt är känsliga för en vpk-kritik för att de inte löpt linan ut och även kunnat fridlysa allmännyttan från kooperativa idéer hos de boende. Redan i början av det här anförandet noterade jag att det inte förekommer någon sammansvärjning mot allmännyttan. Jag vill åter betona detta. Det är inte de allmännyttiga företagen i sig som är det politiska målet – de är redskap för en bostadspolitisk ambition, som vi i många år varit tämligen eniga om. Företagens ansträngningar att öka boendedemokratin inom hyresrättens ram står inte i någon principiell motsättning till önskemålet att ge de boende möjlighet att övergå till bostadsrätt i de fall där de själva anser att det är den önskvärda lösningen.

I reservation 7 utvecklar utskottets socialdemokrater sina krav på någon typ av reglering av priserna vid överlåtelse av "begagnade" bostadsrätter. Yrkandet i reservationen är väl inte särskilt dramatiskt. Socialdemokraterna vill att riksdagen inte antar förslaget till 11 a § i bostadsrättslagen och därmed gör klart att man inte får ta in stadgelsebestämmelser, som i praktiken innebär en hembudsskyldighet. Följer man regeringsförslaget så kan också framtida bostadsrätter överlåtas fritt – något som klart ligger i de boendes intresse. Bostadsrättskommittén hade dock här uppfattningen att hembudsskyldighet skulle kunna skrivas in i stadgarna. Remisskritiken måste emellertid anses väga tungt – särskilt när den tar upp riskerna för en splittring på

bostadsrättsmarknaden. Klivenheten kommer också till uttryck i HSB:s remissvar, där man hävdar att organisationen bör få andel i en värdestegring när bostadsrätterna försäljs efter hembud. Det är värt att notera att man där är ute i samma syfte som man i andra sammanhang kritiserar.

Den grundläggande frågan är att det ostridigt förekommer överlåtelsepriser som måste anses vara för höga, eftersom bostadsrätterna inte blir ekonomiskt tillgängliga för en stor del av befolkningen. Detta gäller kanske framför allt i Stockholms innerstad. I de här sammanhangen nämner man då ofta ordet spekulation utan att närmare ange vad det innebär för någonting.

Det torde väl också vara obestritt att även om man tillät hembudsklausuler i nya föreningar, skulle det knappast få någon större effekt från bostadssocial synpunkt på de marknader där priserna redan har etablerat sig på en hög nivå. Jag utgår ifrån att inte heller de socialdemokratiska reservanterna kan tänka sig en ordning där man skulle prisreglera retroaktivt och sålunda närmast godtyckligt flytta reellt uppfattade värden från en grupp av boende till deras efterträdare.

Reservationen 8 gäller ikraftträdandet. Så vitt jag förstår är önskemålet om en framflyttning av ikraftträdandet med ett halvår inte dikterat av de ädla motiv som reservationen ger sken av. Också här är det närmast fråga om att för "invärtes bruk" konstruera ett rävgryt med en extra utgång som kan användas om valresultatet skulle möjliggöra några socialdemokratiska initiativ av praktisk betydelse på området.

Propositionens förslag om i kraftträdande snarast möjligt, dvs. i detta fall den 1 juli i år, måste anses helt tillfredsställande när det gäller en lagstiftning av den här typen.

Vpk:s yrkanden sammanfaller delvis med de socialdemokratiska reservationerna. Den avgörande skillnaden ligger i att vpk inte vill godta den föreslagna förvärvslagen och de ändringar man bedömt vara följdändringar till denna. Man godtar inte ens lagen i förening med en vidgad kommunal förköpsrätt. Utgångspunkten för resonemangen i motionen och vpk:s slutsats har inte något glasklart logiskt samband. I stället tycks det vara så att man rent principiellt är motståndare till bostadsrätt och därför vill motarbeta den. En mycket klar majoritet har en annan uppfattning, och därför blir väl voteringarna mest en demonstration.

På en punkt har en utskottsmajoritet av socialdemokrater och centerpartister gått emot regeringsförslaget och i princip vidhållit vad kommittén föreslog. Det gäller frågan om den majoritet som skall finnas på bostadsrättsföreningens stämma för ett frivilligt köp av en hyresfastighet. Den huvudregel som vi alla är ense om innebär att ett sådant stämmobeslut skall biträdas av så många av medlemmarna att antalet svarar mot minst två tredjedelar av antalet av de uthyrda lägenheterna. Poängen i regeln är självfallet att man skall ha ett starkt stöd för en ombildning och inte kunna med knapp majoritet tvinga sin vilja på en mindre men stark grupp. Föreningens framtid beror ju i sak på att man får ett brett och aktivt engagemang. Så långt är vi, som sagt, alla ense i utskottet.

Onsdagen den
2 juni 1982

*Övergång från
hyresrätt till
bostadsrätt m. m.*

Majoriteten, bestående av socialdemokrater och centerpartister, föreslår emellertid i betänkandet att den här majoritetsregeln inte skall gälla när bostadsrättsföreningar som är anslutna till de rikskooperativa organisationerna, exemplifierat med HSB eller Riksbyggen, köper fastigheter frivilligt, dvs. när de inte använder sig av den föreslagna förvärvslagen och inger s. k. intresseanmälan. Finns det en sådan anmälan, förfaller de rikskooperativa organisationernas möjligheter att träda in och köpa utan stöd av majoritetsregeln.

Motivet till denna ordning är enkelt och klart. Om man, som det sägs i propositionen, vill främja bostadsrätten, kan man som vi ser det inte samtidigt sätta upp regler som hindrar de praktiskt sett mest verksamma förvärven – oftast då det gäller köp av ett stort antal lägenheter, när det kan vara svårt för de enskilda hyresgästerna att administrera en övergång. Utskottet påpekar dock att kravet på de boendes inflytande över ombildningsprocessen är tungt vägande även här.

Utskottet har också ansett att det knappast finns anledning att anta annat än att de nämnda föreningarna, på annat sätt än genom en formell majoritetsregel, kommer att bevaka att det finns ett "betryggande, manifesterat intresse för ombildningen" hos hyresgästerna. Därmed borde eventuella åsiktsskillnader kunna anses överbryggade.

Herr talman! Det här ärendet torde bli min politiska – framför allt bostadspolitiska – epilog här i riksdagen, dvs. om voteringen går som vi kan förutse. Jag vill inte sticka under stol med att jag känner mig mycket tillfreds med att på det här sättet ha fått vara med om att föra bostadsrättstanken vidare inom svensk bostadspolitik.

Jag ber med detta att få yrka bifall till vad civilutskottet har föreslagit i betänkande 41.

Anf. 110 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag skall minimera min replik, även om jag är så mycket emot det mesta av vad Sven Eric Åkerfeldt sagt och vad han har tillvitat oss socialdemokrater att det borde ta mycket längre tid och kräva ett ordentligt meningsutbyte med honom.

När Sven Eric Åkerfeldt börjar sitt anförande med påståendet att socialdemokraternas särskilda yttrande ger möjligheter till en bred anslutning skall jag nöja mig med att läsa upp ett stycke ur vårt yttrande:

"De allmännyttiga bostadsföretagen har tillskapats för att tjäna ett viktigt bostadssocialt syfte som inte kan frångås. Det finns därför inga skäl för att omvandla dessa företag till bostadsrättsföreningar."

Nu står Sven Eric Åkerfeldt i talarstolen och talar om motsatsen. Litet konsekvens kan man väl kosta på sig i kammaren i Sveriges riksdag, även om klockan är några minuter i 18.

Anf. 111 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall också försöka fatta mig kort. Först vill jag bara göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att Sven Eric Åkerfeldt sade att

det inte är allmännyttan i sig som är det politiska målet i de här förslagen och när det gäller att främja övergången från hyresrätt till bostadsrätt. Nej, men det är allvarligt nog att allmännyttan finns med i bilden i det här sammanhanget. Även om det inte är den i sig som är det politiska målet, så finns det ändå där som en målsättning att man också då det gäller de allmännyttiga bostadsföretagen skall främja en sådan här övergång. Och vilka delar av de allmännyttiga bostadsföretagens bostadsbestånd det blir behöver vi inte hysa något tvivel om. Det blir naturligtvis de mest attraktiva delarna.

Sedan påstår Sven Eric Åkerfeldt att vpk skulle vilja motarbeta bostadsrätten. Vi har så länge bostadskooperationen funnits i det här landet varit aktiva tillskyndare av en utbyggnad av den kooperativa bostadsrätten. Vi har aktivt deltagit i det arbetet. Vi har ingalunda varit och vi är inte heller nu motståndare till bostadsrätt, men vi vill icke vara med om att främja en ökad övergång till upplåtelse med bostadsrätt för nyproduktionen så länge övriga partier vägrar att medverka till att vi får en effektiv priskontroll och ett stopp för överlåtelsepriserna på både äldre och nyare bostadsrätter.

Sven Eric Åkerfeldt har litet för bråttom när han skall dra slutsatser utifrån att vi har yrkat avslag på ombildningslagen och de följdändringar som hör till. Läs motionen, Sven Eric Åkerfeldt! Jag nämnde några av våra förslag. Oavsett hur det går har vi alltså förslag beträffande hembudsskyldighet, beträffande kontroll av överlåtelsevärden osv.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

8 § Anmälades och bordlades

Motion

1981/82:2572 av *Lars Werner m. fl.*

Förslag till hälsoskyddslag, m. m. (prop. 1981/82:219)

9 § Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkande

1981/82:41 Vissa kommittéfrågor (prop. 1981/82:150)

Socialutskottets betänkanden

1981/82:51 Hälsa- och sjukvårdslag, m. m. (prop. 1981/82:97)

1981/82:52 Viss följdlagstiftning till hälso- och sjukvårdslagen m. m. (prop. 1981/82:212)

1981/82:53 Ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m. (prop. 1981/82:72)

Kulturutskottets betänkande

1981/82:28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 162

Onsdagen den
2 juni 1982

Utbildningsutskottets betänkanden

1981/82:36 Flexibel skolplanering m. m. (prop. 1981/82:157 och 1981/82:125)

1981/82:38 Samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123) (förnyad behandling)

Jordbruksutskottets betänkande

1981/82:41 Reglering av priserna på fisk, m. m. (prop. 1981/82:205)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1981/82:29 Samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123) (förnyad behandling)

10 § Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert